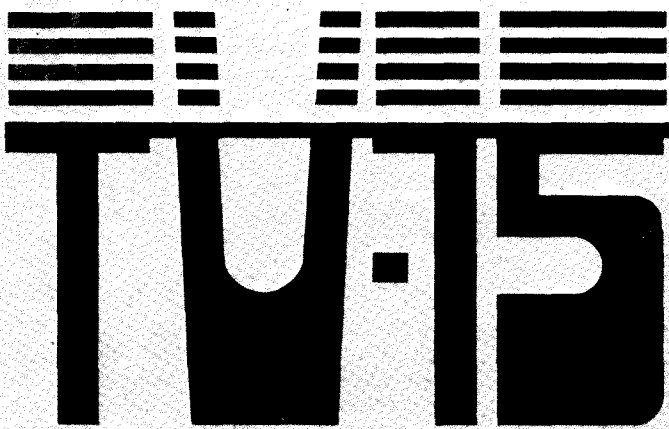

Štev. 25

XXVIII.

20. decembra
1990

Cena: 12 din

YU ISSN 0353-4405

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

**Vsem bralcem voščimo
vesele in zadovoljne praznike,
v letu 1991 pa obilo zdravja in sreče**

Uredništvo TV-15

GLOSA

A. D. 1990 – 1991

*Dušo žge nam kri prelita.
Mir, Slovenci, v sé vrnimo,
spravljeni nov vek začnimo,
bliža dan se plebiscita.*

Ni usoda naša slavna:
Obru, Franku, Habsburžanu,
grofu, škofu, kralju, banu,
boljševiku že izdavna
raja smo bili brezpravna.
Strah in sram sta naša mita,
v prsih nam stoletja ždita,
a po častnih dneh Upora
kljuva vran nas bratomora,
dušo žge nam kri prelita.

Krivde lastne, krivde tuje
v fenu bivanja suše se,
večnosti nič ne pretrese,
če jih krivec objokuje.
Vest molči naj ali rjuje,
leta se podijo mimo
vsakomur z neznosno plimo.
Človek pač živeti mora,
z njim gre sreča, gre pokora:
mir, Slovenci v sé vrnimo.

Že balkansko avanturo
narod naš ad acta stavlja,
zraven v mrk spomin pospravlja
komunizma hudo uro.
Pokoj vrača se v naturo,
prosi: nujmo, pozabimo,
kakšno smo prestali zimo!
Dosti je bilo nesreče,
ko smo šli se bele, rdeče,
spravljeni nov vek začnimo!

Svoje zemljice vladarji
končno hočemo postati,
dediči nje blagodati,
lastne biti gospodarji.
Hej, na pot k svobode zarji!
Skozi stiske že se svita,
moč slovenstva se razcvita;
za človekov boj in delo,
žitja svétost, čud veselo,
bliža dan se plebiscita.

Zvone Kržišnik

NOVOLETNO VOŠČILO

Vsem članom Zveze združenj borcev Slovenije, kakor tudi vsem občanom Slovenije, ki so v letih najtežjih preizkušenj zvesto stali ob strani borcem proti fašističnemu okupatorju, jih moralno in materialno podpirali ter s tem zastavljali tudi svoje življenje za svobodno, neodvisno in združeno Slovenijo, želim v jubilejnem 1991. letu manj stisk in skrbi, odgovornim dejavnikom naše družbe pa več takšnih odločitev, ki bodo zagotavljale vsem nam mirnejše življenje in odpirale pot v boljšo prihodnost.

Predsednik RO ZZB NOV Slovenije
Ivan Dolničar

»Še berimo Kocbeka, še se učimo iz njegove usode«

Dr. Matjaž Kmecl je v marsikaterem oziru Slovenec, ki lahko o stanju »prej« in »potem« v Sloveniji veliko pove. Nekako je bil poleg in je še vedno poleg, hkrati pa si je ustvaril okoliščine, ki mu omogočajo, da se lahko kot umetnik postavi malce proč od dogajanja in ga vidi tudi od zunaj. Skušala sem izkoristiti profesorjev interdisciplinarni miselni ekran in sem ga povprašala o tem in onem, od politike do kulture. Prijazno se je odzval na moje vabilo.

Doktor Matjaž Kmecl, danes vas sprašujemo nekatere reči o vaših izkušnjah in gledanjih iz tako rekoč trojnega videnja. Kot visokošolski profesor ste nenehno v stiku z mladino, njenimi hotenji in revami, kot umetnik dobro poznate slovensko sodobno kulturno dogajanje in nenazadnje, kot politik imate široke možnosti spoznavati Slovenijo in Slovence v vseh, še tako zakonitih krajih. V času stare vladavine, pred zadnjimi volitvami torej, ste v slovenskem enopartijskem političnem prostoru veljali za človeka, ki je vnašal v partijska gledanja precej vetra in samosvojesti. Vseskozi ste opozarjali na nezdružba razmerja v političnem prekopicovanju znotraj jugoslovanske skupnosti. Kaj bi danes rekli o tem času?

odločitve – čeprav, in to je tragično, z najboljšimi nameni.

Ne bom pozabil, kako so nas, prejšnje kulturne politike, na kulturnem zboru skrtačili in oplajbali. Potem pa kot prvo zahtevo današnjim kulturnim oblastem postavili, da morajo prispevno stopnjo za kulturo (to je v bistvu kulturni proračun) vrniti na prejšnjo raven. Samo tisti, ki je bil zraven, ve, koliko muk in naporov nas je stalo, da smo ga na omenjeno višino spravili in koliko kritike smo bili takrat (z vso orkestracijo) deležni, ker se je zdelo še premalo.

V celoti pa je seveda edino prav, da smo staro pot opustili in krenili z vsem tveganjem, vendar tudi upanjem, na novo. Ko vidiš, da hodiš po cesti, ki nikamor ne pripelje, je pač najbolje, da jo čimprej zapustiš, pa čeprav si pritaval že zelo daleč. Naj stane, kolikor stane: edina možnost. Važno je, da ne zgrabimo glave, da ne popustimo nerazsodnosti, ki rada spremlja veliko navdušenje: veliko navdušenje je zmeraj tudi oblika strahu. Očiščevati (ne policijsko!) se moramo navznoter in se ne bati svojih odločitev in svoje usode. In to spet ne pomeni, da nam od odločnosti ni treba odpirati vrat, ker se da tudi z glavo skozi – fantastično je, na vrata potrkati, tudi če imajo hudega psa pri hiši, in za vrati ugledati prijazen obraz.

Danes, sedem mesecev po prvih večstrankarskih volitvah v Sloveniji imajo Slovenci takšno oblast, kakršno so si izvolili. Ali je primerna ali ne, se bo dobesedno pokazalo šele na naslednjih volitvah. Dejstvo je, da še nikoli nismo tolikokrat zapisali besed demokracija in demokratizacija, kot v tem času po volitvah. In vendar se zdi, da smo na tej poti prav vsi, od tistih na skrajni levi pa do sredine in tja do skrajne desne, vajenci s skrajšanim učnim programom. Kaj menite danes in v teh okoliščinah o svojih dragih Slovencih, o novih poteh dogovarjanja, o figah v žepu in predvsem o sposobnosti, da se v ključnih trenutkih premislekov odločamo mimo svojih privatnih, ožjih, sprotnih interesov?

Nekaj tega je bilo povedanega že prej. Zdaj bi rad dodal predvsem nekaj, na kar je nenehno opozarjal pokojni Bojan Štih, še ko sem bil nekaj pičlih dni pred njegovim koncem na obisku pri njem. Ne zanemarimo svojega zgodovinskega spomina, z njim vemo, da kdo smo in kaj smo. Naš skrivaški refleksi nam prišepetava, naj utajimo vse, s čimer smo se na zgodovinski čistini pokazali – zgodovina je nevarna. Zato Slovenci zelo radi prisegamo na različne univerzalne sisteme, kakršnekoli: vsi zelo dobro skrivajo našo osnovno slovenskost. S tem se je na debelo otepal Kocbek: Ali je v silnem spopadu za kristjana prav, da ubija, zoper božjo

zapoved? In s tem tako ali drugače skuša ohraniti svoje zgodovinsko slovenstvo! Ali pa naj se ukloni, skrije, pristane, da nas pač drugi pokončajo? Kaj je bolj skladno s Kristusom? Recimo, da so komunisti politično izigrali njegove ideje, toda to še ne razveljavi njegove odločitve. Le še bolj etično jo napravi: Kocbek pa je bil gotovo eden naših največjih premišljevalcev, krščanskih in slovenskih. Poskušal je oboje uskladiti, za našo rabo, za naše dobro.

Velika tragedija te prehodne faze je, da iz zelo prehodnih političnih koristi in splošnega razsula vrednostnih sistemov, kakorkoli se že to razsulo pokriva z zlatim plaščem demokracije, ko se šele mukoma sestavljajo novi, recimo izenačuje v imenu slovenske prihodnosti boj proti nacifašizmu, ki je bil na najbolj brezobzirni poti, da slovenski narod fizično iztrebi, z bojem proti tkim. boljšeizmu oziroma NOB oziroma partizanskim enotam, ki so jih naprimer osebni emisariji ameriških in angleških vlad zelo dolgo preučevali in ogledovali, preden so jih, preverjene in preskušene, sprejeli za svoje zaveznike v boju za demokratično Evropo. Samo dovolj samozavesten zgodovinski spomin, tak, ki ni vprežen v sprotno politiko ali kaj podobnega, lahko vrača človeško dostojanstvo tudi tistim, ki so pač nekim univerzalizmom ali kar kratkovidnemu oportunizmu dajali prednost pred lastno nacionalno usodo in častjo – in pri tem ne spreminja ali potvarja zgodovine – ker oboje natančno loči. Vmes je bilo seveda še ničkoliko žrtev, ki so bile v dobesednem smislu nedolžne, pa jih je vojaški in tudi boljševiski totalitarizem pokončal ter s tem napravil zamenjavo med intimno človeškim in ideološkim, njuno istenje, šele mogoče. Zato osebno vidim največjo škodo povojnih justifikacij v tem: napravile so in oddiktirale zmedo v našem že tako in tako defetističnem zgodovinskem spominu. Ne vemo, kaj smo: krčevito se opredeljujemo za Slovence, obenem pa se v imenu takšnih in drugačnih univerzalizmov kot Slovenci demantiramo. – Še berimo Kocbeka, še se učimo iz njegove usode!

Ljudje so v kontekstu celotnega dogajanja na svetovnem Vzhodu nestrpno ozirajo za boljšim življenjem, zdi se celo, da jih je naglica dogajanja spravila v nekakšno otroplost, iz katere se ne znajo izviti. Nekateri ljudje daljšega pogleda, filozofi, sociologi, psihologi in verjetno še kdo, pa to novo nastajajočo družbo svarijo pred morebitnim »dvojnimi obratom«. Svarijo pred tem, da bi iz štiridesetletne komunistične družbe preskočili nazaj v obdobje takomenovanega klasičnega kapitalizma, se pravi v anahronizem, ki ga tudi v kapitalističnem svetu danes domala nikjer več ni. Kako pa vi razmišljate o tem našem obratu?

Ne bomo preskočili nazaj v klasični kapitalizem. Če ne bomo končali v verzirani požrešnosti novodobnega nadnacionalnega (na novo velikonacionalnega) kapitala, potem bomo pač ta naš polstoletni socialni eksperiment nekako odkompenzirali in verjetno zaživel v načinu uspešnejšega dela Evrope – osrednjega in zahodnega. Vračanje kam nazaj bi bil brezupen atavizem in temu se bomo Slovenci s svojim privrženo praktičističnim odzivanjem na svet zanesljivo izognili.

Vprašanje je brzkone drugje in je po svoje zvezano tudi s plebiscitom: ali bomo v tej prefermentaciji, presnovi znali ohraniti svojo nacionalno, kulturno in civilizacijsko osebnost, ali nam bo to pod pritiski drugih problemov in vrednot sploh še kaj pomenilo. Ali bo med nami toliko falotov, preprosto povedano, da bodo uspeli nanagroma razprodati vsa naša tla pod nogami. Ali bomo, z druge strani, Slovenci mogli ohraniti intimno zvezo med lastnim kapitalom in nacionalno funkcijo tega kapitala – tu pa smo v resnici blizu zgodnjemeščanskemu času. Ali bomo znali z dovolj bistrim očesom razlikovati med roparskimi »reševalci« zavoženih podjetij in tistimi, ki so vsaj malo bolj

pošteni. In tako naprej v nedogled. – Plebiscit je s tega vidika obred, ki potrjuje strnjeno voljo za neko pot: pot pa bo treba šele prehoditi. Jasno je, da je tudi kot obred te vrste pomemben, toda z njim šele sprejemamo neko zavezo in si nalagamo dolg niz novih in novih odločitev, od katerih bo vsaka morala biti vsaj dobra, če že ne najboljša.

Zato je tudi krvavo nujno, da se država in politična oblast konsolidirata, da začneta delovati v enem samem skupnem interesu; da je zmožna odriniti dnevne prestižnosti in frustrantnosti iz minulih časov na stran. Vse je navsezadnje odvisno od tega, ali nam kot tako zelo majhnemu narodu, profesor Bajt bi rekel narodu, ki je daleč pod najnujnejšo kritično maso, ves ta podvig, ki ga zastavljamo v svojem in jugoslovanskem kontekstu, uspe ali ne. Vsi smo na isti ladji.

Bojim se, da smo zaznamovani s prehudo zapletenostjo in vesel bi bil, ko bi me prihodni razvoj v tem demantiral. Svočas sem v nagovoru hrastniškemu steklarjem skušal javno povedati, da prizadevanje za politično kastriranje predsedstva republike ne more biti v nacionalnem interesu, da sleherni organ oblasti opravlja svojo funkcijo in da jo bo opravljal toliko slabše, kolikor bolj ga bomo sami razsuli, pa so me razglasili za slovenskega Morino in spočeli še več podobnih nečednosti. In vendar bi rekel, če bi se to dogajalo, podobno tudi za vlado. Vse merimo skozi nekakšno prestižno razmerje političnih moči in nam težko gre v glavo, da je mogoče misliti tudi drugače.

Pogosto ste poudarjali, ob različnih slovenskih priložnostih, nazadnje ob dnevu slovenske univerze, temeljno potrebo po znanju za razvoj. V tem vam najbrž nihče ne oporeka. Kako pa v tej slovenski državi zares doseči znanje in to takšno, ki bo v vseh pogledih enakovredno, ekvivalentno došolanim v tujem svetu, o tem se najbrž mnenja krizajo? Ali je sploh mogoče upati na več in boljše znanje v časih, ko se tej družbi in državi valijo nasproti velikanske socialne težave?

Stara biblična prilika o majhnem in pametnem Davidu ter velikem in neumnem Golijatu velja prej in slej. Ni druge: samo znanje nam dandanes lahko pomaga do enakopravnosti. Osebno sem nekoliko starokopitno prepričan, da nadarjenost najde pot do uveljavitve ne glede na izobraževalne sisteme. Problem šolskih sistemov je predvsem problem optimalnosti, to je, da potisne povprečje splošnega znanja čim višje. Niso vprašanje najbolj nadarjeni; visoko razvite družbe potrebujejo čim več ljudi, ki bi sicer izobrazbeno, po znanju in izurjenosti zaspali, če jih ne bi s sistematično izobraževalno »represijo« pripravili do tega. V celoti gledano pa si sicer upam mirno trditi, da je naše povprečje znanja kljub hudim reformističnim zaletavostim še zmeraj visoko konkurenčno. Glede velikih socialnih težav, ki se nam valijo nasproti, drži: toda eden izmed instrumentov, s katerimi jih lahko obvladamo, je zagotovo tudi znanje. Povrhu še nekaj: počasi prihajajo v ospredje »zmanjšane« generacije, v osemdesetih letih je slovenska nataliteta upadla za šestino in si ni ponovno opomogla. To pomeni, da se bo mnoštvo slovenskih delavcev skozi nekaj generacij skrčilo za ustrezen procent. Upad bo treba nadomestiti z večjo storilnostjo, večje produktivnosti pa seveda spet ni brez večje veščine in znanja.

In končno, kaj bi vi v tem predbožičnem in prednovoletnem času zaželeli našemu bralstvu? Ali imate morda na zalogi kakšno spodbudno misel zanje?

Nič novega: Mir ljudem na zemlji! Ter srečno in zdravo novo leto! Vse to bomo nič kako potrebovali.

Spraševala je
Bojana Žokalj-Jesih

Po seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Čas zahteva, da se nenehno zavedamo svojih korenin in s to zavestjo tudi delujemo

Namen seje je bil začeti razpravo o zasnovi organizacije, ki bi ustrezala novim razmeram večstrankarskega političnega sistema, je v uvodu v razpravo na seji RO ZZB NOV Slovenije poudaril njegov predsednik Ivan Dolničar.

Iz poročila za sejo se vidi, (povzetek smo objavili v prejšnji številki), kaj je organizacija že doslej storila, da bi se prilagodila novim razmeram. Zveza borcev si je kot samostojna, družbena,

smo in kar nas združuje, se pravi udeleženci boja proti fašizmu, za svobodo svojega naroda, za pravice ljudi, za humanejši svet. Vse to je aktualno tudi v današnjem času.

V času po programsko-volilni konferenci se je politični zemljevid Jugoslavije temeljito spremenil.

Avnojske Jugoslavije, kakršno smo soustvarjali vsi udeleženci narodnoosvobodilne vojne in v katero smo iskreno verjeli, že nekaj časa ni več. Ugonobile jo niso no-

mi partnerji o prihodnjem položaju Slovenije, naj si bo v skupnosti z drugimi državami narodov sedanje Jugoslavije, ali pa v drugih oblikah evropskih integracij. Plebiscit sam glede sedanjega položaja Slovenije še nič ne spreminja. Bo pa izredno pomembno in usodno tisto, kar se bo dogajalo po njem. Glede našega odnosa do suverenosti in samostojnosti Slovenije ne bi smelo biti nikakršnih nejasnosti. Kot udeleženci narodnoosvobodilnega boja smo se že v tistem času nedvoumno odločili za svobodo, suverenost in samostojno Slovenijo v skupnosti enakopravnih narodov in njihovih držav v povojni Jugoslaviji. To je potrdil Kočevski zbor 1943. leta. Res pa je, da te naše opredelitve in natanja v takšni Jugoslaviji kakršna je bila, niso bila v celoti uresničena. To očitno potrjuje tudi dejstvo,

sameznih kategorij njenih članov, temveč so zajele vse bistvene dileme ponujenih rešitev v osnutku in vsa tista vprašanja, ki bi jih ustava kot temeljni dokument države morala vsebovati.

Na podlagi mnenj, pripomb in predlogov v javni razpravi je mogoče sklepati, da je zahteva za ustrezno vsebinsko vključitev narodnoosvobodilnega boja v tekst ustavne preambule dobila dokaj široko podporo. Prav tako tudi vprašanje pravic in socialno zdravstvenega varstva vojaških in civilnih invalidov vojne, borcev ter drugih udeležencev NOB.

Med vprašanji, katera so nas obremenjevala v tem obdobju in nas bodo tudi v prihodnje, spada tudi ideja o narodni pomiritvi in spravi. Na to idejo smo se iskreno odzvali. Razumeli smo jo kot zavzemanje za preseganje

Nekateri so se spraševali o perspektivah Slovenije v poplebiscitnem obdobju in Lado Kocjan je izrazil bojazn, da slovenska država nima izdelanega scenarija za naslednje korake. Kocjan je ob tej misli dodal še eno bojazn, da bomo tako nepripravljeni bolj ranljivi in, da utegnejo priti morebiti tudi naši sosede do kakšnih ozemeljskih apetitov. Zato iz teh aspektov krilatice »čimprej iz Jugoslavije« in »samo samostojna Slovenija«, oziroma vnaprejšnje neverjetje v konfederacijo, pomenijo prenapetost in prehitenevanje, ki samo bega ljudi.

Ta in še drugi razpravljavci so menili, da bi navsezadnje lahko slovenske stranke, če so skupaj pripravile izjavo o dobrih nameni, pripravile tudi skupno izjavo o odnosu do NOB in do borcev NOB.

Zgodovinar dr. Dušan Biber je s historičnega vidika menil, da ob odcepljanju od stare Avstroogrške plebiscita ni bilo – ker je država kar sama razpadla. Dodal pa je, da je bilo začetno navdušenje za SHS zelo veliko, pri čemer je država že od vsega začetka »šepala«. O drugi svetovni vojni v tem kontekstu – je Biber menil, da ne bi smeli ob plebiscitu mešetariti z zgodovino. Končno pa je ob razmišljanju o sedanji stvarnosti pikro pripomnil, naj, če nekatere resnice, ki so v svetovni zgodovini trdne, v Sloveniji postajajo vprašljive, spet postavimo spomenika Stalinu in Hitlerju: prvemu, ker je pobil največ komunistov in drugemu, ker je bil zagrizen sovražnik boljše vizma.

Predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je na seji 11. decembra 1990 obravnavalo predlog poslovnika o delu RO, njegovega izvršnega odbora in delovnih teles izvršnega odbora, poročilo o delu izvršnega odbora med junijem in novembrom letos, predlog programa za obeležitev 50. obletnice vstaje slovenskega naroda in osnutek finančnega načrta za leto 1991.

nestrankarska, hkrati pa po svobodnem političnem prepričanju članov vsestrankarske ali pluralna organizacija pridobila že nekaj izkušenj. Njeno delovanje je postalo bolj razgibano, hkrati pa se je tudi dokaj sproti odzivala na pojave in razmere v družbi. To je

ve sile, ki so ne glede na svoje programe, simbole in imena stopile ali stopajo na prizorišče, temveč stare vodilne sile, ki so jo pripeljale v slepo ulico. Imele so sicer dovolj znanja in sposobnosti, zaradi notranjih razdorov pa ne tudi moči, in še manj poguma, da bi jo pravočasno popeljale iz nje in usmerile na evropsko pot razvoja.

V Sloveniji smo zdaj pred dejanji ali odločitvami, ki bodo vsekakor usodno vplivale na njeno prihodnost. Gre za plebiscitarno samoodločanje o samostojnosti slovenske države in za sprejemanje nove ustave, ki naj ustavno pravno zagotovi uresničevanje plebiscitarne odločitve in prihodnje ureditve države. O tem se bomo odločali v izredno neugodnih razmerah, ki so posledica vsega, kar se dogaja z Jugoslavijo in z njo vred tudi s Slovenijo. Ljudje niso samo zaskrbljeni, ampak so tudi zbegani in razdvojeni. Na to vplivajo tudi pričakovanja kako bo slovenska oblast izpolnila svoje obljube, vendar je za zdaj mogoče govoriti le o občutnem poslabšanju gospodarskih in socialnih razmer, hitrem naraščanju brezposelnosti, pa tudi prenatrpanosti in ne dovolj pretehtanih odločitev, ki povzročajo napetosti in konfliktno razmere, zlasti na področju vojaških in varnostnih zadev. Med takšne sodi tudi napovedana in že začeta pomiritev in sprava, ki se pa vse bolj spreminja v svoje nasprotje. Tudi z idejo o plebiscitu smo se srečali na hitro, z njo pa so nastopili tisti, ki so se ji pred tem odločno upirali, kar je vneslo dodatno zmedo med ljudi.

Sicer pa je zdaj po sprejetju zakona, Izjave o dobrih nameni in nastopu predsednika predsedstva Milana Kučana v skupščini, kakor tudi po objavi sporazuma političnih strank in poslanskih skupin o skupnem nastopu na plebiscitu, o njem vse več ali manj jasno.

Z vsem, s čimer smo sedaj seznanjeni, je zagotovljeno, da gre za samoodločanje državljanov z volilno pravico o samostojnosti Slovenije, ki bo v primeru pozitivnega izida podlaga za sprejemanje odločitev, ki bodo zagotovile njeno popolno osamosvojitve in pa za razgovore z ustreznimi

Matjaž Kmecl, ki je zbrane borčevske delegate pozdravil v imenu predsedstva Republike Slovenije je spregovoril tudi o plebiscitu in poudaril, da to ni čas za skrivače ampak je čas naroda, ki se je že v narodnoosvobodilnem boju naučil samostojno misliti. Ta narod so okoliščine zgnale na čistino, da se mora odločiti. In še: »Tudi mi smo dediči tiste Evrope, ki se je že takrat odločala za takšno pot, kakršno gre danes, borci NOB so k takšni odločitvi prispevali kot udeleženci protihitlerjevske koalicije. Kmecl je opozoril, da gre zdaj za potrditev slovenske nacionalne samozvesti, pri čemer je jasno, da obdobje, ki prihaja, ne bo lahko. Zato je ob vseh pomislekih plebiscit zdaj naša edina možnost in z njim naš DA. Potem, je dejal Kmecl, pa bomo iskali naprej najboljšo pot. Borcem je zaželel, naj jih duh, ki jih je vodil v NOB, vodi še naprej.

da z jugoslovansko skupnostjo narodov in narodnosti ni bil nihče zadovoljen.

Zato, bi moral naš odnos do plebiscitne samoodločbe slovenskega naroda o samostojnosti njegove države biti nedvoumno pozitiven. Kot pri vstopanju v narodnoosvobodilni boj ni bilo vnaprej jasno, kako se bo vse skupaj končalo, tako to ne more biti tudi zdaj, ko Slovenija stopa na pot osamosvojitve. Seveda se bo pa kot takrat, tudi sedaj vsakdo odločal sam. Ne skrbi nas sam plebiscit, skrbi pa nas poplebiscitno obdobje, ko se bo treba odločati o osamosvojitvi Slovenije in urejanju njenega položaja v mednarodnih odnosih. Zlasti pa nas skrbi njen gospodarski, socialni, splošno-kulturni položaj in razvoj. Pozitivna plebiscitna odločitev ne bo mogla biti dovoljena, da lahko katerakoli stranka ali koalicija strank po svoji meri kroji usodo Slovenije, ali pa posameznih slojev njenih prebivalcev. Naša organizacija se bo tu morala jasno odločiti in podpirati rešitve, ki bodo jamčile zavarovanje temeljnih narodovih interesov.

V javno razpravo o osnutku nove ustave se je Zveza borcev organizirano in ustvarjalno vključila z razpravami v sami organizaciji in pa z vključevanjem v razprave, ki so jih organizirale posamezne stranke, ali druge institucije na terenu. Ne glede na nerazumno kratko odmerjen čas, razprave niso bile omejene samo na vprašanja, ki neposredno zadevajo interese naše organizacije ali po-

preteklosti ter za razvijanje mirnega, ustvarjalnega sožitja različno mislečih in utrjevanje enotnosti vseh Slovencev, sedanjih in prihodnjih rodov.

Očitno pa gredo procesi mimo naših prizadevanj. Že kar zaskrbljujejo so razsežnosti pojavov, ki ne samo med borce, temveč med ljudi na splošno vnašajo vznemirjenost, zbeganost in strah. Vse bolj se krepijo psihološki pritiski na udeležence, spoštovalce in simpatizerje NOB, narašča duh revanšizma in javljajo se odprte zahteve po zadoščenju.

Vztrajanje pri spravi, ki naj bi izenačila boj zoper okupatorja in sodelovanje z njim, ki naj bi rehabilitirale vse akterje narodne izdaje in jih celo razglasila za edino zavedne in prave borce za svobodo naroda, ki naj bi celotno narodnoosvobodilno gibanje razvrednotila in prekalificirala v komunistično zaroto, boljševisko revolucijo in državljansko vojno, in ki naj bi s prevrednotenjem NOB zrušila njegovo moralno-etično podobo, bo še naprej krepilo napetost in poglabljalo razdore med ljudmi. Vse, kar se praktično dogaja v javnem življenju v smislu postopnega odstranjevanja vsega, kar spominja na NOB, celo pomen Družgoš in postavljanja spominskih obeležij nasprotnikom NOB, kot na primer Balantiču v Grahovem, kar se dogaja v publicistiki in v sredstvih javnega obveščanja glede odnosov do NOB in pa na terenu glede razdorov med ljudmi, pa so seveda posledica in spremljajoči pojavi tako zamišljene in izvajane sprave. Zato naj zopet ponovim:

takšna sprava za nas ne more biti sprejemljiva in jo tudi ne more biti. Pa ne samo zato, ker bi bili udeleženci NOB zoper njo, temveč tudi zato, ker bodo prej ali slej tudi mlajši rodovi spoznali, da gre za zablodo ali celo prevaro.

Borčevska organizacija se bo še naprej zavzemala za raziskavo resnice o povojnih usmrtnih ujetnikov, ki so se med vojno bojevali v kvilinskih vojaških enotah, in drugih sodelavcev okupatorjev brez sodnih obravnav in obsoj. To je potrebno za

obrambo NOB, njegovih temeljnih vrednot, njegove moralno etične podobe, pa tudi za zaščito dostojanstva in časti udeležencev tega boja ter za ohranjanje spoštovanja in ugleda, ki ga ta boj uživa v svetu.

Slovenija je kot mala dežela znana v svetu po velikem dejanju, ki ga je opravila v sodelovanju z drugimi jugoslovanskimi narodi. To je bil odpor proti nacifašizmu v najtežjih razmerah okupacije. Pričakovali bi, da bi na podlagi tega v svetu spoštljivo

Izjava o plebiscitu

Udeleženci NOB, borci, aktivisti, pregnanci in izgnanci, zaporniki, skratka vsi, ki smo na lastnih plečih čutili poizkuse zasluževanja in izničenja slovenskega naroda v času druge svetovne vojne, smo se takrat in se tudi danes opredeljujemo za svobodo in neodvisnost slovenskega naroda ter suverenost njegove države.

Temeljne točke Osvobodilne fronte leta 1941, odločitve Kočevskega zbora 1943 in sklepi SNOS ostajajo pomembni zgodovinski mejniki v graditvi slovenske državnosti in suverenosti. Zato o odnosu Zveze borcev Slovenije do suverenosti in državne samostojnosti ne more biti nikakršnih dilem. Zavoljo vsega tega je tudi naše stališče do plebiscitne samoodločbe slovenskega naroda nedvoumno pozitivno. Bilo bi v nasprotju z našimi opredelitvami v času vojne, če bi se zdaj predajali dvomom, pogojevali podporo ali pa celo nasprotovali temu dejanju. Kot pri odločanju za narodnoosvobodilni boj ni bilo vse jasno glede izida in vse vnaprej izračunano, tako ni umestno tudi sedaj pričakovati, da bomo vnaprej vedeli vse, s čimer se bomo morali soočiti po tej zgodovinski odločitvi.

Prepričani smo, da je državna osamosvojitve Slovenije po dosledno demokratični in mirni poti vseljidskega odločanja s plebiscitom, ne da bi kogarkoli ogrožali, izraz naše pravice do samoodločbe, kakršno priznavamo vsem narodom v Jugoslaviji. Hkrati je to pot, ki zagotavlja zaščito legitimnih interesov slovenskega naroda in vseh prebivalcev Republike Slovenije.

Pozdravljamo sporazum slovenskih političnih strank o skupnem nastopu na plebiscitu za samostojno in neodvisno državo Republik Slovenije. RO izraza mnenja borčevske organizacije, da bi tudi v postplebiscitnem obdobju, ki bo sledilo in ki bo izredno pomembno za prihodnost slovenskega naroda, morale vse politične stranke in odgovorni dejavniki delovati na osnovi čimvečje usklajenosti ne le političnih strank, temveč v širšem interesu graditve narodne enotnosti pri sprejemanju nadaljnjih odločitev o ključnih vprašanjih položaja slovenskega naroda in njegove države.

Menimo namreč, da pozitivna plebiscitna odločitev ne bi smela katerikoli stranki ali koaliciji dati proste roke, da po svoji meri kroji usodo Sloveniji ali posameznim skupinam odnosno slojem njenih prebivalcev. Zato pričakujemo, da bomo na razgovorih plebiscitne koordinacije strank in slovenskega borčevskega vodstva dobili zadovoljive odgovore na vprašanja z večerajšnje seje Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, zlasti glede odnosa le-teh do NOB in socialno-zdravstvene zaščite njegovih udeležencev skladno z merili drugih evropskih držav.

RO ZZB NOV Slovenije poziva vse svoje člane, da se aktivno udeležijo plebiscita in da tudi ob tem dejanju zgodovinskega pomena odločno zastavijo svoj glas in vpliv v prid slovenske suverenosti in državnosti.

bilo opaziti tudi v časopisu TV-15 in v drugih sredstvih javnega obveščanja.

Vendar so te spremembe še premajhne, vse preveč se še zapira vase, preveč se ravna še po starem, premalo je borbeno in vplivna. Takšna kot je, je ustrezala prejšnjim razmeram, zahtevam sedanjega časa pa ne. Zato bo treba spremeniti zasnovu organizacije. Čeprav smo njeni člani že spoštljivih let, pa organizacija tako po svoji usmerjenosti, idejah, hotelih in borbenosti ne bi smela biti. Izražati mora duh časa, v katerem smo postali to, kar

Franci Sterle je kot predstavnik Društva piscev zgodovine NOB ugotavljal, da so nastale velike finančne zadrege za izdajanje teh zgodovinskih del tako, da celo že pripravljene rokopise ne morejo zlepa izdati.

Sterle je načel tudi vročo temo o Krimski jami in o spomeniku pesniku Balantiču. Za slednjega je dejal, da bi bilo popolnoma samoumevno, če bi mu bili postavili spomenik kot pesniku v rojstnem kraju, ne pa, da so ga postavili v Grahovem, kraju, kjer je deloval Balantič kot domobranec.

Nekateri razpravljalci so komentirali poročilo o delu in delovanju ZZB NOV Slovenije. Tako je **Ada Medvešek** menila, da je premalo pozornosti posvečene sodelovanju slovenskih borcev z borci v zamejstvu, v Italiji, ki skrbno in v najrazličnejših oblikah gojijo prijateljstvo, se srečujejo in družijo. Hkrati je opozorila na našo nujno skrb za pomnike naših padlih borcev na oni strani meje.

priznanega dejanja razvijali in krepili vezi z evropskimi narodi. Dogaja pa se ravno obratno, saj poskuša osnutek nove ustave, s katero naj bi se kot samostojna država vključili v Evropo vse to zanikati ali temu zmanjšati pomen. To je sramežljivo zamolčano celo v dokumentu, pripravljenem za nedavno pariško zasedanje šefov držav ali vlad konferenice o evropski varnosti in sodelovanju z naslovom »Memorandum o stanju jugoslo-

vanske krize in namerah republike Slovenije«. Kaj takega ne presega samo meje nacionalnega razuma. Zaradi odbijajočega, če ne celo sovražnega odnosa vladajoče koalicije do protifašističnega boja Slovencev povzroča trajno škodo sedanjosti in prihodnosti slovenskega naroda.

V nadaljevanju je Ivan Dolničar spregovoril o gospodarskih in socialnih razmerah in pri tem posebej poudaril, da borčevska organizacija ne

bo smela pristajati na nikakršna ideološka, politična in podobna merila pri odmeri pravic iz zdravstvenega varstva udeležencev NOB. Kajti po čisto človeških in psihofizičnih merilih so bili borci postavljeni hudim naporom, ki jim povzročajo težave zlasti zdaj ko so starejši. Zato vse pravice, ki so izredno skromne, niso nikakršni privilegiji. Spadajo bolj v moralno kot materialno kategorijo. Stanovanja in stanovanjska posojila iz borčevskih skladov pa bo treba v vseh občinah takoj popisati, da se bomo lahko s točnimi podatki vključili v razpravo o ustreznem zakonu in vztrajati pri ustreznih ureditvi.

Za konec pa je spregovoril še o tem, kako naj bi borčevsko organizacijo še bolj prilagajali meram večstrankarskega sistema, da bi postala tudi v takšnih okoliščinah vplivnejša v družbi in učinkovitejša v ohranjanju in negovanju vrednot NOB ter v zaščiti borčevskih interesov. Dejal je, da združuje organizacija udeležence narodnoosvobodilnega gibanja in protifašističnega boja na Slovenskem ne glede na različne oblike njihove udeležbe v gibanju. Tudi v sedanjih razmerah se člani svobodno politično odločajo in delujejo v strankah, v katere so vključeni. Zato mora biti organizacija resnično pluralistična, nikakor pa ne enostranska ali pa večstrankarska v pomenu ene same politične usmeritve. Prav tako pa tudi ne bi smela postati plen tistih dogmatičnih in nazadnjaških sil, ki so izgubile vsako možnost in vpliv v sedanjih političnih strankah, ali pa nekakšen zbirnik za ideje, ki so jih vsi že zavrgli in so že dolgo preživele. Tem nevarnostim pa se še ni povsem izognila.

Hiba organizacije je za sedaj tudi v tem, da njeni vodstveni organi in delovna telesa še niso dovolj pluralistično sestavljena. V njih je premalo aktivistov OF različnih nazorov, pa žensk, predstavnikov

Ela Ulrih-Atena je govorila o stanju, željah in načrtih za časopis TV 15, **Marjan Osolnik** pa o vključevanju v aktivno sodelovanje v Slovenskem svetovnem kongresu. Tovariš **Pavličič** je kot član komisije za spremljanje in aktivno vključevanje v pripravo nove slovenske ustave pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije pojasnil, da se je komisija osredotočala na tiste dele ustavnega besedila, za katere je menila, da zadevajo borce in borčevsko generacijo, to pa je v začetku preambula in v nadaljevanju tisti deli ustave, ki govorijo o pravicah udeležencev NOV.

Še nekateri drugi razpravljalci (**Vinko Kramar** in tovariš **Kepić** na primer) so menili, da je treba na pamflete in podobne javne izjave na račun NOG odgovorjati hitro, z argumenti in v sredstvih javnega obveščanja, ki so razprostranjenosti. Nenazadnje tudi zato, da bi razgaljali abotne predloge, kot je bil bojda tisti, ki je predlagal, naj bi kar duhovniki v spovednicah sprasevali (pred maščevanjem tresoče se) spovedance, kaj v resnici vedo o povojnih pobojih.

internancev, zapornikov, izgnancev, skratka žrtev fašističnega preganjanja in tudi tistih, ki so bili v prejšnjih obdobjih povsem nepotrebno odrinjeni od Zveze borcev. Ne bi pa smela pristajati na pritisk za notranjo diferenciacijo, za nekakšno očiščenje organizacije. Njen interes je strnitev vrst vseh udeležencev narodnoosvobodilnega gibanja.

Resno bi morala razmisliti o uvedbi več kategorij članstva, kar bi omogočilo, da se včlanjujejo potomci udeležencev NOB, simpatizerji, podporni člani in podobno. To bi ji prineslo novih moči in novih pobud.

V obrambi narodnoosvobodilnega boja pa seveda tudi ni mogoče zagovarjati kar vsega povprek, prav tako pa

se ni treba izčrpavati z odbranstvom. Prva mora biti za kritično in celovito ovrednotenje NOB. V ta namen mora spodbujati raziskave in obravnave in tudi sama bolj pogumno in odprto posegati v razprave še ne dovolj pojasnjenih obdobjih in dogajanjih v raznih delih Slovenije. Hkrati pa mora tudi bolj ofenzivno in predvsem dokumentirano razkrinkavati korenine izdajstva in vse oblike sodelovanja z okupatorji, ki so bile pravi vzrok za elemente državljanske vojne na posameznih območjih ljubljanske pokrajine. Prav tako tudi ni mogoče nekritično braniti vse simbole obeležij, poimenovanja in praznovanja, ki so povezana z dogodki, enotami in podobnim iz NOB. Zavedati se je treba, da je bilo v zvezi s tem precej nepotrebne pretiravanja in posnemanja sovjetskih ali realsocialističnih vzorov. Predvsem pa bi morala organizacija bolj prisluhniti javnosti in še zlasti

mladim. Z njimi ne sme ravnati preveč pokroviteljsko, saj si ne sme dovoliti prepričanja, da je edina, ki pozna vso resnico in modrost. Mlade mora pridobivati s pogledom v prihodnost, ne pa s črno belim prikazovanjem preteklosti. Zaradi takšnega ravnanja je bilo narejeno že dovolj škode. Borci so svoje boje in bitke že izbojevali in se zdaj kot priče časa na podlagi svojih izkušenj odločajo za nekatere temeljne prvine narodnega in družbenega interesa.

Svoj uvod v razpravo na seji RO ZZB NOV Slovenije pa je Ivan Dolničar končal z mislijo: po sestavi članstva smo ostarela organizacija, vendar takšna ne moremo ostati, takšna pa tudi ne smemo biti po svojem duhu, idejah, težnjah in borbenosti. Ne pustimo se potisniti v veteransko organizacijo. Sedanji čas zahteva, da se nenehno zavedamo svojih korenin in s to zavestjo tudi delujemo.

Predsednik Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Raško Vukazović je skušal delovati pomirljivo in je prav lepo pozdravil slovenske borce, v isti sapi pa je menil, da ne smemo armadi zameriti, če je zaskrbljena nad dogajanjem. Zakaj bi ji vendar zamerili, če je armada naklonjena tisti od legalnih usmeritev (med pluralnimi opcijami), iz katere dejavnosti takorekoč izhaja. Menil je, da bi bili kakor v vojni, tudi danes s skupnimi močmi močnejši v boju za napredek. Dejal je še, da upa, da bo zmagala modrost in, da se na hitro stvari ne rešujejo.

Dr. Janko Pleterški je zbranim skušal le pojasniti svoj predlog za člen v novi slovenski ustavi, ki se nanaša na nedovoljevanje sodelovanje posameznika (državljan) z drugo državo, ki bi bila v vojni s Slovenijo ter na kaznivost nošenja orožja proti Sloveniji. Svoj predlog je utemeljeval z našo izkušnjo s kolaboracionizmom. Istočasno je tudi razložil svoj predlog o tem, da bi v ustavo zapisali, da države Slovenije ne more nihče ukinjati z intervencijo od zunaj.

Zanimivo in ta hip v ozadje pomaknjeno temo je spet postavil na svetlo **Alojz Krpan**, ki je pozval zgodovinarje, naj se že enkrat opredelijo o vprašanju državljanske vojne. Takoj pa je dodal, da Primorci ogorčeno odklanjajo vsakršno pomisel o tem, da bi bila na Primorskem v času druge svetovne vojne državljanska vojna.

Vinko Heberle in še nekateri so govorili o borčevski socialni in zdravstveni varnosti, o bojaznih za priškrnjevanje njihovih prejemkov in za morebitno nerazumevanje države Slovenije za borčevska vprašanja.

Franc Godeša, borčevski minister v sedanji slovenski vladi pa je na to odvrnil, da se tako izražene bojazni zaenkrat ne opirajo še na nobeno potezo vlade, saj ta v vsem času od volitev sem ni še nobenkrat izrazila kakšnih podobnih teženj.

Primorci nismo prvi prisegli fašizmu

V tedniku Demokracija z dne 23. oktobra letos nas je neki domišljavi F. F. hudo užalil; mislim na vse Primorce, tostran in onstran meje. Preberite, kaj je zapisal:

»Primorci se hvalijo, da so najbolj zavedni Slovenci, pozabljajo pa povedati, da so bili prvi, ki so služili italijansko vojsko, prisegli fašizmu in bili naši okupatorji. Ni bilo lažjega dela kot iz fašista preleviti se v komunističnega borca narodnega osvobodilnega boja...

Ob taki oceni me razganja bes. Vse politične, kulturne in druge organizacije pa molčijo, vključno z ZZB NOV in občinskimi voditelji. Morali pa bi iz vseh primorskih občin zbrati sto mož in žena, od gospodinj, snajlk od profesorjev, gospodarstvenikov, zdravnikov, pisateljev in drugih poklicev ter skupno najeti odvetnika ter vložiti tožbo proti F. F. zaradi žalitve ponosa in zgodovinske resnice o Primorcih in Primorkah.

Sicer pa ni čudno, da je bila tašna izjava objavljena v Demokraciji, kajti Primorci smo še vedno složni in »ne ubogamo na vsak ukaz«. F. F. trdi, da se je bilo najlažje preleviti iz fašista v komunističnega

borca. Joj, kam drvi ta možak! Kaj ne opazi, s kakšno lahkoto so se nekateri vodilni politiki prelevili iz boljše v »demokrate« evropskega formata. Predsednik slovenske skupščine dr. Franc Bučar je nekdanji partizan, Spomenka Hribar je iz partizanske družine, nekdanja članica ZKS; lahko bi navedel kar serijo imen.

V skupščini se nekateri izobraženi demosovci vedejo slabše kot šolarčki v klopeh.

S Primorsko so v zgodovini večkrat trgovali. Ozemlje Trsta, Gorice, sploh Primorske, Istre, Zadar z okolico in več dalmatinskih otokov je Italija po prvi svetovni vojni dobila za nagrado, ker je na podlagi tajnega londonskega sporazuma med Veliko Britanijo, Francijo in Rusijo na eni strani, leta 1915 stopila v vojno proti Avstroogrski, naslednje leto pa je še Nemčiji napovedala vojno. Nismo imeli slovenskih šol, imeli pa smo zavedne starše, izobražence in duhovnike. Kljub strogi prepovedi so po vaseh odmevale slovenske pesmi, tajno smo tiskali slovenska berila in ilegalno prenašali literaturo iz Jugoslavije.

Prvega januarja 1991. leta,

torej čez nekaj dni, bo minilo petdeset let, ko sem bil z mnogimi Italijani in Primorci kot italijanski vojak ujet v Libiji. Že čez dva meseca, ko je Jugoslavija še spokojno mirovala in v časopisih brala potek bojev v Afriki, nemška bombardiranja Londona, uspehe nemških podmornic, se nas je 56 Primorcev-prostovoljcev, na libijski fronti v sestavi Podkarpatske poljske brigade, ki je bila v osmi britanski armadi, že borilo proti italijanskim enotam. Po zasedbi Jugoslavije in formiranju kraljevega bataljona jugoslovanske vojske v Egiptu in pozneje v Palestini, se je tej edini jugoslovanski vojski v tujini priključilo preko dva tisoč Primorcev, ki so poleti 1942 odšli v okviru osme britanske armade na libijsko fronto, kjer pa so takrat že bile tudi nemške enote.

Albert Klun je veliko napisal o prekomorskih brigadah, zato o tem ne bom pisal. Treba pa je tistemu F. F. zabrusiti, da se po priključitvi Primorske Italiji po prvi svetovni vojni nobena primorska delegacija ni šla pokloniti Mussoliniju v Rim, kot so to maja 1941. leta storili ljubljanski politični veljaki z ba-

nom dr. Markom Natlačenom, nadškof dr. Rožman pa se je v Ljubljani klanjal in zahvaljeval komisarju Ljubljanske pokrajine in drugim generalom, pozneje pa je blagoslovil domobranske enote in jih spodbujal k boju proti komunistom, kot da smo bili vsi partizani komunisti. S še nekaterimi Primorci sem se v Egiptu prostovoljno prijavil v britanski radiotelegrafski in padalski tečaj. Po skupinah so nas z letalom pošiljali na Primorsko, kjer smo v zgodovini NOB vzpostavili prvo radijsko zvezo med britanskim štabom za Sredozemlje in Kairu in partizanskimi štabi. Tri mesece za prvo padalsko trojko je bila britanska delegacija že pri maršalu Titu. S tem smo dobili mednarodno priznanje, Primorci pa imamo zaradi tega brez samohvale pomembne zasluge. Takšne, da nas je po vojni lovila slavna OZNA, mnoge tajno pomorila, jaz pa sem z ženo zbežal čez mejo in 21 let delal v Torontu. Tam sem bil leta 1962 izvoljen za predsednika slovenskega kulturnega društva Simon Gregorčič. Nekdanji domobranci, tedaj živeči v Kanadi, so me obtoževali, da sem agent

UDV, jugoslovanska udba pa me je imela zapisanega kot angleškega vohuna. Da bi me očrnil, so domobranci širili govorice, da sem v začetku leta 1944 zakrivil smrt dveh duhovnikov v Cerknem, da sem ponoči opravljal tajne aretacije in likvidacije, čeprav sem bil vseskozi radiotelegrafist (o tem piše Jože Vidic v knjigi Angleški obveščevalci - vohuni ali junaki). Oktobra lani smo se v Novi Gorici zbrali preživeli padalci, sorodniki umrlih, padlih in tajno pomorjenih in sprejeli (podpisali) pisno izjavo, v kateri smo obrazložili hudo nam storjeno krivico in zaprosili Svet za varstvo človekovih pravic pri tedanji republiški konferenci SZDL za pomoč. V neki radijski oddaji je dr. Ljubo Bavcon med drugim povedal, da mu je zgodovinar RSNZ obljubila, da bo na podlagi arhivskega gradiva o tem pripravila elaborat (zgodovinar je dr. Bavcon obvestila, da je nekaj pisnega gradiva o padalcih). Toda po letu dni ne duha in ne sluha o tem elaboratu, pa smo tako »uradno« mrtvi in živi padalci iz Afrike še vedno »angleški vohuni«.

O spravi je bilo že veliko

napisanega v raznih časopisih in na RTV. Menim, da smo zdaj Slovenci med seboj, pa tudi Jugoslovani, bolj sperti kot kdajkoli v zgodovini. Sprva je na površje potegnila nekdanje slovenske esesovce, fante in može, ki so pobijali cele družine, požigali vasi, ovajali zavedne Slovence Italijanom in Nemcem, da so jih streljali po spiskih in pošiljali v konec taborišča in v izgnanstvo. Pri tem so tako nestranni, da si drznejo javno pisati, kako so končno le oni zmagali, ker je komunistični socializem v stalinski podobi skoraj po vse svetu doživel polom.

Takšne sprave ne priznam. Časopis TV-15 pa naj začne spet izhajati tedensko, saj je skoraj edini, ki nas borec še razume in podpira. Moralo pa bi tudi uredništvo poskrbeti, da bi objavili kako do slej tajno navodilo, poročilo tedanjih voditeljev NOB, pa čeprav bi to nekatere prizadelo. Zakaj bi morala le druga stran objavljati take dokumente?

Nekdanji padalec-radiotelegrafist iz Afrike, borec NOVJ

Ivan Božič
Most na Soči 11
65216 Most na Soči

Spoštovani bralci, drage bralke!

Spoštovani bralci, drage bralke! Naš časopis TV-15 vas že od pomladi seznanja z novo vlogo Zveze združenj borcev NOV Slovenije. Spoznali ste lahko, da je postala zveza borcev bolj odprta, samostojna družbena nestrankarska organizacija borcev, žrtev fašističnega nasilja, internirancev in izseljencev, ukradenih otrok in vseh drugih ljudi, ki se tako ali drugače čutijo povezane z NOB in spoštujejo njene zgodovinske pridobitve.

Ne kandidiramo na poslanske sedeže, toda hočemo ostati politično aktivni, kajti tudi danes se zavzemamo za samostojno, demokratično Slovenijo, ki bo zagotavljala osebno svobodo in perspektivo varnega ter ustvarjalnega življenja za vsakogar. Naš interes je tudi ohranjanje pridobitev NOB, objektivno zgodovinske pisje ter zdravstvena in socialna varnost borcev, invalidov in žrtev fašističnega nasilja. Smo za aktivno sožitje vseh državljanov Slovenije, kar smo v preteklih desetletjih že dokazali, ne dovolimo pa izenačevanja borcev proti fašizmu in okupatorjem z njihovimi pomagači in narodnimi izdajalci. Zato smo se na slovenski politični sceni in tu bomo ostali, združeni vsi, ki smo se v najtežjih časih naše zgodovine opredelili na življenje in smrt, za svojo domovino, za svobodo in mir.

Tudi naš časopis TV-15, ki je bil še pred kratkim eden od mnogih z bolj ali manj enakim načinom razmišljanja o družbenem dogajanju, je začel spreminjati svojo podobo.

V razmerah strankarske družbene organiziranosti, ko stranke poskušajo profilirati časopise kot svoje politično-propagandno sredstvo, dobiva TV-15 nove možnosti, da postane povezovalac različnih mislečih in politično opredeljenih ljudi. Kot glasilo Zveze združenj borcev NOV lahko TV-15 veliko prispeva k njeni preobrazbi v resnično pluralistično organizacijo. Skoraj nepogrešljiva se zdi njegova vloga pri organiziranju novih vsebin in oblik dela borčevskih organizacij, pri izmenjavi izkušenj, organiziranju spominskih, kulturnih in družabnih srečanj borcev in drugih naših članov.

Toda naš časopis danes še ni sposoben za te in druge nove naloge. Izvršni odbor RO borcev je zato trdno odločen, da skupaj z občinskimi odbori ZZB NOV in krajevnimi združenji borcev uredi nekatera pereča vprašanja našega glasila.

Kot temeljno je vprašanje števila naročnikov oziroma naklade. Menimo, da je to število realno mogoče bistveno po-

večati, seveda, če se bo hkrati izboljšala njegova kvaliteta. Obe ti dve stvari sta medsebojno tesno povezani, zato se izvršni odbor pri pridobivanju novih naročnikov naslanja tudi na zaupanje bralcev – naročnikov, na njihovo zavest pri padnosti izročilom NOB in organizaciji borcev, ki se ni uresničila vseh svojih ciljev. Zato ne odpovejte našega časopisa, pridobite raje novega naročnika, bralca in sodelavca lista.

Nov časopisni svet TV-15 se je prejšnji teden sestal na prvi seji. Razpravljali je predvsem o novi programski zasnovi lista, ki naj bi temeljila na naslednjih osnovnih načelih in nalogah:

- podpora demokratičnemu družbenemu razvoju in krepitev slovenske samostojnosti in državnosti;
- boj za mir, narodnostne in človekove pravice;
- prispevki za zgodovinske, spominjanje;
- obramba pridobitev NOB, ohranjanje sporočil in vrednot te borbe;
- pravice borcev, invalidov in žrtev fašističnega nasilja: pravna zaščita, zdravstvena in socialna varnost;
- pridobivanje sodelavcev lista med mladimi, med kulturnimi ustvarjalci in pripadniki raznih interesnih dejavnosti, ki so se pripravljali zavzemati za objektivno vrednotenje NOB in razvijanje njenih pridobitev.

Časopisni svet bo programsko zasnovo lista sprejel na prihodnji seji, dotlej pa s hvaležnostjo sprejema vaše pobude in predloge. Zavzel se je tudi za kadrovske izpopolnitev uredništva in za finančno trdnost lista. Že v kratkem času moramo namreč računati s tem, da je edina rešitev, če hočemo obdržati svoj list, povečanje števila naročnikov in zbiranje prispevkov ter morebitnih volil naročnikov.

Pri RO ZZB NOV smo že osnovali tiskovni sklad, ki ima nalogo zbirati finančna sredstva za naš tisk.

Spoštovane bralke in bralci! Če boste pomagali, če boste TV-15 sprejeli za svojega prijaznega kurirja, ki vam prinaša veliko dobrega in zanimivega, če mu boste dali tudi vi svoje sporočilo drugim, bomo uspeli.

Novo leto je pred durmi. Želim vam, da bi v vaš dom stopilo miroljubno, da bi vam razblinilo tesnobo, da bi nam vsem prineslo varnost in tiho zadovoljstvo. Veselo praznovanje.

Predsednica časopisnega sveta
Ela Ulrih-Atena

Kaj teži ribniške borce

Nikoli nismo delali razlik

Tako kot vse člane ZZB NOV drugod po Sloveniji, so se tudi v člane borčevske organizacije v občini Ribnica naselili strah, dvom in negotovost. Tudi oni se sprašujejo, kaj nam bo prinesla prihodnost, kaj nam bo prinesel plebiscit. Težave in problem, s katerimi se srečujejo ribniški člani borčevske organizacije, sta opisala predsednik in podpredsednik njihove organizacije Vinko Kersnič in Franc Zbačnik.

Na začetku pogovora sta našela nekaj statističnih podatkov. Ribniško borčevsko organizacijo sestavljajo štiri krajevne organizacije, ki imajo zelo različno število članov. V krajevni organizaciji Ribnica je 223 članov, v KO Sodražica je včlanjenih 123 ljudi, KO Loški potok šteje 104 člane, KO Dolenja vas

delila organizacija, to priložnost pa bodo izkoristili tudi za obiske teh ljudi. Dvema članoma, ki sta v domu starejših občanov dajejo žepnico, 15 članov je dobilo pomoč za zdravljenje, pet članov pa je deležnih sosedske pomoči.

Najbolj se sedanji gospodarski položaj in kronično pomanjkanje denarja kaže pri številu borcev, ki odhajajo na zdravljenje v zdravilišča. Mnogo let je iz ribniške občine odšlo na zdravljenje 21 borcev, ki so tam ostali 21 dni. Nato so se v organizaciji dogovorili tako, da je vsak plačal polovico stroškov, drugo polovico pa zdravstvena skupnost. Na ta način je zadnja leta lahko šlo v zdravilišča tudi več kot štirideset članov na leto. Letos pa so dobili denar samo za pet ljudi, ki so odšli v zdravilišča. V ribniški občini pa imajo borci dokaj dobro rešeno stanovanjsko vprašanje. Seveda se vsake toliko časa pojavi kdo, ki bi želel obnoviti hišo ali stanovanje in mu lahko pomagajo. Kot sta povedala naša sogovornika je v Ribnici tudi sicer za zaposlene zelo dobro urejeno stanovanjsko vprašanje. Tako mlada družina dobi stanovanje v letu dni, ali pa še prej.

»Med vojno je iz sedanje občine Ribnica v partizanskih vrstah padlo 321 ljudi, ustrelenih je bilo 60 talcev, črna roka je pobila 28 ljudi, v taboriščih je umrlo 87 ljudi, zaradi fašističnega nasilja pa je umrlo 83 ljudi. Ti kraji so torej plačali visok krvni davek, saj je med vojno padlo 579 ljudi,« pravi Vinko Kersnič.

– Rakitnica pa 71. Skupaj je včlanjenih torej 521 ljudi. To število pa uvršča ribniško borčevsko organizacijo med manjše v Sloveniji.

Seveda se ni bilo mogoče izgoniti podatkom o različnih oblikah denarne pomoči njihovim članom. Tako jih 119 prejema priznavalnine, letos so predvideli enkratno pomoč 110 članom, ki jo bo raz-

va Škrabca. Po njihovem mnenju je bil Veljko Vlahović velik humanist in v svojem življenju ni nikomur naredil nič hudega.

S problemi pa so se začeli ribniški borci srečevati na nekem drugem področju. Tako kot vsako leto so tudi letos pripravili ob Dnevu mrtvih komemoracijo. Občinsko vodstvo se je strinjalo s takšnim načinom, toda šola je odklonila sodelovanje, češ da gre za enostranske spomenike in da niso to spomeniki tudi tistih, ki so padli na drugi strani. Borci so bili začudeni nad tem. Vinko Kersnič pravi,

»V naši občini je približno 80 spomenikov iz NOB,« poudarja Franc Zbačnik. »Prej smo imeli sklenjene samoupravne sporazume o njihovem vzdrževanju. Zdaj tega ni več in ni še povsem jasno, kdo bo zdaj skrbel za njih. Sestavili pa smo seznam z natančnim opisom vsakega spomenika in zakaj je bil postavljen.«

da so v stari Jugoslaviji skrbeli za grobove padlih avstro-ogorskih vojakov in niso sovražili mrtvih. Meni, da bi morali mladim omogočiti, da počastijo tiste, ki so padli za svobodo. To svobodo uživajo tako otroci kot učitelji. V ribniški dolini niso nikoli delali razlik med temi ali onimi. Edini pogoj za ocenitev človeka je bila pripravljenost za delo.

Ob koncu tega kratkega pogovora nismo mogli mimo mnenja borcev o sedanjem dogajanju pri nas. Kot pravi Franc Zbačnik so borci začudeni in prizadeti. Prizadeti so za to, saj se jih je prijala etiketa, da so največji morilci in rablji sedanjega časa. Seveda se izogibajo vsakega srečanja z ljudmi, ki jih tako blati. Stvari gredo že tako daleč, da jih posamezniki izzivajo in jim podtikajo različne stvari. Vse skupaj jih je malo strah, kaj bo, če bo sedanja oblast vse to dopuščala. Vsekakor pa se ne strinjajo s spravo, bolje povedano, s sedanjim načinom sprave. Če se že gremo spravo – pravijo ribniški borci – naj bi bila ta obojestranska. Vsi vemo za številne uboje, likvidacije in poboje nasprotne strani, za to morajo spraviti narediti tudi ona.

Vinko Kersnič in Franc Zbačnik sta tudi zatrdila, da sta zmeroma optimista glede sedanjega razvoja pri nas in v njihovi občini. Predsednik občinske skupščine ima pozitiven odnos do NOB, seveda ne se strinja z nekaterimi dogodki takoj po vojni, z njimi pa se ne strinjajo tudi borci.

B. K.

Javna tribuna slovenskih upokojencev

Ne pasiven objekt, ampak dejaven subjekt

Po vrsti območnih posvetovanj, na katerih so upokojenci razgrinjali paletu svojih križev in težav, je organizatorica, Zveza društev upokojencev Slovenije, skupaj s soorganizatorji (Demokratično stranko upokojencev Maribor, stranko Sivih panterjev, Republiškim odborom ZZB NOV ter Odborom IS za delo, zaposlovanje in socialno varstvo) 13. decembra priredila v Cankarjevem domu v Ljubljani javno tribuno.

Zdi se, da sta predvsem strah in negotovost pred jutrišnjim dnem (ki pri zdajšnjem položaju in bolj kot ne črnih obetih gospodarstvenikov nista povsem neutemeljena) bila tista, ki sta dobobra napolnila prostorno srednjo dvorano Cankarjevega doma. Da se zavedajo politične teže (ne) zadovoljstva približno 400.000 upokojencev pa so s svojo prisotnostjo izkazali tudi predstavniki dobrega dela slovenskih strank (manjkala ni niti najbolj rosna, Socialdemokratske unije), skupščinskih organov ter najvišji predstavniki slovenske vlade. Ali pa so s svojimi umirjenimi besedami ta strah vsaj omilili, je težko reči, kajti v svojih besedah, žal, niso mogli biti drugačni kot kruto realni. Dr. Jože Mencinger, ki je že v začetku rekel, da bo posledaj postal tudi sovražnik upokojencev, je tako spet napovedoval »znoj in solze« in poslabšanje položaja – tudi po osamosvojitvi Slovenije, »saj da bo »platno«, kljub »večjim škaram«, ostalo »enako veliko«... Drugi podpredsednik slovenske vlade in predsednik sta bila v napovedih jutrišnjega dneva manj črnogleda. Dr. Matija Malešič je tako zatrjeval, da ni predvidenih nikakršnih »rigoroznih sprememb pri usklajevanju pokojnin«, novi pokojninski in invalidski zakon pa da pripravljajo »pretehtano, tako,

da v naslednjem pol leta sprememb še ni pričakovati.« Kot je poudaril tudi Lojze Peterle, si torej slovenska vlada prizadeva, da slabi časi, ki so tu in jih bomo (tako ne več aktivni delavci, torej upokojenci, kot še aktivni delavci) morali preživljati še nekaj časa, da ti časi torej ne bi najprej in najbolj prizadeli upokojencev.

Po zatrjevanju si torej vlada prizadeva za pravičnejšo porazdelitev dobrega in slabega, nemočne pa ima pri tem še zlasti v mislih. Za delitev usode z delavci pa se je zavzemalo tudi več kot 800 upokojencev na svoji javni tribuni. V svojo izjavo, ki so jo sprejeli po več kot štiri ure in pol dolgem razpravljanju (tudi še o drugih perečih vprašanjih, kot so na primer stanovanjski problemi, socialno-zdravstveno področje, predvidena obdavčitev pokojnin), pa so vendarle odločno zapisali: »zavračamo zadnjo spremembo usklajevanja pokojnin. Zahtevamo, da izvršni svet takoj pripravi in predloži skupščino novo besedilo, po katerem se morajo pokojnine obvezno usklajevati vsak mesec po gibanju nominalnih osebnih dohodkov!« Vse dosedanje pravice pa da se sicer v prihodnje »ne smejo zniževati ali celo ukinjati«, kar da »mora veljati tudi za pravice borcev NOV«. Skratka, pridobljenim pravicam se upokojenci ne morejo »odpovedati«, in da se jim tudi ne bodo, saj imajo »pravico na starost uživati sadove svojega dela,« pa čeprav razumejo težave gospodarstva.

Javna tribuna slovenskih upokojencev: upokojenci, dejaven subjekt, ne več pasiven objekt? Gotovo, v odgovoru mora biti več pritrdjevanja, le s sklepi je bolj »težko«. Bo torej izvedljiva. Ohranitev pridobljenih pravic in hkratna delitev usode z delavci? In če je to še možno danes, ali bo tako tudi jutri – pri obetavnih »znoju in solzah«, pri »enako velikem platnu«...?

D. B.

Kaj menijo člani ZZB NOV o prihodnjem letu

Pisana paleta pričakovanj

Leto, ki se mu iztekajo zadnji dnevi, je bilo za Slovence in Slovenijo v marsičem prelomno, polno negotovosti in odrekanih. V tem letu se je tudi marsikaj spremenilo tudi za člane borčevske organizacije.

Obiskali smo nekaj nekdanjih borcev, aktivistov,

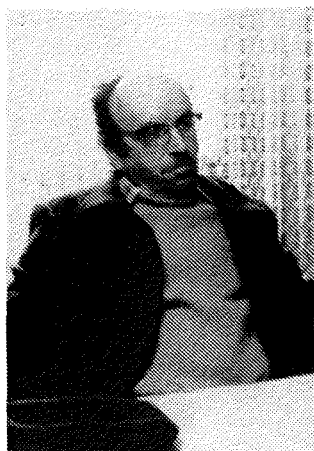
terencev kurirjev in drugih ter jih povprašali, kaj pričakujejo od leta, ki je pred nami. Njihovi odgovori so zanimivi in vredno jih je prebrati. Njihovi vrstniki jim boste gotovo pritrdili, mlajši pa se bodo morda zamislili in začeli drugače delati.

Zapisal B. K.

Rado Uršič pravi o svojih željah za leto, ki prihaja takole: »Na splošno si, tako kot najbrž vsi ljudje, želim miru na svetu, pa zdravja. Za naše domače kraje pa si želim, da bi končno že dobili malo spodobnejšo cesto, ki bi nas bolj povezovala s svetom in boljšo telefonijo. Želim si tudi, da bi se uresničila ideja o predoru, ki bi nas rešil sedanje precejšnje odrezanosti od centrov.« (bžj)

Anton Korošec – Zvone: »V prihodnjem letu pričakujem nadaljnji razvoj pluralizma pri nas. Naloga nas borcev pri tem pa je, da ohranjamo izročila NOB in jih vpletamo v sedanji način življenja in razmišljanja. Stranke morajo spoznati in priznati, da je bil NOB tisti temelj, na katerem se gradi sedanja demokracija. Če do tega spoznanja ne bo prišlo, se mi zdi prihodnji razvoj pri nas vprašljiv. Želim tudi, da bi v prihodnjem letu poskušali na poštenih odnosih doseči boljše življenje, ali kot je zdaj moderno, da bi živeli človeka vredno življenje.«

Ivan Jelen: »Želim si, da bi v prihodnjem letu spoštovali vrednote človeka in vrednote naroda, ki so se izoblikovale v zgodovini, predvsem so to vrednote našega NOB. Mislim, da smo zdaj v takšnih časih, ko jih slovenski narod še kako potrebuje. Želim tudi, da bi borcem ta družba in oblast zagotovili materialne pogoje za normalno življenje v takšnem obsegu kot so bili do letošnjih volitev. Zavedati se moramo, da je socialna varnost generacije pogoj za mirno sožitje različno mislečih ljudi.«

Stane Pečar: »Od prihodnjega leta ne pričakujem veliko. Plebiscit sam ne bo rešil ničesar, če se ne boma pogovarjali z drugimi narodi. Pot v Evropo se ne bo odprla samo od sebe, ampak moramo to storiti mi. Želim si tudi strelitve v slovenskih političnih strankah. Sam sem za samostojnost Slovenije, vendar moramo ohraniti stike z ostalimi jugoslovanskimi narodi. Upam, da bo nova ustava prinesla več političnih pravic in svoboščin ter da nas borce ne bo prikrajšala za naše pravice. Zavzemam se tudi, da bi bil NOB zapisan v preambuli ustave tako kot mu gre. Prav tako pričakujem bolj strpen odnos oblasti do NOB, kar bo po mojem tudi zmanjšalo evforijo napadov na nas borce. Na volitvah pa naj bi ljudje volili ljudi, ne pa stranke. Volili naj bi tiste, ki so že nekaj pokazali pri svojem delu.«

Tone Černivec – Tomič: »Že leta 1941 smo odšli v boj za samostojno Slovenijo. Zato želim, da bi se ta naša želja prihodnje leto uresničila. Upam in želim tudi, da bi se prihodnje leto umirila gonja proti nam borcem, najbolj pa bi bil srečen, če bi z njo sploh prenehali. Želim tudi, da bi imeli borci proti fašizmu enake pravice – socialne, zdravstvene, materialne in druge – kot jih imajo borci in pripadniki odporniških gibanj v Franciji, Italiji, na Nizozemskem, na Norveškem in drugje po Evropi...«

Franc Zajc: »Tako kot večina, če že ne vsi člani borčevske organizacije pričakujemo, da se bo v prihodnjem letu to sovraštvo, ki je izbruhnilo v letu 1990 uneslo in umirilo. Prepričan sem, da moramo začeti usmerjati svojo pozornost na tiste probleme, ki so življenjskega pomena za slovenski narod, to pa so problemi na gospodarskem področju. Pričakujem tudi, da bo prihodnje leto odplavilo vse tiste ljudi, ki niso niti poštene, niti pametni, niti pridni in da bodo prišli v ospredje tisti, ki imajo programe, ki nas bodo popeljali iz sedanje krize. Želim tudi, da bi nova oblast imela vendarle več socialnega čuta.«

Risto Gajšek: »Želja je pravzaprav veliko, vendar je očitno, da se bo treba v prihodnosti omejevati, marsičemu odpovedati, prenekaterim nameram pristriti peruti. Kljub temu pa si želim, da bi speljali nameravano suverenost v miru in v zadovoljstvo vseh prebivalcev republike Slovenije in da bi ohranili vsaj dosedanje raven standarda. Obenem izkoriščam to priliko za voščilo vsemu članstvu: mnogo zdravja, sreče in razumevanja tudi v prihodnje!« (mst)

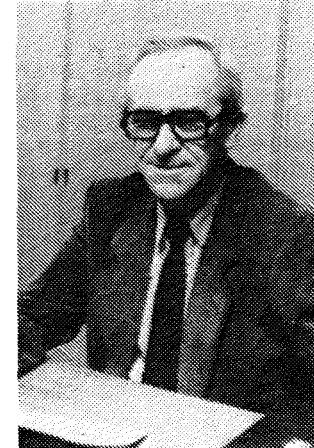
Franc Galičič: »Glede prihodnjega leta sem pesimist, saj bo še slabše kot pa je bilo letos. Mislim, da se bo sovraštvo med Slovenci še stopnjevalo. Zato moramo borci še bolj stopiti skupaj in še bolj odločno zagovarjati naša stališča in mnenja. Mene osebno in tudi druge člane borčevske organizacije je strah revanšizma, ki je že začel na veliko kazati svoje zobe. Strah me je tudi, kaj bo z obeležji NOB, če se bo kdo spomnil in jih začel skruniti. Ali jih bo sedanja oblast zaščitila in obvarovala. Sprašujemo se tudi, kam naj damo arhivsko gradivo, ki se je v teh letih nabralo po krajevnih organizacijah. Če bi prišlo v nepravne roke lahko pride do nepopravljive škode.«

Polde Maček: »Pričakujem, da bomo prihodnje leto končno postali gospodarji na svoji zemlji. Upam tudi, da bomo začeli sodelovati z vsemi republikami v Jugoslaviji, ki si tega sodelovanja želijo in ki mislijo tako ali podobno kot mi, Slovenci. Želim si tudi sodelovanja z vsemi narodi sveta, če si seveda tega želijo tudi oni. Prav tako si želim, da bi prihodnje leto uspešneje gospodarili, kar je pogoj za boljše, predvsem pa bolj varno življenje. Prav tako menim, da mora oblast pustiti pri miru naše pravice, ki so v primerjavi z drugimi državami minimalne.«

Miloš Rutar: »O svobodni Sloveniji smo govorili že med vojno. Naj omenim en sam primer. Med bitko trinajstih mladincev, ki jih je vodil Stane Žagar, aprila 1942, v jami pod Okroglico, so med drugim vzklikali tudi živila svobodna Slovenija, nato pa so se sami ustrelili. Vzgjani smo bili v slovenskem in jugoslovanskem duhu, zato moramo še naprej obdržati stike z ostalimi jugoslovanskimi narodi. Želim, da bi se v prihodnjem letu še bolj okrepili stiki med nami borci. Želim si, da bi se večkrat srečevali na različnih športnih in rekreativnih prireditvah v Dražgošah, Cerknem, Cerkljah in še kje drugje. Naša srečanja morajo dobiti še bolj družaben smisel in naj bi bila takšna kot jih imata že vrsto let Koroški in Kokrški odred. Zdaj se dogaja, da se srečujemo samo na sestankih in na pogrebi. Tako bomo še bolj strnili naše vrste.«

Ivan Košir: »V prihodnjem letu želim, da bi bil mir, pa ne v tistem smislu kot smo govorili včasih, ampak, da bi bil mir pri nas. Upam tudi, da se bodo prenapetosti pri nas umirili, pri tem mislim tudi na JLA. Nihče si ne želi medsebojnih spopadov, za katere je potrebno tako malo. Pričakujem tudi, da bo Slovenija dobila resnično sodobno ustavo in da bo to dokument, v katerem ne bo manjkala ugotovitev, da je pot k samostojnosti peljala slovenski narod tudi skozi NOB. Menim tudi, da v ustavi ni prostora za ideologije, ampak mora biti podlaga za napredek družbe in socialno varnost njenih državljanov.«

Leto uveljavljanja človekovih pravic

Odločen zamah zgodovinske metle

Pred letom dni so začele druga za drugo padati takšne trdnjave kot so bile države Ceausescuja, Husaka in Honeckerja, ostali del sveta pa je najprej strmel in nato dogajanje vsestransko pozdravil. Začele so se odpirati meje, vzhodno Evropo zapuščajo sovjetske vojaške posadke, na vrsti so bile prve svobodne demokratične volitve. To so bili časi, ko so vesele in upanja polne množice plesale po berlinskem zidu.

Zdaj zidu ni več, vendar pa prejšnjo DR Nemčijo vse bolj pretresajo stavke, večajo se vr-

v vzhodni Evropi negotovosti. V starih časih so brezposelnost prikrivali, delavci so bili navaženi, da jim država zagotavlja delovna mesta s tem pa tudi minimalni obstoj. Država je dajala vtis, kot da plačuje, precejšen del delavstva pa je dajal vtis, da nekaj tudi dela. Brezposelnost zdaj nenehno narašča, narašča pa tudi bojazen tistih, ki delajo, da bodo ostali brez posla.

Vzhodna Evropa nima v prehodnem obdobju k tržnemu gospodarstvu kaj prida možnosti. Bolgarija, katere trgovina

socializem. Čez nekaj mesecev, če bodo tako nadaljevali, bodo kompromitirali tudi kapitalizem. Osvobojeni vsakega strahu iz časov diktature, so začeli Romuni zdaj v vsem pretiravati in sicer pod geslom: »Vse je mogoče, ker imamo demokracijo«. V Romuniji je zdaj okoli 120.000 brezposelnih, računajo pa, da jih bo že zelo kmalu veliko več kakor 700.000. Vlada se je odločila za »šok terapijo« in takoj dobila od množice temu primeren odgovor.

Dogodki si vrtoglavo sledijo.

romaniziranimi Kelti. Ne gre samo za probleme jezične in gospodarske avtonomije, temveč za zahtevo do samouprave v vseobsegajočem nacionalnem življenju tako Flamske (germanskega izvora) kakor tudi Valonije.

Od lanske jeseni do teh dni se je končala takoimenovana povojna ureditev v Evropi, vendar ne zaradi – kot so se vedno bali – spopada (vojaškega) med vzhodom in zahodom, temveč po zaslugi vrste mirnih revolucij. Presenetljivo mirne so bile, če pomislimo kako dolgo so bili ljudje brez pravic, izpostavljeni golemu pritisku; še posebno pa, če upoštevamo količino razočaranja, ki se je nabralo v minulih desetletjih.

Le kako, da so brez pretiranih pretresov odšli z oblasti režimi, ki so desetletja dolgo tako uspešno blokirali vsak poskus, ki bi ogrozil – njihovo samovlado? Brez dvoma je najzaslužnejši za ta proces sovjetski voditelj Mihail Gorbačov, čeprav je težko reči ali je bil pred petimi leti, ko se je ta plaz sprožil, prepričan, da pomeni perestrojka konec »realnega socializma«, saj je zašel v položaj, ko ga ni bilo več mogoče reformirati, temveč samo še ukiniti. Vsak korak resnične reforme namreč odkrije novo razpoko v temeljih te stavbe pri čemer reformske poteze ne utrjujejo, temveč samo še nadalje izpodkopavajo temelje, vsedotlej, dokler se vsa stavba ne podre!

Nekateri pravijo, da so takoimenovani vzhodnoevropski komunistični režimi padli prav v skladu s »strogimi marksističnimi zakoni«, ki so bili njihov evangelij. Preprosto zato, ker so »dozoreli pogoji«, prišlo je do protislovij med enim in drugim, pri čemer je eno delovalo

Prebivalci nekdanjih držav realnega socializma imajo danes vse tisto, česar prej niso imeli desetletja dolgo: svobodo, možnost da volijo in da so izvoljeni, v žepu imajo potni list, pravico imajo da lastnine in podjetništva, vendar pa imajo tudi brezposelnost, inflacijo, socialno stisko in revščino, za marsikaterega hujšo kot kdajkoli.

Dozdaj je zahod vsestransko z besedami pomagal evropskemu vzhodu, toda tisto, kar je danes potrebno, niso besede, temveč dejanja. Morda je pomoč podobna vpisovanju denarja v vrečo brez dna, vendar je mogoče te vreče zašiti samo z zahodno pomočjo. Ne gre pa tudi pozabiti, da so na dnu teh vreč usode številnih ljudi, milijonskih množic. Novi pretresi bi bili lahko velika grožnja sistemu evropskemu miru »ki se zdaj začena«.

Ene od držav realnega socializma ni več! DR Nemčijo so priključili, precej grobo in nasilno, k ZR Nemčiji. Evropa ima spet eno, veliko, združeno, bogato in gospodarsko močno Nemčijo. Pred 45 leti je hotela obračunati z njo, zato jo je razdelila na štiri cone. Če drugega ne, imajo vzhodni Nemci zdaj to tolažbo, da stoji za njihovo revščino eno najmočnejših gospodarstev na svetu in enako močna ter upoštevana valuta. Kaj pa vsi drugi? Nič! Opreti se morajo na lastne sile, kar je vse kaj drugega, kakor pa lahka naloga za ljudi, ki so toliko pričakovali od »demokracije«.

Vse težave, ki tarejo male narode in zaradi njih tudi velike države je proti koncu leta prekrila znana zalivska kriza, Iraška okupacija malega Kuvajta, za katerega se je »potegnili« skoraj ves svet. Ali se bo iraški voditelj Sadam Husein uklonil večini v ZN ali pa mora

mo, zdaj pa je na vrsti Irak. Katera od obeh opcij v zalivu ima ta trenutek več možnosti: vojna ali mir? Odgovor ni preprosto. Sovjetski voditelj Mihail Gorbačov je odkrito vprašal ameriškega zunanjega ministra Bakerja: »Če bomo sprejeli resolucijo, Sadam pa bo ostal v Kuvajtu, se boste morali vojskovati. Ali ste res pripravljeni na nekaj takšnega?« Dobil je pritrdilni odgovor.

Ta čas je bil padec cene sode nafte na newyorški borzi pod 30 dolarjev prvo znamenje, da vidi svet v sklepu Washingtona, da bo le začel dialog z Bagdadom, potrditve, da v zalivu orožje le ne bo spregovorilo. Toda, vzporedno s tem je resolucija št. 678 Varnostnega sveta ZN praktično uzakonila uporabo sile, da bi Irance izgnali iz okupiranega Kuvajta. Vojna in mir v arabskoperzijskem zalivu si še nikoli nista bila tako blizu.

S to »vojno resolucijo«, ki so jo razglasili za triumf Bushove diplomacije, je uradni Washington dosegel nekaj pomembnih strateških ciljev: pokazal je ameriškemu kongresu in svetovni javnosti, da se ne misli vojskovati prej, dokler ne bo dal še ene priložnosti miru v zalivu. Utrdil je koalicijo proti Iraku in dokazal, da Amerika v zalivu noče igrati vloge »osamljenega kavboja«. S ponujenimi pogajanji je tudi skrh al ostrino protiameriškega razpoloženja v arabskem svetu.

Na poti do te »vojne resolucije« so svojo vlogo odigrali tudi dolarji. Kredit v višini štiri milijarde dolarjev, ki ga je Saudska Arabija odobrila SZ za nakup hrane je direktna posledica ameriškega vpliva v savdskem glavnem mestu Riadu.

V diplomatskih krogih trdijo, da je Kitajska tudi znala zaračunati svojo podporo resoluciji. Ker je Washington pokazal, da je samo delno pripravljen na popuščanje, je tudi kitajski minister spremenil svoje stališče

Pred enim letom so takšne slike obšle ves svet: Vzhodnonemški vojak pomaga rojakinji, da je lahko splezala na nekdanj tako grozljiv in nevaren Berlinski zid, simbol vsega, kar je svetu, predvsem pa Evropi prinesla hladna vojna.

ste brezposelnih, slišati pa je tudi popravke z zahoda, da namreč vse v vzhodnonemškem gospodarstvu le ni tako majavo, kakor so na začetku napovedovali. Spremembe, ki jih je prinesla »žametna revolucija«, so bile zelo nagle, vendar so tudi prinesle spoznanje, da ima vsaka stvar svojo ceno, tudi svoboda. Države mlade demokracije na evropskem vzhodu zdaj gledajo v zapadle račune.

Eno leto po usodnih dogodkih je le še malokomu jasno kam gre zdaj proces teh obseženih sprememb. Ko se je proces začel, so vsi odganjali komuniste z oblasti, danes pa vsi želijo v Evropo. Nastaja vprašanje kako priti tja, kakšna bo cena in koliko čas bo to potovanje trajalo.

V Budimpešti pravijo, da so ljudje veliko bolj svobodni, kot so bili pred enim letom, vendar pa se počutijo manj varne.

Madžari so globoko razočarani zaradi neučinkovitosti svojega demokratičnega vodstva. Po novem letu pričakujejo 35% inflacijo in padec življenjske ravni, kar bo še dodatno neljubo doživetje za ljudstvo, ki ga že mineva potrpljenje. Češko-Slovaška, država, ki je imela edina med njimi obdobje razvoja demokratičnih institucij, bo čez mesec dni uvedla prosto tržišče, kar pomeni naraščanje cen in preizkušnje vlade. Na Poljskem so se kot posledica pospešene gospodarske reforme plače zmanjšale za 40%, cene so narasle, skoraj milijon ljudi je brez dela, do konca prihodnjega leta pa bo brezposelnih še enkrat toliko kot jih je zdaj.

Lani izkazovano navdušenje je letos odstopilo svoje mesto

je bila med vsemi državami Vzhodnoevropskega sveta za vzajemno gospodarsko pomoč najbolj povezana s SZ, bo imela po mnenju mednarodnih opazovalcev največ težav zaradi razpada Vzhodnoevropskega sveta. Zanesljivo je, da svojih dolgov ne bo mogla vrniti. Ustavila je plačevanje dolga (10,8 milijarde dolarjev), medtem ko si Poljska z 41 milijardami in Madžarska z 21 milijardami dolarjev dolga z vsemi silami prizadevata, da bi dolgove reprogramirali.

Ni dvoma, da ima vzhodna Evropa izkušnje z rojstvom demokracije, vendar še nima svojih institucij in svoje tradicije. Skupina čeških in slovaških študentov, ki so priklicali revolucijo, je zdaj zahtevala, da ne proslavljajo obletnice tega dne ker »nočejo, da bi se jim bivši komunistični funkcionarji zmagoslavno smejali v brk«. Po splošnem mnenju se začenja nova faza: vladavino prevzema tehnokracija, ki odpira vrata na zahod v prizadevanju, da bi tja popeljala vso državo.

Drugače kot na Češkem in Slovaškem in v DR Nemčiji, kjer je »ulica« prisilila prejšnje voditelje, da so se umaknili in odprli pot za demokratične spremembe, so v Bolgariji prevrat izvedli v samem partijskem vrhu, skoraj brez pritiska množice. Morda je v tem razlog za volilno zmago bolgarske socialistične stranke, sestavljene predvsem iz bivših komunistov. To je bila Pirova zmaga, kajti zdaj bi za socialiste glasovala komaj tretjina Bolgarov.

Neki romunski disident je razmere v državi ocenil takole: »Romuni so pod Ceausescujevim vodstvom kompromitirali

Ko je pred nekaj več kakor enim letom madžarska socialistična stranka predlagala, da bi ustanovili demilitarizirano cono na meji med Madžarsko, Avstrijo in Jugoslavijo, so na Dunaju to pobudo ocenili kot senzacionalno in »odločilnega pomena za Avstrijo«. Zdaj Avstrija znova pošilja vojsko na mejo z Jugoslavijo, kjer se vojak urijo v »lovu na Jugoslovane«. Obenem Avstrija uvaja vizume za Romune in grozi, da jih bo 700.000 izgnala. Tako kakor tudi ostali zahod so Avstriji načelno za pomoč vzhodnim državam, toda na domačem dvorišču je ne bodo delili!

Kako je tam, na zahodu? V španski provinci Baskiji je bila na volitvah poražena vladajoča socialistična delavska stranka premierja Felipeja Gonzalesa in sicer zaradi svojega nedorečenega nacionalnega programa. Komunisti so ostali brez baskovskega zastopnika, saj so na volitvah dobili samo 4% glasov! Poleg baskovskih nacionalistov so na volitvah napredovale avtonomistično-regionalne stranke Katalonije, Andaluzije, Aragonije, Navarre in Kanarskih otokov.

Italija ima v primerjavi z drugimi sredozemskimi državami najmanj tujega prebivalstva in najbolj razvito pokrajinsko samoupravo. Toda, razlike v zgodovinskem in gospodarskem razvoju prinašajo probleme: na Sardiniji in na Siciliji, nekdanjih otoških kraljevinah, se širi vedno večje nezadovoljstvo, med Nemci na Južnem Tirolskem pa se je kot odpor politiki italijaniziranja pojavilo celo diverzantsko gibanje, ki zahteva priključitev k Avstriji.

V Belgiji se nadaljujejo stari spori med Valonci in Flamci,

Barantanje z mirom in vojno na Blžnjem vzhodu. ZDA so trdneje navezale zaveznike nase, pridobile so svetovno javnost z nekaj diplomatskimi prijemi, zdaj pa je samo še vprašanje časa ali bo kdo res sprožil petelina. Predsednik George Bush se je pomešal med vojake v puščavi in jih »pomiril«, da v arabsko puščavo prav gotovo niso prišli na manevre.

kot zavora pri razvoju drugega itd. Zgovoren dokaz tega je sedanja prehrabena kriza v SZ, ki je ni zakrivila slaba letina oziroma slab pridelek, temveč preizkušeni obrambni mehanizem ogroženega birokratskega aparata. Ta »srednji birokratski sloj« je od vsega začetka veljal za oporečnika perestrojki in predsedniku Gorbačovu, zdaj pa je še enkrat, morda celo zadnjič pokazal vsemu svetu, da proces v SZ in s tem še v kakšnem delu sveta, ni končan.

računati z vojaškim posegom v ta namen vzpostavljenih mednarodnih sil, v katerih imajo večino ameriške oborožene sile. »Nova intervencija«, druga na ameriško pobudo, je slišati v krogih ljudi, ki se zavzemajo za drugačen svet, ne za tistega po ameriškem diktatu.

Pred 70 leti so na pobudo Winston Churchill organizirali intervencijo zoper mlado sovjetsko republiko, Američani so kasneje intervenirali v Vietnamu, če že Korejo izpusti-

ter sklenil da se bo glasovanja vzdržal. Resolucije ni podprl! Pomembno vlogo pa je imela Kitajska tudi pri oblikovanju te tolikokrat omenjene resolucije. Končni osnutek daljnosežnega dokumenta so diplomati petih stalnih članic Varnostnega sveta (naj se ve, kdo je kaj v sodobnem svetu) sestavili v newyorški rezidenci kitajskega veleposlanika na sedežu ZN.

Tako bo najverjetneje ostalo tudi v novem letu.

Florjan Laimiš

Janez Wutte-Luc

Za nas – koroške partizane – nikoli ni bilo dileme

Janez Wutte – Luc, predsednik Zveze koroških partizanov, je še vedno zelo pokončen možak. To ne velja samo za njegovo politično in narodnostno prepričanje doslednega antifašista in zavednega slovenskega narodnjaka ampak pravtako tudi za njegov zunanji videz. Rojen je bil leta 1918, toda kot da je teh dvainsedemdeset let preprosto šlo mimo njega in se ga sploh niso dotaknili. Zdaj, ko je pred leti predal posestvo in turistično gostišče v Veselah blizu Zablazkega jezera v sinove roke, ima več časa, ga pa takorekoč vsega posveča Zvezi koroških partizanov, katere predsednik je že v četrtem mandatnem obdobju.

O sebi ne pripoveduje rad. Toda ko ga končno le prepričaš, da bi želel zvedeti več o takratnih razmerah na Koroškem, kot jih je na lastni koži doživljal v mladosti, mu le steče beseda.

Moja mladost je bila zelo trda, poudari. Takrat na kmetiji še ni bilo mehanizacije in otroci smo morali krepko pomagati pri delu že od desetega leta starosti dalje. Skratka, od mladih let sem bil navajen trdega življenja, že v rani mladosti pa sem sodoživljal tudi narodnostno borbo, saj smo se otroci že v osnovni šoli srečali z nemškim šovinizmom in s podpihovanjem narodnostne mržnje.

Ker so nas nemško govoreči otroci nenehno zmerjali s »čuši«, je večkrat prišlo do hudih pretefov, ne samo s pestmi ampak tudi z noži in verigami od koles. Moram reči, da je podpihovanje narodnostne mržnje s strani nemških šovinistov, ki so imeli podporo tudi pri nekaterih učiteljih, predvsem pa pri predstavnikih nemško nacionalne organizacije »Südmark«, ki je po letu 1918 začela prevzemati pokroviteljstvo nad osnovnimi šolami na Koroškem, pri nas otrocih slovenske narodnosti, ki so bili v večini, samo še utrjevalo našo narodnostno zavest in da smo na vsak šovinistični napad ostro odgovorili.

Kar zadeva takratno osnovno šolo, sta bila slovenska samo prva dva razreda, ker otroci pač nismo znali nemško. Vendar smo se v teh dveh prvih razredih naučili le malo slovenščine. Sam sem se naučil slovensko brati iz »Koroškega Slovenca« in slovenske mašne knjižice.

Razmere na šolah so se za nas slovenske otroke še poslabšale potem ko je v Nemčiji prišel na oblast Hitler in so se tudi v Avstriji pojavili prvi ilegalni nacisti. Tudi na naši šoli smo imeli učitelja, ki je bil organiziran nacist in celo nosilec takoimenovanega »krvnega odlikovanja« (NSDAP Blut Orden), ki so ga dobili udeleženci Hitlerjevih demonstrativnih pohodov, pri katerih je bilo tudi nekaj mrtvih. Ta učitelj nas je slovenske učence nenehno psoval z »vindišarskimi svinjami«, dokler nam ni bilo nekega dne dovolj. Bili smo mladi, krepki kmečki fantje in ko nas je spet obmetaval z »vindišarskimi svinjami«, smo, ne da bi se prej dogovorili, skočili nanj, ga pretepli in ga vrgli po stopnicah in ven na sneg. Zgodilo se nam ni pravzaprav nič, kajti nacizem je bil takrat v Avstriji še illegalen in se nam je moral učitelj celo opravičiti, ker bi ga bili drugače vrgli iz službe.

Po priključitvi Avstrije k nacistični Nemčiji sem moral, tako kot vsi drugi, najprej na obvezno delo (Arbeitsdienst), leta 1941 pa sem bil vpoklican v nemško vojsko.

Si eden tistih koroških partizanov, ki so na področju Podjune prvi prešli na levi breg Drave, se borili na območju Svinje planine in prodli na sever nad Wolfsberg, prav na rob dvojezičnega ozemlja. Kdaj si odšel v partizane, kako si kot nemški vojak sploh lahko dobil zvezo s partizani in kakšna je bila tvoja partizanska pot.

V partizane sem odšel 24. aprila 1944 leta. Prve kontakte s partizani pa sem imel že mnogo prej, že leta 1942, ko sem bil v nemški vojski v Zagrebu. Tu sem se naučil dokaj dobro govoriti hrvaško in prvi kontakti s tamkajšnjim prebivalstvom so kmalu pripeljali tako daleč, da smo z nekaj kolegi marsikaj »organizirali« za partizane. V začetku predvsem sol, ki jo je v partizanih primanjkovalo, pozneje pa tudi škornje in obleko pa tudi nekaj pištol je bilo vmes.

No, v partizane pa sem odšel, kot že rečeno, aprila 1944. leta tu na Koroškem, ko sem bil na dopustu. Najprej sem partizanal na Solčavi, po Karavankah in tu okrog vse do 22. junija 1944, ko je prišlo vsaj zame do usodne odločitve.

Tukajšnje partizansko poveljstvo v katerem so bili takrat Primožič, Mitja Ribičič, Gorjan in drugi, je namreč sklenilo razširiti partizansko gibanje tudi na severno stran Drave in so za ta tvegani podvig – že prej sta bila dva poskusa prekoračiti Dravo, vendar sta bila oba odbita – zbirali večje število prostovoljcev, vendar v začetku brez večjega odziva. Tudi sam sem se javil bolj po nerodnosti. Roko sem namreč dvignil na vprašanje, kdo zna nemško, to pa so v štabu razumeli, kot da sem se prostovoljno javil za odhod na drugo stran Drave. Ko sem se tako »javil« jaz, so se za menoj odločili še drugi, tako da je bila kmalu zbrana skupina sedemdesetih prostovoljcev. Čez dva dni

smo srečno prišli na drugo stran Drave in začeli, kot se je takrat reklo, osvajati teren.

Šlo je dejansko za osvajanje terena v pravem pomenu besede. Na tem vzhodnem delu Koroške takrat na levem bregu Drave sploh še ni bilo partizanov. Za nas je bil to nov teren, ki smo ga morali spoznavati takorekoč od hiše do hiše. Z ljudmi v glavnem nismo imeli težav, niti s slovensko, niti z nemško govorečimi. Bili so po svoje poštejni, vmes pa so bili tudi izdajalci. Glavna težava je bila prav v tem, da je bilo za nas vse novo, da nismo vedeli, kdo je proti nam in kdo ne in da nismo imeli praktično nobenih zanesljivih informacij.

Nacisti so bili seveda zelo presenečeni, ko so se partizani nenadoma pojavili tudi na severnem bregu Drave in so takoj začeli proti nam splošno ofenzivo iz vseh orožniških postojank, ki so bile na tem področju dokaj gosto posejane, tako da smo imeli prve žrtve že 15. avgusta.

Kar zadeva ranjenost, so bile razmere na Svinjski planini še posebno težke. Nismo imeli ne bolnice in še zdravniška ne in v naši skupini, v kateri smo bili v večini dezertarji iz nemške vojske, je veljalo pravilo, da poti nazaj ni in da nas živih ne smejo dobiti v roke. Lažje ranjene smo nekako sami oskrbeli, za težko ranjene pa ni bilo drugega izhoda, kot da so se sami ustrelili. Tako je končalo kar pet mojih tovarišev.

Tudi ti si bil ranjen. Kako si preživel?

Bil sem dvakrat ranjen. Prvič me je zadelo nekaj delcev šrapnelske granate in nekateri od njih še zdaj potujejo po mojem telesu. Hujše pa je bilo 23. oktobra, ko sem bil težko ranjen v nogo. Nisem se mogel premikati in bil sem prepričan, da je z menoj konec. Že sem pripravil pištolo, da se, kot tistih pet mojih tovarišev pred menoj, sam po-

končam, ko je kot po čudežu nad menoj zaropotala strojnica. Bil je bataljon Mirka Ulčarja, ki se je za nami prebil čez Dravo. V spopadu je padlo 6 policistov in bili smo rešeni. Tudi sam sem se nekako izlizzal – v bunkerju je skrbel zame neki stari lovec, ki mi je nosil hrano in mi mazal nogo z jelenovo mastjo. Okrog božiča sem šel nazaj čez Dravo in se kolikor toliko pozdravil. Konec vojne pa sem doživel spet na levem bregu Drave, nekje pod Djekšami.

Si bil ti, ko si odšel v partizane, komunist? Vprašujem zato, ker se hoče danes na vsak način vsiliti teza, da je bila NOB predvsem komunistična revolucija in da je šlo za državljansko vojno.

Ne, nisem bil komunist. Pa tudi od drugih Korošcev, kar sem jih poznal in so šli v partizane, ni bil nobeden komunist. Mi smo, ne samo Slovenci ampak tudi nemško govoreči demokrati, šli v partizane zaradi boja proti nacizmu. Ponovno in vedno poudarjam, mi smo šli v boj proti nacizmu in fašizmu, ker smo na lastni koži doživeli vsa grozodejstva nacizma in njegovo celotno narodnostno politiko. Za mene osebno je bilo to še toliko lažje, ker sem že v mladih letih vse to doživljal. Konec koncev, na severnem bregu Drave so bili v naši enoti pripadniki kar osmih narodov in to je bilo za nas povsem normalno. Tu se ni nismo borili niti za Jugoslavijo, niti za komunizem. Povsem jasno je, da je bila naša borba del oboroženega boja celotnega slovenskega naroda pod Titovim vodstvom. Zavedam se tudi, da je bilo med oboroženim bojem in tudi po njem mnogo napačnega, toda to je bilo povsod. Predvsem pa linija je bila pravilna: združena borba proti nacifašizmu in boj na strani zaveznikov proti Hitlerju. To pa je bil hkrati in v prvi vrsti tudi boj za naš narodni obstoj in naše preži-

vetje. Kajti tako koroški Slovenci kot tudi Gorenjci in spodnji Štajerci smo bili vsi obsojeni na iztrebljenje in izgon, ki so ga nacisti na tem območju začeli izvajati že med vojno in katerega nadaljevanje je v veliki meri preprečil tudi naš oboroženi odpor.

Seveda je bilo tudi med koroškimi partizani nekaj komunistov, kot je Karel Prušnik – Gašper in še nekateri drugi, zlasti iz Železne Kaple. Toda tudi ti niso šli v partizane zaradi komunizma, ampak so šli v boj proti fašizmu in za preživetje slovenskega naroda.

Popolni nesmisel pa bi seveda bilo, govoriti o partizanskem boju na Koroškem kot o državljanski vojni, saj pri nas domobranstva in belogradizma sploh ni bilo. Imeli smo samo enega skupnega sovražnika proti kateremu smo se borili – nacifašizem. Mirno lahko zato ponovno poudarim, kot sem že tolikokrat, da vsaj pri nas na Koroškem ni bilo niti komunistične revolucije, niti državljanske vojne, ampak da je bila to le narodno osvobodilna borba.

Luc, ti si zdaj že četrti mandat predsednik Zveze koroških partizanov. Zveza sama pa je na nedavnem občnem zboru naredila tudi obračun za preteklo triletno obdobje in zahtela smernice za delo v prihodnje. Na občnem zboru pa ste tudi poudarili, da na Koroškem ne potrebujete sprave, temveč uskladišev konceptov.

Točno. Tudi zadnji občni zbor je pokazal, da Zveza koroških partizanov, ki je nadstrankarska organizacija, saj so naši člani strankarsko najrazličnejše opredeljeni, uspešno deluje. Kot sem poudaril že na občnem zboru, je še vedno naša prva naloga posredovati objektivno resnico o partizanskem boju na Koroškem, predvsem pa mladi generaciji predstaviti najtežji čas zgodovine slovenskega naroda na Koroškem, ko je nacifašizem hotel dokončno in na najbolj zverinski način rešiti koroško vprašanje s tem, da bi vse Slovence izgnali ali pobili in s tem Koroško »očistili« slovenskega madeža. Po 45 letih zmage nad nacifašizmom je obveščanje o boju koroških Slovencev in vseh svobodoljubnih narodov še vedno prav tako aktualno in potrebno kot med NOB. Ker nacistom med vojno ni uspelo na brutalni način rešiti koroškega vprašanja, ga hočejo danes reševati nemški nacionalisti v navidežno demokratičnem plašču, vendar z istim ciljem. Spomnimo se samo izjave koroškega deželnega glavarja Haiderja v Šentjakobu v Rožu, da na Koroškem ne bo prej miru, dokler tu ne bo živel samo en narod, to je nemški. Dalje, njegove izjave na televiziji, češ da je ponosen, ker koroškim partizanom ni podelil odlikovanj, s katerimi jih je odlikovala avstrijska zvezna vlada za njihov prispevek v boju proti fašizmu in številnih drugih. Dejstvo je, da na Koroškem naraščata desni ekstremizem

in nacionalizem, izjave in delovanje koroškega deželnega glavarja pa nam morajo biti resno opozorilo za to, kaj se skriva za tako imenovano demokratično svobodnjaško garnituro. Zaradi tega smo še toliko bolj razočarani, ker mu nasedajo tudi nekateri slovenski funkcionarji. Haiderju je uspelo razdeliti koroške Slovence v dva tabora – na pridne in poslušne ter na nepridne in celotna njihova politika teži za tem, da bi se prepad med obema taboroma še poglobil.

Ze prej sem dejal, da med vojno na Koroškem ni bilo niti belogradizma niti domobranstva. In ker na Koroškem v času NOB ni bilo razkola, zato iz tistih časov tudi ne izvira potreba po spravi.

Žal pa je res, da tudi pri nas še vedno slišimo mnenje, češ da naj pozabimo celotno narodnoosvobodilno borbo, ker da to v današnjem času ni več aktualno. Tega žal ne slišimo samo iz vrst nemških na-

ležencem oboroženega upora. Očitno tudi zato koroški nacionalisti nikakor ne marajo pristati na predlog, da bi zgodovinarji iz Slovenije in Avstrije preučili vzroke in dogodke tistega časa, pač pa kar naprej izkoriščajo takratne dogodke za razpihovanje nacionalne mržnje, nekdanje sodelavce nacizma pa razglajajo za domovini zveste in nedolžne žrtve partizanov.

Kar zadeva samo dejavnost Zveze koroških partizanov pa smo lahko v glavnem zadovoljni. Še posebno pomembno se mi zdi, da z našimi akcijami in sploh z našim celotnim delovanjem na Koroškem in v Avstriji dokumentiramo in širimo resnico o antifašističnem in narodnoosvobodilnem značaju oboroženega boja na Koroškem. Prepričan sem in to potrjujejo tudi številni obiski našega NOB muzeja iz cele Avstrije in predvsem tudi šolske mladine, da sedanja povojna generacija v veliki meri razume

cionalistov, ampak pogosto tudi od ljudi iz naše narodne skupnosti, celo od nekaterih, ki opravljajo funkcije v narodnih strukturah. To je nekako podobno tistim tendencam v Sloveniji, ki vidijo spravo v tem, da skušajo izenačiti boj proti Hitlerju z bojem na strani Hitlerja. To pa seveda ni mogoče.

Bil sem na številnih svetovnih kongresih borčevskih organizacij in tam je bilo veliko govora tudi o tem vprašanju. Jasno, od vojne je minilo 45 let in čez vse skupaj je končno treba narediti križ. Končno je treba priti do miru, da bomo delali, ne pa medsebojno obračunavali. Pri tem pa seveda ni mogoče metati v isti koš tistih, ki so se borili na strani fašizma in tistih, ki so se borili na strani zaveznikov proti fašizmu.

Ponovna potrditev tega, kako koroška politika ocenjuje polpreteklo zgodovino je bilo tudi nedavno odkritje spomenika takoimenovanemu odvedencem v Celovcu. Vemo, da se je druga svetovna vojna končala prav na koroških tleh, kjer so bili hudi boji še 15. in 16. maja med partizani ter umikajočimi se nemškimi enotami in njihovimi sodelavci, ki so zahtevali številne žrtve. Ob tem so partizanske enote odvedle iz Koroške okrog 200 ljudi, od katerih se jih 96 ni več vrnilo. Gre torej za tragične obračune, v katerih je padlo tudi mnogo partizanov. Na drugi strani pa obstajajo dokazi, da so bili ti odvedenci v glavnem zagrizeni člani nacionalsocialistične stranke, gestapovci, ovaduhi in člani nacističnih oblastnih struktur, predvsem pa da so mnogi izmed njih aktivno sodelovali pri pripravah za izseljevanje koroških Slovencev in v boju proti ude-

narodnoosvobodilno vojno, našo politiko in naše prizadevanje za narodnostno identiteto ter da je k temu veliko pripomogla tudi naša organizacija s svojo aktivnostjo.

Koroški Slovenci ste v zadnjem času v političnem življenju povsem razcepljeni. Bolj kot ste bili kdajkoli. Kje so pravzaprav vzroki za to razcepljenost in kako le ta vpliva na položaj koroških Slovencev.

Najprej bi poudaril, da se razcepljenost kaže predvsem med obema osrednjima organizacijama, Zvezo slovenskih organizacij in Narodnim svetom koroških Slovencev, med tem ko baza ni tako hudo raztrgana in to je pri celi stvari še dobro. Težko je reči, kje je dejansko treba iskati vzroke za sedanji položaj. Ali je to posledica načrtne politike nemškonacionalnih krogov na Koroškem z deželnim glavarjem Haiderom na čelu, ali osebnih ambicij nekaterih slovenskih politikov ali obojega. Dejstvo je, da smo koroški Slovenci še do pred nekaj leti v vseh vprašanjih, ki so bila bistvena za naš narodni obstoj, kot so na primer šolsko vprašanje in druga, nastopali enotno in smo tudi marsikaj dosegli. Predvsem pa smo pri celi vrsti pomembnih vprašanj uspeli doseči sodelovanje tudi s številnimi nemškovgovorečimi demokrati in dobiti zaveznike še zlasti med avstrijsko mladino in intelektualci.

Na drugi strani pa je bila koroška uradna politika do Slovencev kljub trem strankam in bistvu vedno enaka. Kadar nas potrebujejo, recimo našo protifašistično borbo kot enega bistvenih pogojev za priznanje avstrijske suverenosti in avstrijske državne pogodbe, takrat smo dobri,

kadar pa nas ne potrebujejo, nas ne poznajo in smo jim v nadlego. Predvsem pa so vse tri koroške stranke vedno popuščale pred zahtevami nemških nacionalistov.

To se še zlasti kaže v zadnjem času, ko koroški deželni glavar Haider z uspehom uveljavlja svojo politiko – razdeliti koroške Slovence v pridne in poslušne ter slabe in neposlušne. V tej svoji politiki je še toliko bolj nevaren, ker se kaže na zunaj kot demokrat in celo kot prijatelj koroških Slovencev, ki bi želel manjšinsko vprašanje urediti. Kaže, da so mu nekateri iz vrst slovenskih politikov pri tem celo nasledili in da so pripravljani za pravice koroških Slovencev barantati. Drugače skoraj ni mogoče imenovati dejstva, da je takratni zvezni poslanec Karl Smolle v avstrijskem parlamentu glasoval za ločevanje slovensko in nemško govorečih otrok v osnovni šoli. Narodni svet pa je njegovo dejanje, ki je povzročilo veliko škodo koroškim Slovencem in ki se z njim v bistvu začenja sedanja razcepljenost med koroškimi Slovenci, skušal opravičiti s tem, da sprejetja šolskega zakona tako ali tako ni bilo mogoče preprečiti in da so koroški Slovenci s tem pridobili nekaj drugih ugodnosti. Haider pa to razcepljenost še podpihuje in spretno izkorišča ko pravi, da za dialog s Slovenci nima ustreznega partnerja in bi zato hotel ustanoviti nekakšno etnično zbornico, ki bi bila zanj ustrezen partner. Žal pa je bilo tudi s strani slovenske vlade slišati mnenje, da se je pripravljena pogovarjati le s takimi imenovanimi Koordinacijskim odborom koroških Slovencev.

Morda je sedanja oblika obeh osrednjih organizacij koroških Slovencev res da je nekoliko zastarela in bi bilo treba iskati druge, modernejšee oblike, kaže pa se tudi potreba po nekakšnem koordinacijskem telesu, kot smo ga med obema osrednjima organizacijama svoj čas pravzaprav že imeli. Vendar pa sedanji Koordinacijski odbor, ki ga je enostransko ustanovil Narodni svet, ne ustreza, saj že predstavniško razmerje šest proti dva v korist Narodnega sveta ne zagotavlja enakopravnosti. Jaz in Zveza koroških partizanov smo za KOKS, tudi za določeni kompromis, saj se navsezadnje vsi borimo za naš obstoj in razvoj na Koroškem. Zahtevamo pa pošteno sodelovanje in ne diktatov. Predvsem pa je lahko KOKS res samo koordinacijski odbor, kjer se stališča obeh osrednjih organizacij usklajujejo, ne more pa postati predstavnik koroških Slovencev. To sta lahko tudi v prihodnje samo obe osrednji organizaciji.

Posebno vprašanje pa je takim imenovana etnična zbornica, za katero se zavzema Haider in z njo zasleduje svoje cilje, da bi lahko še bolj vplival na organizacije koroških Slovencev, oziroma obema osrednjima organizacijama odvzel vlogo predstavnikov koroških Slovencev. Predvsem pa bi Haider prek etnične zbornice želel uveljaviti princip priznavanja k slovenski narodni skupnosti, kar je enako preštevaniu manjšine. Zato več kot osemdeset odstotkov anketiranih koroških Slovencev ustanovitev etnične zbornice odklanja.

Zvone Zorko

Ema Kerševan

Zagreta sem bila za delo, ni mi bilo do priznanj in odlikovanj

»Napiši članek o enem vaših aktivistov za novoletno številko« so mi javili iz Ljubljane odgovorni za glasilo TV 15.

Naloga ni bila lahka. Ničkolikokrat smo že povedali in zapisali, da je bil prav primorski narod tisti, ki je prvi okusil grozote fašističnega režima, da je bil torej prvi, ki se je moral plačati svoj upor z zapori, konfinacijami, še drugačnimi šikanami, predvsem pa z raznimi zapornimi kaznimi pred posebnim fašističnim sodiščem, pa tudi s smrtnimi kaznimi.

Iskati aktivista, ali aktivistko med tako predanimi Slovenci, pripravljenimi, da branijo sebe in svoj narod za vsako ceno, ni bilo lahko.

Po daljšem premisleku sem se odločila za Ema Kerševan, zavedno tržaško Slovenko, povezano z osvobodilnim bojem že od leta 1941 in še danes, kljub letom in slabemu zdravju, vedno aktivno, vedno pripravljeno, da še pomaga, da še kaj naredi za to, kar sama čuti za svojo dolžnost, za vse tisto, kar ji pomeni njen svet – svet brez sovraštva, svet, ki bi jo upošteval kot Slovenko, svet, ki bi znal ceniti resnično demokracijo in vse tiste žrtve, ki so za te ideale padle.

Tako skromna ženska je naša tokratna intervjuvanka, da sem zaman iskala v raznih mapah, bibliografijah, spominskih knjigah in še drugje, kaj zapisanega o njej, pa je vendarle posvetila sebe in svoje življenje prav boju za mir, prijateljstvo, za boj proti sovražstvu, za svoj slovenski narod.

Spoznala sem jo leta 1942, ali v začetku 1943 (datumi se po tolikih letih že močno mešajo). Bila sem mladinka v osvobodilnem gibanju, pa so mi rekli, da se bom sestala s tovarnišico, ki me bo čakala v ul. San Nicolò v Trstu, s katero se bova zmenili glede nekega gradiva, pa tudi sicer o nalogah, ki jih je predvidevalo osvobodilno gibanje.

Vem, da sem prišla na sestanek nekoliko zgodaj. Previdnost je bila takrat med nami glavno pravilo. Ob določeni uri sem se prikazala v ulici, kjer naj bi bil sestanek. Videla sem postavno in lepo mlado žensko, ki me je čakala.

»Sava mi je ime, tebi pa Vlasta« me je nagovorila. Tako sva se spoznali, čeprav sva se potem, v teku najinega znanstva in prijateljstva, spoznali tudi pod praviimi imeni. Toda tedanji časi so terjali od vsakega čim več konspiracije. Čim manj veš, tem manj lahko izdaš, če te sovražnik dobi v roke, je bilo za nas vsesplošno pravilo.

Potem sva se v času vojne in ilegale večkrat srečali.

Najbolj mi je ostalo v spominu tisto srečanje, ki sem ga imela (sama mlada študentka, brez vsakih izkušenj o učiteljevanju), ko me je takratni odgovorni za šolstvo na Tržaškem Ivko Pustišek – Imro postavil za učiteljico. Bila sem učiteljica, kar precej mlajša od svojih učenk, ki sem jih prvič srečala prav

v stanovanju Eme Kerševan, oziroma njene mame.

Spominjam se, da me je pričakalo kar lepo število deklet, željnih lepe slovenske besede. Moje opravičilo, da nisem po poklicu učiteljica in da ne vem, če jih bom znala pravilno učiti, je bilo nepotrebno. Tako vesele so bile, da sem bila med njimi, da sem jim govorila v pravilni slovenščini, da smo skupaj prebrale nekaj slovenskih besedil in pesmi, da so me pozorno poslušale in si skušale zapomniti vse, kar sem jim povedala. Že takoj smo določile kdaj bo druga učna ura.

Spominjam se mame Eme Kerševan, ki nas je, kljub zelo težkim in nevarnim časom sprejela kot svoje in nam ponudila celo kavo (seveda ne pravo), da smo se malo pogrele in okrepčale.

»Tokrat naju čaka intervju, v katerem bova osvetlili tvojo mladost, delo v času druge svetovne vojne, pa še vse, kar si in še delaš v tem povojnem času.«

»Zrasla sem v družini, kjer nas je bilo kar osem otrok – pet fantov in tri dekleta. Oče je bil stražnik v jetnišnici pri Jezuitih (v tisti, kjer je bilo med drugo svetovno vojno zaprtih toliko naših antifašistov). Toda to so bila prva leta po prvi svetovni vojni. Moj oče je umrl že leta 1923. Tako je ostala mama z nami, kar dve leti brez vsake pokojnine. Da smo trpeli lakoto in vse druge težave, bi bilo odveč poudariti.«

»Ti si obiskovala Ciril-Metodovo šolo pri Sv. Jakobu« sem jo prekinila.

»Ja, obiskovala sem jo šest let. Potem sem morala šolanje opustiti, ker ni bilo denarja, da bi lahko še nadaljevala. Leta 1918 je tudi pri nas razsajala španska gripa. Tudi mene je zgrabila in to tako, da sem močno zaostala v rasti in da sem tudi zelo težko hodila. Spominjam se, da me je oče na ramenih nosil od Ul. Giulia (središču Trsta) do Sv. Jakoba, (ki je bilo takrat predmestje) in me nato prišel iskati tudi po pouku. Težki so moji spomini na tiste čase, ko sem se čutila med ostalimi otroci invalid in se seveda ni

sem mogla tako živeti v šolsko življenje, kot bi se lahko sicer.«

Pa so Ema vendarle ostali lepi spomini na nekatere učiteljice, predvsem na Golobovo, pa na Perhavčevu, ki jih je še do danes ohranila v lepem spominu.

»Obleka in obutev sta bili za mojo mamo težka problema, ki ju je reševala za takšno kopico otrok, kot je vedela in znala. Dobro se spominjam, da sem dobila v takratnem

Ema Kerševan: »Ni mi bilo do priznanj in odlikovanj...«

Marijinem domu v dar par čevljev. To je bil takrat velik dogodek. Ko sem jih obula, sem imela čuden občutek. Oba čevlja sta bila obrnjena navzven. Mama, verjetno so mi dali napačne čevlje, sem se potožila. Pa mi je oče, ki se je spoznal na vrsto poklicev, tudi na čevljarski, odgovoril, da izdelujejo otroške čevlje tako, da bi jih lahko menjali otroci na eno ali drugo nogo, pač po tem, kako bi bile pete izrabljene.«

Kljub vsej tej stiski in lakoti, so Emini spomini na tista leta lepi in vedri. Komaj 14 let ji je bilo, ko je že začela s petjem v takratnem cerkvenem pevskem zboru pri sv. Jakobu. »Moja starejša sestra Fani je v njem pela in je še mene pritegnila tja, ker je bila tedaj tam edina možnost, da smo pele slovensko in da smo se med cerkvenimi, naučile tudi vrsto lepih slovenskih narodnih pesmi. Vodil nas je Vlado Švara, ki je bil tudi prvi, ki nas je, po končani vojni, ko se je pri Sv. Jakobu ponovno ustanovilo pro-

svetno društvo Ivan Cankar zbral in sestavil moški, pa tudi mešani pevski zbor, ki je bil vrsto let v ponos ne samo našemu okraju, temveč vsemu Trstu.«

Tako sva v pogovoru že prišli v razdobje, ko se je začela druga svetovna vojna.

»S svojim delovanjem za osvobodilno gibanje sem pravzaprav začela že v letu 1941. Če bi se bila malo bolj potrudila, če bi imela malo več ambicije, bi imela tudi spomenico. Toda meni ni bilo do priznanj in odlikovanj. Zagreta sem bila za delo v korist naše slovenske skupnosti in odločna v boju proti fašizmu. Dobro se spominjam, da sem se s prvimi partizani srečala leta 1941 na Vipavskem, v družbi bratrance, ki je bil že povezan z osvobodilnim gibanjem. Že takrat sem začela nositi razno gradivo iz Trsta na Vipavsko in od tam zopet v Trst.«

Dogodek, ki se ga še prav posebno spominja se je odvijal 2. novembra 1942. »Takrat sem spremljala v partizane tržaškega aktivista Rudija Jančarja, ki se je moral umakniti iz Trsta. Z menoj je šel še njegov svak Stanko Babič. Še dva fant, ki sta šla k partizanom sem spremljala v tistem času v partizane, le da sta se ta dva ustavila neke na Krasu. Spominjam se, kako smo se pripeljali z vlakom v Rihemberk (današnji Branki). V našem vagonu je bil tudi italijanski orožnik. Pred nami je izstopil in nam odprl vrata. Po nas je, smo vsi pomislili. Pa ni bilo tako. Verjetno sem mi samo jaz padla v oči in je želel biti kavalir. Tako sem Jančarja srečno pripeljala. V hiši, kjer sem ga pustila, je bil tudi Martin Greif, eden glavnih voditeljev osvobodilnega boja na Primorskem.«

Potem se je začelo ilegalno delo v Trstu z raznimi akcijami proti fašističnemu režimu. »Bila sem zaposlena v trgovini čevljev na Borznem trgu. Bilo je avgusta leta 1944, ko so me obvestili, da me išče policija in da se moram čimprej umakniti iz Trsta. To ni bila lahka zadeva. Močno sem bila navezana na dom, na mamo in težko mi je bilo pomisliti, da moram stran. Skrivala sem pri raznih družinah, pri svojem bratu, pač povsod, kjer sem si mislila, da sem kolikor toliko varna. Ker pa sem bila premalo oblečena in me je skrbelo tudi za mamo, sem se, kljub nevarnosti odločila, da jo bom naskrivaj obiskala. Ko sem prišla do vhodnih vrat, sem pogledala skozi luknjo ključavnice. Videla sem mamo, kako negibno sedi in nepremično gleda proti vratom. Tihom sem potrkala na vrata sode. In ta mi je zašepetala, da me v stanovanju čaka policija. Tako se nisem utegnula posloviti, temveč sem se kar odpravila na Vipavsko, kjer sem svoje delo nadaljevala vse do konca vojne.«

1. maja 1945 je bila Ema še na Vipavskem. »Tam je bil tudi moj rojak Gabrijel Turk. Z njim sva se tretjega maja 1945 peš podala v Trst. Strašna je bila tista pot, saj sva po poti videla nič koliko partizanov, ki so padli v zadnjih bojih za Trst in njegovo okolico.«

Ema je bila vse preveč predana boju za svobodo in demokracijo, da ne bi z delom v naših ustanovah in organizacijah nadaljevala tudi potem.

»Žažvelo je prosvetno društvo Ivan Cankar. Vanj sem se

vkjučila, pela v pevskem zboru in tudi sicer pomagala pri vseh drugih dejavnostih. To so bili težki, a tudi lepi časi. Društvo je imelo svoj otroški zbor, pa tudi igralsko skupino za odrasle in otroško dramsko skupino. Vodili so jih že pokojni igralec Josip Fišer, pa Lelja Reharjeva - Sancin, največ časa pa znana igralka Ema Starčeva. Koliko večerov sem preživela v tem društvu in kako nam je bilo lepo, čeprav je bilo treba veliko in trdo delati.«

Prvo službo po vojni je Ema dobila pri Komisiji za vojni plen, ki je delovala v času, ko je bila jugoslovanska partizanska vojska v Trstu.

Kmalu za tem – to je bilo neke konca leta 1948, se je Ema zaposlila pri Zvezi vojnih invalidov NOV, kjer je vestno in redno delala vse do svoje upokojitve in še naprej.

Od tu je šla na sedež pokrajinskega odbora Vsedržavnega združenja partizanov ANPI, kjer je nekaj let urejal arhive.

Pri vsem tem je bila pevka zbora Ivan Cankar, dokler je ta deloval. Bila je in je še članica Združenja aktivistov osvobodilnega gibanja za Tržaško ozemlje, ki sedaj združeno dela z Zvezo vojnih invalidov in Društvom slovenskih upokojencev. Pri tem društvu je tudi odbornica.

»Še bolj bi delala, če bi mi zdravje dopuščalo. Če samo pomislim, koliko dela sem, skupno z Združenjem aktivistov opravila, ko smo več kot 2000 bivšim aktivistom in aktivistkam tržaškega območja pred nekaj leti razdelili spominske značke OF. Niti ne vem, koliko voženj sem tedaj napravila, da sem dobila vse potrebne podatke in da sem pomagala pri pripravi, na proslavo, ki so spremljale podelitev teh spominskih značk.«

Za vse to delo je Ema prejela vrsto priznanj in odlikovanj. Še več bi si jih bila zaslužila, saj je bilo in ostaja tudi danes njeno delo neprecenljivo.

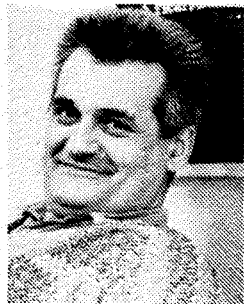
»Rada bi omenila vse, ki so v vseh teh letih z mano delali in s katerimi sem se srečevala. Pa mi spomin malo nagaja. In žal bi mi bilo, da bi koga izpustila. Začela sem s Čebihin Lojzko-Grozdano, pa Tomšič Rezi – Alenko, s Fedoro, Zvezdo, Rajko, pa še s tolikimi ilegalci, ki so bili poslani v Trst, da vodijo naše gibanje. Marsikoga med temi ni več med nami, spomini pa le ostajajo.«

»Danes živi mladina drugačno življenje. Vse drugačno od našega. Danes imajo avtomobile, televizijo. O tem, kaj pomeni lakota, niti ne vedo ničesar. Mi smo živeli vse drugače. Nam je bil izlet v naravo, kjer smo lahko svobodno govorili v našem jeziku in še kaj zapeli, že veliko doživetje. No, pa saj je prav, da imajo mladi danes boljše življenje, saj smo se za to tudi borili. Da bi jih le ne čakala še kakšna vojna. To je nekaj hudega, groznega. Sama sem doživela dve vojni in bi storila vse, kar je v moji moči, da ne bi dočakala še tretje. Kot Slovenka sem še vedno povsod, kjer so naše prireditve, naše manifestacije. To sem svojemu narodu dolžna. Če pomislim, da me je oče na ramenih nosil skozi celo mesto, da sem lahko obiskovala slovensko šolo, čeprav smo imeli takorekoč pred vrati italijansko, potem vem, da je pot, po kateri, sedaj sicer bolj počasi hodim, prava, tista, ki bi jo tudi moji starši prav gotovo izbrali.«

Neva Lukež

»Pri Ludviki, ko sem peljala Rudija Jančarja v partizane,« piše na hrbtni strani porumenele fotografije. Bilo je novembra dvainštiridesetega.

Aleksandar Tijanić

Čas sežiganja tabujev

Jugoslovanski kontrolorji so še do nedavnega verjeli, da so najvarnejše poti tiste, ki ne peljejo nikamor! Zato smo doživeli leto 1990, o katerem bo izrekla zgodovina kopico smešnih laži. Že zdaj se namreč čuti neprikrita težnja analitikov, da bi padec komunizma v večini tukajšnjih držav poudarili kot »testo«, kot bistvo minulega leta. Kje neki!

Večpartijske volitve, zamenjava oblasti, razpad komunističnih partij, odhod časa in ljudi, ki so se zdeli neminljivi, niso domače avtohtono čudo. To je rezultat delovanja »kozmičnih«, univerzalnih sil, torej neke vrste gravitacija nevidnega stopala svetovnega trenda, ki se je spustilo tudi na skupnost Južnih Slovanov. Na nas je bilo – glede na to, da nimamo niti za vstopnico, le, da ne zamudimo na »avtobus«, ki je peljal po ustaljenem voznem redu zgodovine. Drugo skrb je predstavljalo izmikjanje kontroli in pri tem

se naša vloga v svetovnem rušenju zidov neha. To leto, in prav o njem je beseda, kaže na to, da civilizirani del sveta ne vidi pri nobenem izmed tukajšnjih plemen niti grama prispevka k spremembam evropske ureditve. Seveda ta diagnoza ne bo vseh novim prvoborcem, vendar ne vidim nobenega prepričljivega razloga, zakaj bi bili do njih sentimentalnejši kot do tistih »odličnikov« iz leta 1941.

Bistvo leta 1990 po moji sodbi in z gledišča naših domačih dogajanj, ni vezano na spektakularno mimi proces evtanazije komunizma. Bistvo tega leta je v nečem dosti starejšem od komunizma in, rekel bi, v nečem, neprimerljivo pomembnejšem. V teh 365 dneh je vsak od naših narodov prelamljal tabuje, ki so veljali od leta 1918; spreminjanje nekdanjih minimalističnih projektov v maksimalistične programe sestavlja jedro, koncentrat leta, o katerem teče beseda. To je leto

sežiga – menim da dokončnega sežiga – tistega, o čemer smo skozi sedemdeset let skupnega, (kakršnega koli že), življenja vselej le rzamišljali, nikdar pa o tem govorili. Beseda je torej o času, v katerem so Slovenci, s prepričljivo večino, postali »separatistični narod«, to je leto, v katerem je Hrvaška, prav tako večinsko, izpostavila svojo zahtevo po neodvisnosti; to je navsezadnje premiera srbskega nacionalnega programa, v katerem ni več Jugoslavije; tabu so prelomili tudi Albanci na Kosovu poudarjajoč, tokrat odkrito, da je končni cilj njihovega gibanja združitev z Albanijo; »hrvaški« Srbi prvič v zgodovini omenjajo možnost oboroženega vzpostavljanja »Zahodne Srbije« s prestolnico v Kninu; Muslimani iz srbskega Sandžaka pa še nikoli niso imeli (beseda je o novem veku), tako tesnih odnosov s svojim »naravnim« središčem v Sarajevu.

Vsi politični programi, ki

so, resnici na ljubo, obstajali v času sedmih desetletij skupnega življenja, pa so bili vse skozi na robu, so postali središčne točke nacionalnih »jedilnikov«. V tem letu so se namreč zgodile neverjetne stvari: bežeč pred možnostjo, da bi močni Slobodan Milošević s pomočjo enote ZKJ zares nadzoroval celotno ozemlje SFRJ so republiški voditelji, prvič dejansko soočeni z zgodovino, izbrali neideološkijsko rešitev jugoslovanske krize. Dovčerajsnji komunisti »so glasovali z nogami«, sprejeli so lastne nacionalne »memorandume«, (po krivici le Srbe obtožujejo za obstoj takšnega »Memoranduma«), popili svojo čašo pelina računajoč s tem, da jim bo kasnejša narodova zgodovina priznala kot zaslugo dejstvo, da so med ideologijo in narodom izbrali to drugo.

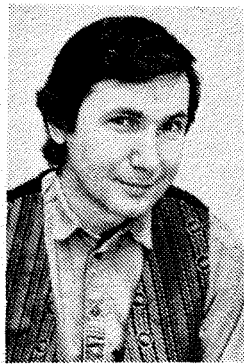
Toda bistvo leta devetdeset vendarle ostaja v ukinjanju prisilne »čistosti evnuhov« in v uvajanju načela »dovoljene-

ga sovraštva«, v kar smo po naši stari navadi spremenili civilizacijsko dovoljene politične spore. To načelo politično in medijsko »dovoljenega sovraštva« je pripomoglo, da se znotraj vseh jugoslovanskih držav na različnih stopnjah – istočasno s procesom delne demokratizacije – začneja tudi psihološko zorenje rasizma in, rekel bi, da se začneja tudi balkanski fašizem. Ta proces vodi, sredi iracionalnega zanosa, endemične psihoze, (kakor pravi De Rougement), do individualnega banditizma, do državljanske demoralizacije, do moralne debilnosti in do prehajanja v »režime reda«.

Pravkar smo na pragu ponudbe za »režim reda«, ker je tudi Armada v tem letu prelomila najvišji tabu, po katerem naj ne bi dajala političnih ocen ampak bi delovala kot notranja gorjača komunistov in kolektivnega predsedstva.

Mene osebno zanima le način, s katerim bomo v deset-

letju, ki je pred nami, razvozlavali položaj, ki je postal očiten v tem letu glede na to, da je prav to leto pokazalo, da so vse naše dileme lažne. Niti ne bo vojske med Srbi in Hrvati niti ne bo klanja med srbskimi partizani in srbskimi četniki, prav tako pa tudi ne vejamem v možnost napada kogarkoli na Slovenijo. Naše prave dileme so znotraj naših narodnostnih steklenih vrtov, v katerih rastejo »enovrstne rastline« in – znotraj nas samih. Tam torej, kjer se kaže vsa nemoč pri zmanjševanju notranjega zla; brez zaviranja le – tega pa ni mogoča »Negotova in krhka anticipacija znosnega življenja«. Stočili smo leto, v katerem smo prepoznali elementarno vprašanje – to pa ni: Slovenija, Hrvaška in Srbija ali Jugoslavija mapak – **kakšna** Slovenija, Hrvaška, Srbija in **kakšne** ostale države, ki se same ne morejo vzdrževati? Tako bomo odkrili, da civilizacija vendarle sloni na nekaterih tabujih.

Boris Jež

Lastna država – ne cilj, ampak sredstvo

Težko je karkoli kategoričnega reči o letu, ki se še ni izteklo in ki celo obeta, da nam bo prav v svojem finalu nasulo najpomembnejše dogodke. In prav tako o tem letu še ne vemo, ali se bo končalo s srečnim koncem ali tragično; v tem trenutku smo sicer polni zanosa, a tudi komaj prikritih bojazni.

Vsekakor pa bo leto 1990 nekoč nadvse pomembna letnica v zgodovini slovenskega naroda. Četudi še ne bo dokončne odločitve, so se v tem letu zgodile vsaj tri reči, o katerih bodo učitelji zgodovine morali pripovedovati šolarjem: prve povojne svobodne volitve, narodna sprava in plebiscit. Če bi jih skušali strniti v en pojem, bi lahko vse omenjeno poimenovali z »normalizacijo« slovenskega naroda in družbe. K normalizaciji razmer kajpak sodi tudi kolikor toliko urejeno gospodarstvo, s čimer se ta trenutek seveda ne moremo

pohvaliti, vsekakor pa neke globoko v temeljih že tečejo prvi procesi normalizacije tudi v tem smislu.

Gledano od zunaj, iz mednarodnih perspektiv, vzpostavitev parlamentarne demokracije samo po sebi niti ni zgodovinski dogodek, za nas Slovence pa je izrednega pomena, ker v tem trenutku figurira tudi kot temelj nacionalne emancipacije. Demokracija je bila namreč pogoj narodne sprave, sestavni del tega trikotnika pa je še vračanje samozavesti in poguma, kar se je naposled udeležilo v plebiscitu. Šele zdaj, ko se razmere v slovenski družbi počasi urejajo, nam vstopa v zavest, v kakšni čudni, pogojno rečeno nenaravni družbi smo živeli več desetletij. O rečeh, ki se niso čisto skladale z Resnico, smo govorili šepetaje, velik del narodnega telesa pa je živel izobčen v tujini. Če je ta »sistem« naposled le dopuščal nekaj več de-

mokracije, je ni zato, ker bi bil na poti k samoizboljšanju, temveč zato, ker je bil že v razpadanju. Če bi imel kakršnokoli rešilno bilko, bi se je oprijel; takšna »rešilna bilka« je v jugoslovanskih razmerah za sile, ki se poslavljajo z zgodovinskega prizorišča (kot zdaj kaže, bo to slovo hudimano dolgo), JLA.

Sestavni del normalizacije slovenske družbe je tudi narodna sprava, ki je bila sicer sklenjena na simboličen, deklarativen način, vendar se tudi »dogaja« v življenju. Pri tem ne gre, poenostavljeno rečeno, zgolj za »čiste račune« med partizani in domobranci; gre za to, da je bilo veliko število Slovencev, predvsem vernikov, dolga desetletja praktično izrinjenih iz javnega življenja. Po drugi strani smo imeli negativno kadrovske selekcije, vse skupaj pa je imelo za posledico siromašenje intelektualnega življenja in neučinkovito družbo v najširšem smislu.

Vzporedno s temi procesi je v minulih mesecih teklen tudi razvoj nacionalnega in državnega samozavedanja slovenske skupnosti. Če so Slovenci v letu 1989 še razmišljali o asimetrični federaciji in drugih podobnih »modelih«, ki bi bili bolj ali manj le izboljšane različice avnojske Jugoslavije, so se letos preko konfederacije dokopali do spoznanja o nujnosti lastne samostojne države. Ta proces emancipacije se je pravzaprav začel že takoj po vojni, vendar je bil dolga desetletja pri tajan in se je izkopal iz ilegale šele v zadnjih letih. Šele zdaj lahko Slovenija javno preračunava, koliko je s tem, ko je bila na vajeatih Beograda, izgubila dragocenega zgodovinskega časa in kako daleč od Evrope jo je zaneslo v tem »revolucionarnem« obdobju.

Evropa kajpak gleda po strani na te emancipacijske procese Slovenije, kar je bilo tudi pričakovati; večji narodi

so imeli vselej svojo taktirko za manjše, poleg tega pa je vsako »enostransko dejanje« kakšne Slovenije ali Estonije nevarno za njihovo trenutno politično udobje. Vendar je treba vztrajati, Slovenija mora priti do svoje države, sicer bo v Evropi vselej brez svoje besede (narod brez države je takšen, kot želva brez oklepa, pravijo na Hrvaškem).

Nikakor se ne gre zanašati na Evropo narodov in regij, v kateri naj bi bile državne meje tako rekoč brez pomena, kajti sedanje razsulo vzhodne Evrope in še posebej sovjetskega imperija bo povzročilo, da bodo meje v prihodnjih letih postale še kako pomembna reč. Če, denimo, ni pravih meja med članicami Evropske skupnosti, pa je zato toliko višja ograja okoli same skupnosti, ki bo verjetno še zrasla v višino; Slovenci, mimogrede, to dobro občutimo, ko hočemo na pot do Pariza in potrebujemo vizo.

Seveda pa lastna država ne sme biti cilj, temveč sredstvo. Kot majhen narod bomo nenehno v nevarnosti, da se iz »obrambnih« razlogov odpravimo demokratičnim pridobitvam, zato se moramo v resnici kar najbolj integrirati v Evropo. Druga nevarnost pa je, da bi se v izpraznjeno korito, kjer je bil doslej boljšeševizem, zgrnila kakšna druga ideologija in nas iz ene enodimenzionalnosti popeljala v drugo. Slovenska družba se bo razcvetela le v idejnem, kulturnem in političnem pluralizmu.

Leto 1990 bo torej z zlatimi črkami zapisano v zgodovino slovenskega naroda, kot bi se temu reklo nekoliko patetično. Seveda pa je treba počakati do konca, kajti zgodi se lahko še marsikaj. In tudi pozneje verjetno ne bomo imeli priložnosti slaviti happy end, ker bomo še dolgo živeli v negotovosti. Pesnik bi rekel: sem upal in se bal...

1990: leto odločitev, sprememb, pričakovanj...

Leto 1990 v Sloveniji. Leto globokih sprememb, leto usodnih odločitev, pa tudi leto drobnih tegob, zapletov, življenjskih negotovosti in še marsičesa. Vse to smo doživljali in preživljali. Želeli smo si, da bi bilo čim manj črnega, da bi bilo več svetlobe. Toda želje so eno, življenje pa je navadno bolj kruto. Toda v človekovi

naravi je upanje. Tega tudi slovenski človek v letu 1990 ni izgubil. To pa bi bil lahko tudi moto prispevkov, v katerih so naši sodelavci poskušali zbrati najbolj značilne poglede na letošnja dogajanja v posameznih slovenskih pokrajinah, mi pa jih objavljamo na naslednjih štirih straneh.

Obala:

Problem št. 1 – zaposlovanje

Devetdesetega se na obali ne bomo spominjali po dobrem. Štiriposovnica od ankaranskega križišča do Kopra, nova tržnica, zavarovalnica, in nekaj poslovnih prostorov ob ogrlici pri vходу v Koper, končno poletje brez pomanjkanja vode – je seveda premalo za pozitivno bilanco ob koncu leta.

Čeprav še nimamo podatkov o zaključnih računih, lahko ugotovimo, da se je gospodarska recesija krepko ukoreninila tudi na jugu Primorske. Včeraj »vzorna« podjetja kot so Iplas, Luka, Interevropa, Lama, Splošna plovba ali hotelska podjetja, so se letos izraziteje kot kdajkoli srečevala s težavami. Začelo se je s stavko Interevropinih šoferjev in veliko hude krvi na račun nove poslovne politike profitnih enot znotraj podjetja. Transport že dlje časa ne posluje dobro, kar so seveda občutili vozniki na kuvertah. Če je bilo kaj takega za to poslovno enoto, (sicer vedno uspešne Interevropce), pričakovati, tega gotovo ne moremo trditi za edino slovensko pristanišče – koprsko luko, ki je v vročem juliju postregla z rdečimi številkami ob polletju. Morda je prav ta informacija zanetila delavske nemire v celotni regiji. Sledili so namreč štrajki vseh povsod. Strah pred odpuščanjem zaposlenih se je selil na dvorišča tovarn, podkrepjen z vsak dan hujšimi informacijami o novih brezposelnih bivšega primorskega giganta Tomosa. Informacije o tehnoloških viških so bile nosilne teme na vseh za to poklicanih in nepoklicanih mestih. Delavska stavba na koprskem Titovem trgu (konec julija) je bila pravzaprav višek krize, ki smo jo sicer vsi pričakovali, pa bi jo po človeški plati najraje prenesli kam drugam.

Nezaupanje novi vladi, ki je v tem času še brskala po resnici trenutka, pospešeno delovanje obalnih sindikatov, ki so se z vso vsmo lotili pravega delavsko-sindikalnega boja, vse praznejši žepi in negotovost, so naredili svoje. Ko se je že povedanemu pridružila še napoved zloma koprškega Iplasa, najprej z afero izplačevanja visokih zneskov med vodilnimi, na račun tako imenovanih »inovacij« in stavko delavcev ASK, se je še zadnjim dežurnim optimistom zmračilo...

September je pomenil zaključek stečajnega postopka v Tomosu, ki zdaj stopa na nova pota s 1200 zaposlenimi (pred uvedbo stečajnega postopka jih je bilo 2580), napovedjo rdečih števil v turističnih organizacijah, ki jih pred soncem ne ščiti več TOP-ov dežniček in dokončen stečaj dveh Iplasovih tozdov – ASK ter Mehčal.

Pod črto nam je tako ostalo nekaj statističnih podatkov, ki v sebi nosijo mero in kri. Na skupnosti za zaposlovanje v Kopru (ta sicer deluje za teritorij šestih južnoprimorskih občin Sežane, Postojne, Ilirske Bistrice, Pirana, Izole in Kopra), so imeli novembra evidentiranih 4333 brezposelnih, (lani ob koncu leta 2597), ali 66,8% večje število iskalcev

nove zaposlitve. V teh podatkih niso zajeti vsi, ki ta čas niso v rednem delovnem razmerju. Veliko s stečajni odpeljane delovne sile si namreč pomaga na različne načine, od pogodbenih del, odpiranja obrti in podjetij, do dela na črno čez mejo. Morda je brezposelnost na južnem Primorskem naraščala hitreje kot drugje v republiko tudi zaradi tega, ker smo se stečajev lotili prvi (Stil pred petimi leti), gotovo pa take verige niso pričakovali niti kronični pesimisti. Že omenjeni

Kot zanimivost, naj prejšnjim črnim številkam dodamo še podatek, da tudi zasebniki niso varni pred gospodarko prenovo. Samo na obali jih je kar 20 ostalo brez dela zaradi ukinitve nerentabilne obrti.

Stil, tiskarna Jadran, Luka Koper, gostinsko podjetje Galeb, sežanska Iskra, Krasmetal, Tomos in zdaj Iplas, (ki bo kmalu uvedel postopek tudi v svoji krovni firmi), je vsekakor prehudo breme za preostalih 52361 zaposlenih v vseh šestih

občinah. Relativna brezposelnost je za lanskih 4,6% zdaj narasla na 8,3%, samo v Kopru pa se je povzpela že na 9,4%. Tržišče dela bo po predvidevanjih v prihodnjih 6 mesecih odkrilo dodatnih 20 – 25% viškov delovne sile, kar ob novi zakonodaji, (ta predvideva prehajanje skrajnih viškov v odprto brezposelnost že po 6 mesecih), pomeni, da se je vse skupaj pravzaprav šele dobro začelo. Napovedi strokovnjakov predvidevajo naraščanje brezposelnosti tja do leta 1992, nato naj bi se trg delovne sile le umiril.

★

Da hudič le ne bil tako črn kot se kaže, je v vsej tej žalostni zgodbi tudi drobec pozitivnega. Znanje počasi, a vztrajno pridobiva na ceni. Vse več podjetij išče mlade, visoko usposobljene kadre. Na obali ta čas najbolj primanjkuje ekonomistov zunanjetrgovinsko registracijo, pravnikov, strojnih inženirjev, ipd. Morda gre tu črpati vir lepših napovedi.

Iztok Jelačin

Celjska regija:

Pestro, razburljivo, katastrofalno...

Kaj je tisto, po čemer si bodo prebivalci celjskega območja zapomnili leto 1990? Veliko takega se je zgodilo, kar je bilo vredno najširše pozornosti in novinarskega poročanja. In če ne bi bilo novembrskih poplav, bi se bilo kaj težko odločiti in izbrati dogodek, ki je zaznamoval iztekajoče se leto. Tako pa je vodna ujma dala pečat ne samo devetdesetemu letu ampak tudi času, ki prihaja.

Sicer pa pojdemo po vrsti: v novo leto smo tudi na celjskem območju stopili polni elana, pričakovani in zmernega optimizma. Gospodarskega kolapsa še ni bilo na vidiku. Gorenje, ki se je z novim letom preimenovalo v koncern, prvi delovni dan razglasijo za podjetje leta v Sloveniji. Res so si priznanje zaslužili. So največji slovenski izvozniki, v skupnem izvozu republiškega gospodarstva so udeleženi z desetimi odstotki, njihova bela tehnika pa velja v Evropi za kvalitetno in zanesljivo. Sicer pa zimski dnevi minevajo brez večjih pretresov, pa tudi brez snega – kar povzroča zimskim turističnim središčem obilo preglavic. Smučanje na Rogli ali Golteh je praktično nemogoče in zdaj je že jasno, da je šla po zlu še ena sezona. Prav nasprotno pa je v naravnih zdraviliščih Dobrna, Laško, Podčetrtek in Rogaška Slatina. Gostov jim ne manjka, spet si obetajo rekorden obisk.

V februarju nekateri znaki že kažejo, da se temu delu Štajerske obeta vroča politična pomlad. Predvolilni lov za glasove volilcev začenjajo bivši zsmjerci. Na plan potegnejo najbolj pereč problem, ki žuli številne prebivalce tega območja – cestno povezavo Celje–Ljubljana. Zahtevajo takojšen začetek gradnje avtomobilske ceste, svojo kampanjo pa poimenujejo »štajerska pomlad« in ustanovijo štajersko gospodarsko zvezo. Njihova zmaga na volitvah naj bi prinesla ponoven razcvet zaspani in izmučeni pokrajini. Sicer pa so politične stranke in posamezniki v tem času zelo aktivni. Predsedniškemu kandidatu Ivanu Krambergerju, kjerkoli se pojavi, uspe zbrati veliko število privržencev in še več radovednežev. Milan Kučan je prav tako povsod dobrodošel in vselej zaželen gost predvolilnih zborovanj. Konvencija Demosa v Celju postavi piko na i predvolilni kampanji, v kateri je slutiti, da bo ta zveza najuspešnejša.

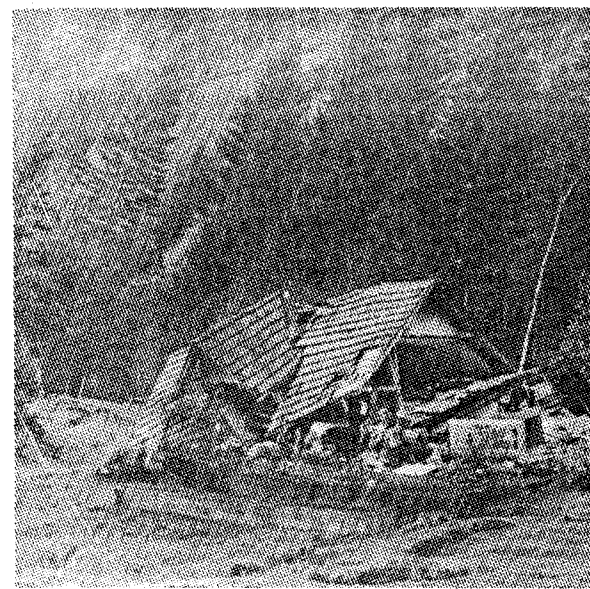
Gospod Lojze Peterle govori Laščanom 20. aprila, in takrat je že javna skrivnost, da bo prav on bodoči šef nove slovenske vlade. Zanj je tudi že jasno, da ne bo imela lahkega dela.

Stanje v gospodarstvu je kritično. Velenjski Eko, ki posluje v sklopu Gorenja, mora v stečaj. V celjskem Emu jim nikakor ne uspe znebiti se izgub. Agonija preživetja se začinja tudi v železarni Štore.

Vse bolj je čutiti tudi politično negotovost. Položaj se zaostri z ukazom armade za predajo orožja. Celjska TO, ki ga hrani v skladiščih JLA, je čez noč razorožena.

V vročem poletju zbudi pozornost nekaj političnih dogodkov: slovenski prenovitelji izrečejo ostro kritiko oblasti, na tradicionalni izletniški točki Celjanov – Na gričku. Demos jim odgovori s političnim piknikom pri Smartinskem jezeru. Z blagoslovitvijo nove cerkve Sv. Duha dobi Celje po več kot 100 letih nov sakralni objekt.

Prvi septembrski dnevi so v Celju že več kot 20 let namenjeni sejmu drobnega gospodarstva in obrti. Ta

Posledice poplav v Zgornjesavinjski dolini

segment slovenskega gospodarstva ima kaj pokazati. Še vedno pa nima prave veljave in mesta, ki mu gre.

Rogaška Slatina in Šentjur postaneta novi slovenski mesti, Celje pa najavi kandidaturu za prireditelja Svetovnega slovenskega kongresa.

14. oktobra je bila na Teharjah, na prostoru nekdanjega zloglasnega taborišča maša z žalno slovesnostjo, s katero sta se cerkev in država oddolžili vsem slovenskim in drugim žrtvam pobojev. Ob tej priložnosti je predsednik slovenske vlade Lojze Peterle dejal: »Naj razume, kdor more!«

Vročo politično jesen na Štajerskem ohladi vodna ujma, kakršne tod ne pomnijo. Poplavljen je celotno porečje Savinje, škoda v moziški občini pa znaša dva in polkrat več kot je njihov celoletni družbeni proizvod. Grozljivi prizori porušeni hiš vzbujajo sočutje in sprožijo največjo slovensko solidarnostno akcijo. Slovenec v nesreči ne ostane sam! To zbujajo upanje pri prebivalcih celjske regije tudi pred bližnjim odločanjem o samostojni Sloveniji. »K štirim milijonom pridnih rok so upravičeno prišli tudi naše,« porečejo tudi na Štajerskem povsod, kjer teče beseda o plebiscitu, najpomembnejši odločitvi, ki jo bomo v letu 1990 sprejeli.

Janko Šopar

1990: leto odločitev, sprememb, pričakovanj...

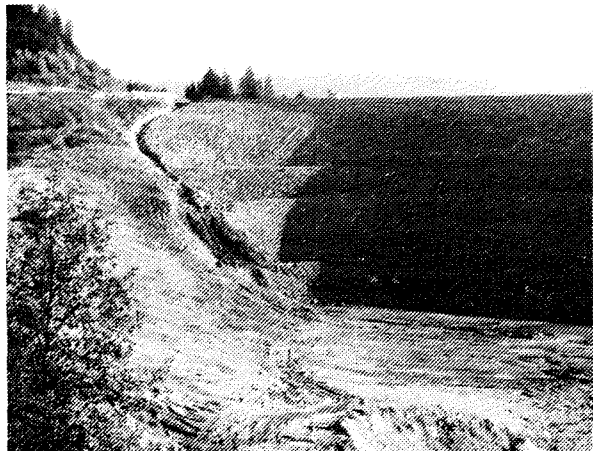
Koroška:

Izgubljeni boj z Golico

Koroška, še posebej pa njen del Mežiške doline, je še pred nekaj leti veljala kot vseslovenski primerek, kako sta pretiran in nekontroliran industrijski razvoj na eni ter pomanjkanje posluha za okolje na drugi strani, pripeljala okolje na rob lastnih zmogljivosti. Vendar se je onesnaževanje v Zgornji Mežiški dolini ustavilo, teža ekoloških problemov pa se je prenesla na drugi konec Koroške, v Dravsko dolino, na Muto in njeno okolico. Gre kajpak za gradnjo in zdaj že obratovanje hidroelektrarne Golica na avstrijskem koncu, ki z odvzemom vode reki Bistrici povzroča ekološko škodo na naši strani, da ne razpredamo preveč podrobno o drugi potencialni škodi in nevarnosti, ki grozi prebivalcem ob reki Bistrici in tudi ob Dravi.

Hidroelektrarna Golica je ena zablod preteklosti, ko se je o pomembnih rečeh odločalo v ozkih krogih, ne da bi o tem vprašali ali obvestili neposredno ogrožene. Avstrijci so skupaj z avstrijskimi na avstrijski strani reke Bistrice zgradili 90 metrov visok jez, za katerim se bo v prihodnjem letu zbralo več kot 20 milijonov kubikov vode, ki bo poganjala turbine elektrarne v Labotu. Avstrijska in jugoslovanska stran si ta projekt delita v razmerju 80:20 (tako financiranje kakor tudi kasnejšo izkoriščanje električne energije), torej je večinska korist na strani Avstrijcev, vsa potencialna nevarnost in ekološka škoda pa na naši strani. Zaradi te zavezitve se bo zmanjšal pretok reke Bistrice, nastali bodo problemi v ribogojnicah, industrijskem objektu na Muti in drugod. Del neposredne škode je avstrijski investitor Kelag že poravnal, zatika pa se pri tako imenovanih posrednih škodah (nekakšno plačilo za strah), česar pa Avstrijci niso pripravljeni plačati.

Golica je bila gotovo edini primer, s katerim je bila v iztekajočem se letu 1990 Koroška prisotna v slovenski in tudi širši javnosti. O Golici je nekajkrat razpravljala stara in

Gradbišče hidroelektrarne Golica, ki je letos burila duhove v občini Radlje ob Dravi ter zaposlovala slovensko ter avstrijsko deželno vlado.

nova vlada, sklepe o tej elektrarni so sprejemali Zeleni in republiška skupščina, o tem sta se pogovarjala Haider in Peterle. Rezultati vseh teh dogajanj pa so pičli in tudi tistim najbolj glasnim prebivalcem pod jezo je danes povsem jasno, da so bila prizadevanja za preprečitev gradnje in obratovanje te »zaklete« elektrarne zaman. V senci Golice je bila tudi objava prve faze študije o morebitnih lokacijah za odlagališče nizko in srednje radioaktivne odpadke, ki je na Koroškem določila kar tri področja: Pernice nedaleč od Golice, Otiški vrh v občini Dravograd in Jamnica v občini Ravne na Koroškem. Razen nekaj verbalnih nasprotovanj so Korošci začudeno mirno sprejeli to študijo, po tistem pa se zanašajo, da ne bodo izbrani, saj menijo, da bi svoje moral odigrati tudi kriterij bližine državne meje.

Ekološka podoba Zgornje Mežiške doline pa se izboljšuje. Topilnica v Žerjavu ne predeluje več svinčevega koncentrata, ki ga sedaj prevaža v avstrijsko topilnico v Podkloštru, kjer imajo sodobne čistilne naprave. V Žerjavu pa predelujejo sekundarne surovine in onesnaženost z žveplenim dioksidom se je v primerjavi z desetletjem nazaj zmanjšala za petkrat. Seveda pa v okolju ostajajo posledice preteklosti. Pri tem pa je nemara tudi zanimivo, da je Metalurgija, nekoč velik onesnaževalec, razvila napravo za pirolizo, v kateri predelujejo nekatere odpadne snovi in tako se ta kolektiv razvija iz velikega onesnaževalca v proizvajalca naprav za čisto okolje.

Pravočasno, strokovno in preventivno pa se ekoloških vprašanj lotevajo v slovenjgraški občini, ki po ekološki obremenjenosti sicer ne izstopa. V tej občini so prvi na Koroškem (verjetno pa eni redkih v Sloveniji) zaposlili ekologa, po izobrazbi doktorja bioloških znanosti. Vsak posej v prostor mora tudi skozi rešeto ekološke presoje in če bi tako razmišljali že pred desetletjem, danes na Koroškem ne bi bilo toliko nezaceljenih ekoloških ran.

Miro Petek

Kočevska:

Zlom ali oživitev?

Včasih smo ob praznikih in ob koncu leta praznovali uspehe, odpirali tovarne, šole in delili priznanja najbolj zaslužnim. Letos pa je povsem drugače. Kočevska občina že deset let gospodarsko nazaduje. Nazadovanje se je nadaljevalo tudi letos in kot kaže tudi v prihodnjem letu ne bo nič bolje. Zaradi stečaja Itasa bo ostalo brez dela 200 do 300 delavcev, v vsej občini pa naj bi delo izgubilo približno tisoč ljudi, sa so v najhujših težavah prav največja podjetja. Nekateri njihovi deli (obrti) imajo sicer prihodnost zaradi svojih proizvodnih programov, vendar tudi njim grozi propad, če bo prišlo do stečajev podjetij. Število zaposlenih pa naj bi v kratkem zmanjšali tudi v državni upravi, podobno pa se obeta tudi drugim.

Po drugi strani pa je letos na Kočevskem doživelo velik razmah zasebnštvo naj so že določili prostor za obrtno cono, ki leži med Kočevjem in Bregom. V samem Kočevju pa je nekaj prostorov, ki jih bodo zasebniki preuredili v trgovine, gostinske objekte, obrtne delavnice in podobno. Vse to je seveda usklajeno z načrtom o revitali-

zaciji občine Kočevje, v katerem je razen obrti in turizmu dan velik poudarek še kmetijstvu, predvsem zasebnemu.

Vedno več skrbi povzroča prebivalcem kočevske občine onesnaženo okolje. Tako je oktobra za grizo zbolelo 170 ljudi, ki so uporabljali vodo iz medobčinskih vodovodov Blate – Kočevje oziroma Ribnica in Loški potok – Draga. Zdaj še vedno analizirajo vzorce vode, nato pa bodo določili ukrepe za čiščenje odplak in vode. Že več kot leto dni potekajo dogovori o ureditvi osrednjega občinskega odlagališča komunalnih odpadkov, ki jo bodo zapali, kot kaže, neki zasebni avstrijski družbi.

Precej pozornosti pa je med prebivalci kočevske občine povzročila Deklaracija po kočevski stvarnosti, ki jo pripravlja občinska skupščina, njen osnutek pa so že sprejeli na decembrski seji zborov občinske skupščine. V njej je med drugim zapisano, da so se sem pred stoletjem naselili uporni kmetje iz Nemčije (Kočevarji), ki so jih med zadnjo vojno izselili. Skupaj s padlimi, pobitimi, umrlimi v internaciji se je število prebivalstva ob koncu

Kočevska ima svojevrstno preteklost, ki je veliko pripomogla do njene težke sedanosti

vojne zmanjšalo za dve tretjini. Mesto samo je bilo porušeno, na Kočevskem pa je izginilo okoli 50 vasi. Obdelano zemljo je prerastlo grmičevje in gozd. Nad vse razumne meje se je razmnožila divjad, ki še danes dela velike škode kmetijstvu in gozdarstvu. Kočevska je postala poskusni poligon za različno industrijo, pa tudi za kmetijstvo. Zaradi zaprtega območja je bila ovirana posodobitev in gradnja cest, turizem in drugo. Kočevska ima sloves kazenske kolonije.

Z deklaracijo nameravajo seznaniti slovensko javnost, od republike pa pričakujejo pomoč pri pospešeni gradnji in posodabljanju cest, saj je tam cestna mreža najmanj gosta. Kočevska pa potrebuje tudi materialno in kadrovske pomoči. Reševanje lastninskih

razmerij bo tam še posebej zapleteno in tudi pri tem potrebujejo in pričakujejo pomoč. V deklaraciji je tudi zahteva, da želi imeti občina oblastno in upravno funkcijo za vso občino tudi za zaprto območje. Pomoč potrebuje tudi pri obnovi tistih redkih kulturnih spomenikov, ki so preživeli medvojno in povojno pustošenje.

Kočevska ima svojevrstno preteklost, ki je pripomogla do njene težke sedanosti. Prav je, da slovenska javnost zve o njej vso resnico in da ji vsa republika pomaga k prijaznejši prihodnosti.

Kočevska pa je bila letos slovenski javnosti prisotna tudi zaradi odkritih jam s pobitimi domobranci in pravne slovesnosti, ki jo je obiskalo veliko ljudi.

Jože Princ

Bela krajina:

Doline Kolpe ne dovolimo uničiti!

Pregovor pravi, da se tišči, ki ga piči kača, boji zvite vrvi. Takšne zvite vrvi so se, vsaj tako je bilo slutiti na začetku, letos ustrašili tudi Belokranjci. Pozneje se je, žal, izkazalo, da njihov strah in sumničenja niso bila povsem brez razloga. »Kačo«, ki je pičila Belokranjce, je v tem primeru odigrala reka Krupa. S svojimi strupenimi polikloriranimi bifenili (PCB) – po kraškem podzemlju so se stekli v reko iz bližnje tovarne Iskre – ekološko močno osvestila prebivalce na sončni strani Gorjancev. Afera s Krupo je izbruhnila leta 1984, kar pa ne pomeni, da so jo tamkajšnji prebivalci po nekaj letih kar pozabili, čeprav se zastrupljena Krupa vse manj omeinja. V njihovi zavesti pa je ostal strah pred ponovnimi ekološkimi katastrofami, zlasti še, če so povezane z rekami. Krupa je namreč izgubljena za nekaj prihodnjih generacij, kdaj se bo očistila, pa ne vedo napovedati niti največji optimisti. Če so torej izgubili eno reko, ki je bila nekdanje tako čista, da so iz nje nameravali napajati celo belokranjski vodovod, pa so Belokranjci sklenili, da bodo toliko bolj varovali ostale svoje reke, zlasti Kolpo.

A nesreča ne pride nikoli sama in tako je letos kot strela z jasnega med njih udarila vest, da Hrvati načrtujejo na mejni reki Kolpi postaviti verigo elektrarn. Poleg že zgrajene pri Ozlju bi jih bilo še deset. Pravzaprav zamisel niti ni tako nova, vendar je v širšo javnost

prišla šele sredi letošnjega leta. Elektro in vodna gospodarstva Zagreba in Reke so namreč že pred leti prišli na zamisel, da bi Kolpo zajezili na desetih mestih. Prvi jez bi postavili celo 4 kilometre pred izvirom Kolpe ter tako potopili njen izvir. Načrtovalcem celo izviri rek, ki jih mnogi narodi čuvajo in spoštujejo kot simbole čistosti in življenja, niso prav nič sveti.

Ostale elektrarne z jezovi bi si sledile vse do Karlovca. Jezovi naj bi segali v višino od 11 do 36 metrov, dolžina jezer za njimi pa bi merila skupaj kar 90 kilometrov. Torej bi bile potopljene tri četrtine Kolpe, ostala četrtina pa bi bili bedni ostanki sedanje belokranjske lepote. Za deset-tisoče ljudi, ki živijo ob reki, bi uresničitev hrvaškega načrta pomenila hud udarec, mnogi bi se morali celo izseliti.

Belokranjci, a ne le oni, so tem projektom odločno nasprotovali, Zeleni pa so sklicali v Metliki javno tribuno z naslovom Potopitev ali življenje, ki se je je udeležila tudi vrsta slovenskih ministrov in drugih pomembnih moč. Zatrdili so, da je Slovenija že dovolj samostojna, da brez njene volje in dovoljenja ne bo nihče gradil jezer in elektrarn na Kolpi. Podprli so celo pobudo Zelenih Bele krajine, da Kolpo proglasijo za krajinski park, kar pa ne pomeni, da bi moralo biti v njem vse nedotakljivo. Tudi v krajinskem parku lahko reka ostane kot energetski potencial, kajti 62 sedanjih

Belokranjci menijo, da mora Kolpa ostati takšna kot je zdaj, to je biser med slovenskimi rekami

jezer, od katerih so bili ali so še mlini in žage, še vedno ostaja in nič ne bi bilo narobe, če bi jih primerno izkoristili.

Ceprav je razgrnitev hrvaških načrtov med Belokranjci izazvala preplah, pa se sodnega dne, ko bi k reki pripeljali gradbene stroje in začeli z gradnjo, gotovo ne gre pretirano bati, saj kljub temu, da so za načrte o porabi vode iz Kolpe Hrvati napisali 17 debelih knjig, nihče ne ve, ne kdaj ne kako ne s čim nej bi njihove zamisli uresničili. V vseh teh svojih elaboratih pa so očitno pozabili zapisati tudi oceno o ekonomski upravičenosti svojega početja. Slovenija naj bi iz elektrarn namreč dobila dva odstotka elektrike na leto več, kot jo ima sedaj. Za bora dva od-

stotka pa se Slovencem prav gotovo ne splača žrtvovati ene najlepših slovenskih rečnih dolin, zlasti še, ker je marsikje ohranjena še skoraj nedotaknjena in čista. Zato pa bi bilo morda prav, da bi Slovinci, kot protiutež sedemnajstim hrvaškim knjigam o tem, kako naj bi ta belokranjski biser uničili, napisali vsaj eno o tem, kakšen razvoj, seveda manj restriktiven od hrvaškega, načrtuje Slovenija, da bi se življenje ob Kolpi ohranjalo še naprej. Prav zaradi zaostalosti se namreč vasi ob reki nezadržno praznijo, v marsikateri so ostali le še starčki. Če nam je premalo mar za usodo obkolpske doline delamo namreč prav tako škodo, kot če imamo z njo prevelike načrte. **Mirjam Bezek-Jakše**

Notranjska:

Naravni biser izgublja lesk

Nekdaj so deželo Kranjsko delili na tri dele: Gorenjsko, Notranjsko in Dolenjsko. Notranjska danes zajema ozemlja cekrniške, ilirskobistriške in postojnske občine. Če prištejemo še občino Sežana kot srce »matičnega krasa« dobimo območje 2000 km² z okrog 75.000 prebivalcev v 428 naseljih.

»Tokrat ne piši o politiki!« Navidez odrešujoče naročilo urednika, ki si je želel prispevek o Notranjski. Odločitev o čem pisati, da ne bo politika, je v hipu dozorela. Spomnil sem se doživlja ob presihajočem Cerkniškem jezeru, ko sem se zazrl v strah vzbujajoče špranje požiralnika. Spomnil sem se prvega obiska v Škocjanskih jmah, pa vzpona na zasneženi Snežnik. Z njegovih pobočij človekovo oko zaobseže vso to, prelepo pokrajino Notranjsko. Ne bi želel, da bi mi kdo bralcev očital neozdravljivo romantičnost. In vendar – celotno Notranjsko, vse njene ljudi, pa naj bodo to kmetje ali politiki, povezuje ekologija. Dober znanec, spoštovan speleolog dr. France Habe mi je pri moji odločitvi, da zapišem nekaj vrst o ekoloških problemih prijazno pomagal. Za ne-

Škocjanske jame

kaj dni mi je odstopil prav za jetno mapo: »Ekološki problemi Notranjskega krasa«. Bolj ko sem si ogledoval ugotovitve najrazličnejših strokovnjakov, bolj sem spoznaval, da kar nekako ne morem v teh nekaj vrsticah pisati o konkretnih onesnaževalcih, o reševanju mrtve reke Reke, o nevarno onesnaženem zraku, zasvinjanju škocjanskih jamah, brezštevilnih kraških breznic – divjih smetiščih. Ti grozeči pomniki našega razvoja so tu in z Notranjci že desetletja. Enkratni naravni biser – v svetu mu težko najdeš enakega – skoraj pred našimi očmi izgublja svoj lesk. Bodo Notranjci, bo Slovenija našla toliko denarja, in znanja, da bomo ukrepali dokler je še čas? Sam si ne upam tvegati odgovora. Tudi zato ne, ker sem že omenil debelo mapo, ki mi jo je na vpogled dal priznan poznavalec ekoloških problemov Krasa. V tej mapi je najti kup pričevanj o prizadevanjih za reševanje teh težkih problemov. Za študije, čistilne naprave, številne objekte je šlo veliko denarja in truda. Učinki so gotovo premajhni, iz dneva v dan pa se srečujemo z novimi problemi. Videti je pravzaprav kot začaran krog iz katerega ni izhoda. Ali pač?

Še nekaj me je preblisnilo ob pregledovanju mape: reševanje težkih ekoloških problemov – pa ne le na Notranjskem – je še kako povezano s politiko. Tisto, ki sprejema odločitve, tisto, ki naroča študije in ukrepe, tisto, ki za te posege skuša zagotoviti denar. Torej se mi žal – kljub začetni odločenosti – tudi v tem zapisu ni uspelo držati urednikovega naročila: »Piši o Notranjski, toda ne o politiki!«

Branko Dobranič

Dolenjska

Sence preteklosti

Življenje je sestavljeno iz teme in svetlobe. In kot so se s tem dejstvom dokončno srečali po vsej Sloveniji, ko se je zrušil mit brezkonfliktnega življenja v socializmu, so tudi na Dolenjskem v letu, ki se te dni izteka, morali pogledati ne samo v svetline, temveč tudi v sivine in temine vsakdanjika, celo v tiste najgloblje sence, ki jih desetletja dolgo niso ne hoteli in niti ne smeli videti. Zato bo to leto ostalo v spominu Dolenjcev ne samo kot leto velikih sprememb, prvih svobodnih volitev, kot leto beliscita za samoosvajanje Slovenije, kar vse bo sicer zanesljivo zabeležila zgodovina, niti ne samo kot leto, ko so se zamajale velike dolenjske tovarne in je bil videti kos kruha iz dneva v dan za množino ljudi vse bolj nezanesljiv, to leto jim bo ostalo v spominu tudi kot čas, v katerem se je s polpretekle zgodovine dvignila temna in velika senca.

Dolenjska je bila z Belo krajino med vojno dom partizanom, a bila je tudi prizorišče bratomorne vojne. Tu so se uresničile besede iz Prešernovega Krsta »Slovenec že mori Slovenca, brata«. Na dolenjskih tleh je ob koncu vojne prišlo tudi do obračuna zmagovitih sil s poraženci, ki so bili, naj se stvar obrača tako ali drugače, okupatorjevi sodelavci in na napačni strani. Roška brezna in številne druge jame in udori, ki jih je polna Dolenjska, so pogoltnila tisoče pobitih domobrancev, ustašev, četnikov in drugih žrtev povojnega obračuna. Potem je nadnje legel mir in težak pokrov prepovedanega in tajnega. O vsem se je samo šepetalo v majhnih družbah, skrivoma predajalo od starih na mlajše in se v glavnem molčalo, kot so molčali množični grobovi. A težak je molk s prstjo zasutih ust. Težko leži na ljudeh in na zgodovini.

Letos se je dogodilo, da je bil pečat molka zlomljen. Ljudje so lahko spregovorili, lahko so se spominjali, lahko so brali in pisali o zamolčanem. Prišel je trenutek, ko so se tisoči Slovencev zbrali na veliki gozdni jasi sredi roških gozdov in po več kot 45 letih simbolno pokopali ter uvrstili med svoje mrtve tudi brezimna trupla v breznicah in množičnih grobovih.

Bil je to trenutek sprave, vsekakor velik trenutek, ki ga ne gre meriti z drugimi merili kot z moralnimi. Samo zrel narod lahko stopi na pot sprave. Slovenci pa to smo in hočemo biti. Jasno je tudi, da sprava ne pomeni pozabljanja in ne spreminjanja neizprosni dejstev. Ne, s spravo in pokopom dolgo zamolčanih mrtvih se ni v brezna pozabe zvrnil zgodovinski spomin. Dejstva ostajajo, le vsa ideološka pozlata in kič sta padla z njih.

Ob marsičem, kar si bomo torej zapomnili iz iztekajočega se leta, mimo dejanja sprave, do katerega je prišlo na tleh širše Dolenjske ne bo mogoče, pa naj jo sprejemamo in razumemo še tako različno.

Milan Markelj

Zasavje:

Grenki pozdrav

Iztekajoče se leto 1990 v središčni slovenski pokrajini, če tako imenujemo v ozke obsavske doline vkleščene revirje, v Zasavju, nikakor ne more dobiti pozitivne prehodne ocene. Razgibanost in vpetost prebivalcev teh »koncev« v dogajanja (predvsem politična) v predvolilnem obdobju, se je po volitvah vse bolj vodenila, vse bolj jo je zamenjevala skrb ljudi za njihov danes in jutri. Negotova usoda starih industrijskih centrov pri nas postaja, ob izteku leta, vse hujše breme vsakogar, ki si dnevno zagotavlja preživetvena sredstva zase in za svoje najbližje.

Pred volitvami napovedovani odnosi političnih vplivov v revirjih so se z volitvami bolj ali manj potrudili. V hrastniški in trboveljski občini so, po pričakovanjih, slavili prenovitelji, v zagorski občini pa v koaliciji z zelenimi liberalni demokrati. V Hrastniku in Trbovljah tako predstavljajo v občinskih parlamentih večino stranke, ki so v republiškem parlamentu v opoziciji, v Zagorju pa predstavljajo politično večino Liberalni demokrati v koaliciji z Demosovimi strankami. Takšna politična razmerja je pač vzpostavilo v revirskih občinah iztekajoče se leto.

Razen za posameznike, pa politika, kot dejavnost seveda, ne more ustvarjati »presežne vrednosti«, ki delno pretočena v »plače« pravzaprav ustvarja pogoje življenja prebivalstva tega kraja. Prav ti pogoji, oziroma, bolje povedano obsta-

nek ljudi v revirskem koncu, pa je iz dneva v dan vse bolj vprašljiv.

Iztekajoče se leto si bodo Revirčani pač zapomnili predvsem po tem, da se je njihov standard iz dneva v dan slabšal. Tradicionalna in doslej vseobsegajoča ter vsemogočna rudarska in z njo povezane druge tradicionalne dejavnosti, so se v tem letu zamajale v temeljih. Tudi druge industrijske dejavnosti, lahko pa rečemo kar celotna občinska gospodarstva, so se znašla v vse večjih in v vse težje obvladujočih težavah. Nenehna nujnost zmanjševanja stroškov gospodarjenja v revirskem gospodarstvu se v teh prednovoletnih dneh vse bolj odraža tudi v vsebolj zaskrbljujočem zmanjševanju števila zaposlenih. Povzetek podatkov nezaposlenih zgolj pri občinskih zavodih za zaposlovanje pri tem vsekakor ne da prave slike na področju zaposlovanja, zato si pogledajmo raje podatke s tem v zvezi zbrane na podlagi opravljenih delovnih ur v revirskem gospodarstvu.

Po teh kriterijih je bilo ob koncu lanskega leta v revirskem gospodarstvu zaposlenih nekaj nad 17.500 delavcev, ob izteku letošnjega novembra pa je to število padlo že na okoli 15.300 oziroma je bilo po upravljenih urah zaposlenih kar nekaj nad 2.230 delavcev manj oziroma se je zaposlenost zmanjšala v revirskem gospodarstvu že za nad 12,7 odstotka. Najhuje je s tem v trboveljskem gospodarstvu, kjer tre-

1990: leto odločitev, sprememb, pričakovanj...

nutno dela kar nad 16 odstotkov oziroma nad 1.410 delavcev manj, v Zagorju se je zaposlenost znižala za nad 13 odstotkov oziroma je na delu nad 610 delavcev manj kot pa v začetku leta, v Hrastniku pa na štejejo nad 20 delavcev manj oziroma 5 odstotni osip zaposlenih v gospodarstvu, seveda gre pri navedenih podatkih za skupno število trenutno nezaposlenih v gospodarstvu, tu so zajeti tako tisti, ki so morali kot »tehnoški višek iskati novo zaposlitev pri zavodih za zaposlovanje, pa tisti, ki so na teh zavodih sploh iskali zaposlitev in vključno tisti delavci revirskega gospodarstva, ki, zaradi pomanjkanja dela čakajo nanj doma in zato prejemajo siceršnja denarna nadomestila.

Tako predstavljena slika revirskega gospodarstva vsekakor ni razveseljiva, da pa je lahko vse skupaj še bolj temno obarvano pričajo vedno nove težave doslej kolikor toliko uspešnih sestavnih delo revirskega gospodarstva, ki jim sedanja naša gospodarska danost vse bolj izpodmika tla pod nogami. Pri vsem tem bi pričakovali napore vseh, da se neugodni položaj v revirjih poskuša obrniti na bolje. Toda, kako to doseči, ko pa za to manjka sve-

žega in še neobremenjenega denarja, nič kaj boljše pa tudi ni z novimi idejami ter s spodbudami zanje za čimprejšno uresničitev.

Slovo od leta 1990 bo v revirskih krajih kaj »kislo« in bo potekalo v skrbi pred še slabšim prihodnjim enoletnim obdobjem. Za nezaposlenost odrešujočih novih dejavnosti namreč niti v eni od revirskih dolin oziroma občin prav za prav ni. Če pa vendar le so na vidiku, so šele v prvih obrisih zgolj na papirju, ali pa se s že ovrednotenimi idejami dogaja tako, da prav skorajšnje ponudbe novih delovnih mest ni pričakovati. Nasprotno, ob vsakokratnih sejah občinskih izvršnih svetov revirskih občin se člani le teh vse pogostje srečujejo s prošnjami gospodarskih subjektov za časovno odmaknitev izplačila nujnih prispevkov za potrebe družbene nadgradnje, ki se osiromašena kot je, komaj še drži »nad vodo«.

Ob takšnih dejstvih in nič kaj lepših obetih za prihodnje, bo revirsko slovo od starega in pričakovanje novega leta prej grenko, kot pa veselo in optimistično.

Svato Krasnik

Posavje:

Se bo vrnil nekdanji krški okraj?

Obilica dogodkov je dodobra prepihala sprva ozko savsko dolino in hribe v sevniški občini, nadalje vse širše proti Krškemu in že domala panonsko široko v brežiški občini. Najprej o spremembah po marčevskih idah, kot zatrjujejo mnogi, prvih demokratičnih volitev.

Če začnemo spet tako kot Sava teče, drugačen vrstni red je ob abecednem lahko že za marsikoga sporen (pisec teh vrstic je občan sevniške občine, strankarsko pa Zelen) se je oblast stresla celo pod mogočnim sevniškim gradom. Temu, kot je znano iz zelo borbene zgodovine niso storili žalega niti kmečki hrvaško-slovenski puntarji, bojda tudi zategadelj, ker jim je prebrisani oskrbnik ponudil kar krepke požirke iz grajskih kleti. No, nove stranke, od krščanskih demokratov, slovenske demokratične zveze, najbolj številne kmečke zveze – sedaj ljudske stranke, Zelenih, in za razliko marsikje v Sloveniji tudi ZSMS-Liberalne stranke – sedanje LDS so od vsega začetka ustanovili koalicijo Demos-LDS, ki na grozno etabliranih in marsikdaj še hudo neprenovljenih nekdanjih družbeno političnih organizacij s polno paro deluje tudi po volitvah.

No, težje je bilo vzpostaviti v Sevnici novo oblast. Najprej je kljub vztrajanju pogorel prenoviteljski mandat. Nato je Demos-LDS uvozil celo iz Ljubljane sociologa, sicer rojaka iz sosednje občine, bližnjega Vrhovega. Jel je celo sestavljati občinsko vlado, ko so nekateri predvideni »ministri« doživeli niti ne preveč očitni napad, več pa je bilo podtalnega delovanja, je ta neodvisni strankarski kandidat vrnil mandatstvo in se s š e enim ponujenim sodelavcem odpeljal nazaj v Ljub-

ljano. V boju za to nevšečno oblast je za nekaj glasov izgubil še drugi Demosov kandidat, domačin in poslovnež uspešen celo v Afriki in še kje, finančnik skozi in skozi Dušan Harlander. Dobil je mlajši, ekonomist in sin znane obrtniške družine Marjan Kurnik. V svoji pisarni je nemudoma snel Titovo sliko, medtem ko v pisarni prenoviteljske županje Brede Miovič kajpak še visi. Sevniška skupščina je na eni svojih sej vrgla iz sedanjega občinskega proračuna denarje za nove monografije iz NOB in podobno, denar pa na predlog zdravnika (vodi prav borčevsko ambulantno) in je strankarsko neodvisen, dr. Groboljska, poslej namenjen za še večjo dejavnost Sveta za varnost in preventivo v cestnem prometu. V občinski skupščini imata Demos in LDS v družbenopolitičnem zboru pol odbornikov, ZK oz. prenovitelji 4, od katerih je prejšnji partijski sekretar prišel le na nekaj prvih sej, ko je pač trajal odkrit boj za oblast, sedaj pa ga več ni blizu in vse redkejši socialisti – 3. Hud boj je vzplamtel okrog imenovanja komisije za raziskavo povojnih pobojev, političnih in drugače zgrešenih procesov, upajmo, da so zadnji sestav na seji pred plebiscitom potrdili. Nova vlada ima zanimiv program, skuša delovati nadstrankarsko in prav je tako. Med gospodarskimi uspehi je uspeh že, da razen šestih podjetij niso na seznamu izgubarenj še preostala renominirana sevniška podjetja. Bi pa se verjetno tudi znašla pod vodo, to se tu dostikrat poudarja, padla v rdeče številke, če bi npr. izplačali ne republiški, pač pa brežiški nivo plač.

Lomilo se je tudi v Krškem

Krajski bomo o opisu povolil-

nih zdrah v največji posavski, in tudi atomski občini Krško. Borci so se tu sestali tudi regijsko. Končno so prišli do vlade, ni pa bilo lahko. Vodi jo kar uspešno kandidat Demosa iz Podbočja, oz. bojda kmalu spet Sv. Križa inž. Černelič iz Vidma (nekdanje tovarne celuloze in papirja Djuro Salaj. S tem imenom so imeli bojda med posebej italijanskimi poslovneži take težave, ker so jih menda imeli kar za srbsko podjetje). Tu se je minulo jesen prav na Bohorju, v znanem objektu Kmečkega turizma pri Perkovih ustanovila Zveza sedanje Ljudske stranke (SKZ) za hribovsko kmetijstvo. Pred dnevi so se ponovno sestali kar pri predsedniku Černeliču, počakali še inž. Leona Freliha z Zadrugne zveze Slovenije in se najprej odpeljali na Gorjance, zatem pa še na Bohor. Ves dan so porabili za razgovore s petimi kmeti.

Krška JE bo ta mesec in še nekaj dni po novem letu stala zavoljo remonta med 8. in takoiimenovanim 9. jedrskim ciklusom. To je menjava tretjine palic jedrskega goriva v reaktorju in vrsti del. Minulo jesen je jedrska doživela pravo cestno blokadno avstrijskih protijedrskih gibanj z udeležbo kar številnih avstrijskih poslancev, največ pa novinarjev. Oba sta na senčni strani Alp ponovno v parlamentarnih klopeh, od celovškega socialista Kaiserja, do štajerskega Wabla, ki pa ni več vodja zelenega poslanskega kluba. Korošci zatrjujejo, da bodo navkljub globi svojega vodje ponovno demonstrirali, bolj realni štajerci pa ponujajo po volitvah energetsko svetovanje vsej Sloveniji za zmanjševanje porabe električne energije in v obisk vinske ceste. Krški Videm izvaja tačas eno največjih slovenskih investicij, zamenjavo neekonomičnega papirnega stroja 1. Nemalo jih zatrjuje, da kakor hihneta Celuloza in po novem še atomska, se zatrese najmanj krška občina. No, okrog namenske ali nenamenske porabe denarja v ali

okrog sklada stavbnih zemljišč se bodo še nekaj časa kregali. Videm ima na čelu izkušenega managerja zahodnega tipa ekonomista Čarga, ki je vse vodilne dodobra »preflintal« kot se pravi.

Zelene Brežice

V tretji posavski občini je bilo nekaterim vse jasno že od vsega začetka. Na volitvah je zmagal župan in poslanec, sedaj Zelenci, Ivan Tomše, predsednik vlade je krščanski demokrat, avtor novega sistema za obrambo pred točo Slovenije – z zvonjenjem, magari po toči in delic Miklavžev v slovenski skupščini geograf Ciril Kolečnik. Slednji še ni rekel zadnje besede, predvsem ne, glede obljubljenega klesčenja občinske uprave. Ta se mu celo nasprotno ponovno širi, medtem, ko je še najbolj okleščena v Sevnici, kjer je bila že itak najmanj številna. Brežiški župan je obdržal tudi orožje TO, sploh na trdo prijema letalce, ki ne sedijo več niti v svetu za ljudsko obrambo.

Ob ustavni razpravi se nekateri zavzemajo za regionalizem, vendar na regijski sestanku o povzemanju ustavne razprave v Brežice ni bilo niti enega Krčana. Mnogi navijajo za stari, sedaj priznavajo celo dobri – krški okraj. Verjetno bi, vsem stari in mladi, tako ali drugače prebarvanim o tem lahko »održal« zanimivo predavanje prav borec, župan, gospodarstvenik in še marsikaj – Stane Nunčič in še kdo. Da bo vse skupaj prav mavrično, če se sme, se podpisani zavzema za več nekdanjih občin, magari se jim reče tudi fare, samo da bi nam krenilo gospodarstvo. Ja pa nobene o obljubljeni poplavi? Bog ne daj nove. 1. novembrska je povzročila tako razdejanje, da je bilo dve tretjini brežiške letine pod vodo, v Boštanju so nekaj časa dvmili ali bo še ali ne obrtna cونا, itd. Skratka, hudo težko in za vsaj nekatere tudi razburljivo leto je bilo to 1990!

Alfred Železnik

1990: leto odločitev, sprememb, pričakovanj...

Ljubljana:

Zapostavljali pomembne zadeve

Maja letos so mesto Ljubljana, ljubljanske občine in občine ljubljanske regije na prvih povojnih demokratičnih volitvah dobile nova vodstva. Sedanjí vodilni ljudje, ki praviloma prihajajo iz vrst Demosa, so v svojih predvolilnih govorih obljubljali marsikaj, predvsem pa korenite spremembe v sko-

raj vseh segmentnih javnega življenja in dela. Nekateri, relativno obrobni dogodki, pa so pristojne tako okupirali, da jim je zmanjkalo časa za ukvarjanje z bolj pomembnimi stvarmi.

Izvršni svet Skupščine mesta Ljubljana je prvih nekaj tednov po izvolitvi porabil za prevzem vseh poslov, kmalu po tem pa

je v Ljubljani izbruhnila tako imenovana smetarska aferá. Posamezni ministri v izvršnem svetu so se zadnjih nekaj mesecev ukvarjali skoraj izključno z urejevanjem razmer v podjetju Snaga, k delu pa so pritegnili tudi delegate družbenopolitičnega zbora mestne skupščine in vodilne ljudi političnih strank. Kupi neodpeljanih smeti, predvsem pa dolgotrajnost vseh postopkov so razburjali Ljubljančane, ki pa so bili slabe volje tudi zaradi tega, ker mestna vlada zaradi ukvarjanja s Snago ni imela časa, da bi ukvarjala še z drugimi, pomembnejšimi rečmi v mestu. Tako so skoraj nedotaknjeni ostali promet, gradnja železniške in avtobusne postaje v Ljubljani, ekologija in še kaj.

Prav zaradi preveč intenzivnega ukvarjanja s Snago oziroma problematiko javnih komunalnih podjetij nasploh, je iz-

vršnemu svetu zmanjkalo časa, da bi se bolj poglobljeno ukvarjal z gospodarstvom. Rezultati poslovanja v Ljubljani, še bolj pa v regiji niso prav nič spodbudni. Fizični obseg proizvodnje se je v letošnjem letu zmanjšal za dobro desetino, izvoz je občutno zaostal za republiškim povprečjem, delež izvoza gospodarstva regije pa ima v skupnem republiškem tudi čedalje manjši delež. Slaba je bila tudi pokritost uvoza z izvozom. Izgube v gospodarstvu regije so bile letos skoraj petkrat večje od akumulacije, izredno hitro pa se je zmanjševalo tudi število zaposlenih. Število podjetij, ki so šla v stečaj se je povečalo, posledica tega pa je tudi vse večje število brezposelnih. Prestrukturiranje ni doseglo pravih rezultatov, izredno slaba pa je bila letos tudi naložbena aktivnost, pravzaprav najslabša do zdaj.

V Ljubljani bo prihodnje le-

to svetovni kongres oblikovalcev, vendarle pa kakšnih posebnih priprav na ta dogodek ni bilo. V mestu še vedno manjka nov hotel, nasploh je s prenočišči precej slabo. Dela pri obnavljanju Gradu so se odvijala naprej, po mnenju mnogih veliko prepočasi in s prevelikimi stroški. V zadnjih tednih se je v Ljubljani razplamtela nova zadeva in sicer ali podreti stare lipe ob Narodni galeriji in s tem omogočiti gradnjo prizidka, ali pa lipe pustiti in poiskati drugačno rešitev. V razpravo so se vključevali občine, pristojni z mestne ravni, pristojni z republike, svoj glas pa so postavili še predstavniki različnih strank in kulturniki.

Prav v zadnjih dneh je mestni izvršni svet sprejel sklep o preimenovanju ulic in trgov v Ljubljani. Seznam ulic in način, ki naj bi ga pri preimenovanju uporabili je med ljudmi

sprožil plaz protestov in ogorčenja. Prav lahko se zgodi, da bo predvideno preimenovanje ulic kot najbolj pereča problematika zamenjala težave v javnem podjetju Snaga in spet za dolge mesece do skrajnosti zaposloilo vse pristojne v mestni vladi.

Tudi na političnem področju ni šlo vse gladko. Občino Moste-Polje je pred tedni pretresla aferá z vodilnimi možmi socialdemokratske stranke, v Ljubljani pa je bil napovedan velik miting delavcev iz drugih republik, ki ga je pripravljala Stranka za enakopravnost občanov. Pred republiško skupščino so se zbrali opeharjeni kupci Trendovih avtomobilov in zahtevali svojo pravico. Tako shod delavcev iz drugih republik kot prihod strank Trenda pa sta minila brez posebnih zapletov.

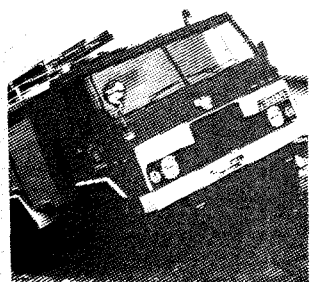
Marko Jakopec

Štajerska:

Maribor še vedno povsod prvi

Maribor mesto pod Pohorjem, ob Dravi; mesto, ki je obdano z vinogradi, pa mesto, ki je letošnjemu jugoslovanskemu plazu stečajev že dalo ime »mariborski sindrom«. Maribor je vedno prvi. Tudi tu, kjer gre za socialne pretese, izgube, stečaje, nezaposlenost za...

Vse skupaj se je začelo z Liletom, tovarno čevljev, ki se je po kdo ve kakšnem čudežu še držala nad vodo. Z izvozom. Doma njihovih čevljev že dolgo niso več kupovali, saj kakovost nežni nožici slovenskega dekleta ni najbolje prijala. Potem so stavkali. Zaradi nizkih osebnih dohodkov. Več kot teden dni je trajala stavka, ki je dokončno pokopala Lilet. Tako pokopala, da so ga prodali najbolj-

šemu kupcu, gospodu Sandiju Grubeliču, ki je postal sinonim za zasebnika tistega kova, ki zna obrniti roke k sebi v teh čudnih časih, ko staro pravo ne velja več, novega pa še ni. Lilet je šel v stečaj, tristo delavcev je ostalo brez dela, v Marlesu, ki je šel v stečaj je ostao brez dela čez tisoč delavcev, v Tamu so odpustili polovico, skoraj tri tisoč delavcev, v stečaj je šel Atmos in njegovih tristo delavcev, v Elektrokovini, ki je zaslovela po tem, da so dali v suspenz urednika tovarniškega glasila, ki je objavil aforizem, da je človek naše največje bogastvo pa delajo z njim kot svinja z mehonom; v takšen suspenz, da še danes doma čaka na končno odločitev disciplinske, delavskega sveta in sodišča. Elektrokovina pa tone. V Vemsi so odpustili četrtno trgovcev, podobno v Lesnini Hoče. Jeklo Ruše je pred stečajem, v Tovarni dušika Ruše so že opustili nekatero proizvodnjo, ki je zahtevala preveliko porabo energije in z njo delavce. Kontruktor je tik pred stečajem, Mariborskega sejma ni več, se je vklopil v Trgovsko prodajni center Lent, ki ga je ustanovila Tima. Skratka, Maribor je gospodarsko tam, kjer ni bil še nihče. Na dnu. Je prvi po številu stečajev, blokiranih računov, odpustov, nezaposlenih. Grozno je biti prvi.

Jože Jerman

Primorska:

Težave paradnih konj

Primorski letos ni bilo z rožicami postlano. Pestili so jo gospodarski problemi. Propadale so tovarne, na cesti so se znašli številni delavci. Pretresale so jo volilne zdrahe, obšle je niso povodnji. Zvrstile so se številne kulturne prireditve, pomembne tudi za vse Slovence, na Primorskem natančneje v Kazljah pri Sežani pa je bilo jeseni tudi ljudsko zborovanje ob 45-letnici zmage nad fašizmom, osrednja prireditev pri nas ob tej pomembni obletnici, ko je zbranim spregovoril Milan Kučan. Letošnje leto je bilo kritično za nekdanje paradne konje primorskega gospodarstva. Za nekdanje dobro stoječo tovarno pohištva Iztok iz Mirna, ki je šlo na licitacijo ni bilo kupca. V novogoriškem Meblu pa so se vse leto ubadali s kadrovskimi problemi. Potem, ko je moral oditi glavni direktor Anton Zidar, so zamenjali še nekaj vodilnih. Toda Meblo kar naprej tone...

Vipavsko dolino je vse leto »pretresala« razprava o tem, kje bo tekla nova cesta. Porabljen je bilo veliko energije, trasa pa še vedno ni določena. V Vipavski dolini sta letos dobro obrodila pšenica in vinska trta. Zaradi nizkih odkupnih cen je precej pšenice ostalo v domačih kašah za krmila za živino, grozdje, ki je bilo izjemno kakovostno, pa je v večini končalo v vipavski kleti. Vipavske vinarje so razveselili na ljubljanskem vinsem sejmu, saj so rosēju prisodili laskav naslov šampion 90. Brez priznanja letos niso ostali tudi Brici, ki so na Dunaju prejeli Grand Prix de Vin. Novogoriški MIP pa na Radgonskem sejmu naziv Nosilec kvalitete 90.

Ob koncu leta so se v stečajnem postopku znašla nekatera podjetja z več sto zaposlenimi. Stečaj pa se je dobro končal za novogoriško tovarno konfekcije Ideal, ki ga je kupila LB Komercialna banka Nova Gorica.

Vodna ujma, ki je zajela celo Slovenijo, je največ škode na Primorskem povzročila na Tolminskem, kjer je odneslo del železniške proge Nova Gorica-Jesenice.

Primorske ni zaobšla niti aferá Elan. Več kot 20 primorskih podjetij je ostalo brez denarja.

Prekmurje:

»Mi smo že odcepljeni«

Se najlepše je, ako ti nekdo, s komer nisi nikoli doslej sodeloval naroči: za novoletno številko mi napiši nekaj iz tvojega konca, kar se ti je v letošnjem letu zdelo najbolj značilno! Ha! Meni se zdi vse, kar se okoli mene godi, najbolj značilno! Potem ti pa še pritaknejo, da naj pustiš volitve na miru. Torej odpadeta Ivan Kramberger in Janko Halb. In še pravijo: obdelaj en problem, ne preskakuj s teme na temo. Torej odpade tudi moj siceršnji stil pisanja. Ja, hudiča, kaj naj torej potem sploh še pišem!

Ja – morebiti naj najprej razčistim termine. Prekmurci smo nadvse ponosni ljudje. Poleg tega pa pogosto ugotavljamo, da je Prekmurcev okoli dva milijona. Ker ta termin, prek Mure, velja odvisno od tega, na kateri strani stojiš. Če si na naši, prekmurski strani, so Prekmurci vsi, ki so prek Mure. Torej preostali Slovenci. Torej je po takem kotu gledanja Prekmurcev natanko toliko, kot je Slovencev, minus Prekmurci, če jih gledaš iz Ljubljane. Ha! še enkrat.

Še eno značilnost ima ta moja pokrajina. Da je od Slovenije odcepljena. Ker imaš veliko boljše ceste proti Budimpešti, Gradcu ali Dunaju, kot proti Ljubljani. Tisti, ki naj bi odgovarjali za to v Prekmurju, so se dolga leta dali nategovati s pomembnejšimi povezavami, nakar je stanje tako kot je. Zato sploh ne čudijo izjave turističnih veljakov v pokrajini ob Muri, ki trdijo, da je zgrešena investicija vsak dinar, ki ga vlagajo v turistične objekte, če praktično nihče več ne more dopotovati v nje. Po tako slabih cestah zagotovo ne.

Turizem, z naravnimi termalnimi zdravilišči v Radencih, Moravcih, Lendavi in Banovcih, z dobrotami prekmurske kuhinje, z lovom, ribolovom, kulturno zgodovinskimi znamenitostmi, pa naj bi bil eden od, joj, kako bom zdaj spet učeno rekel, ena od primerjalnih prednosti Pomurja. Prek katere bi vnovčili pridelovanje hrane, prijaznost dobrih ljudi, naravne danosti. Ampak to je tako, kot če ti nekdo ponudi raj: povsod med in mleko, pa rajske deklice, ljudje,

ki se kar objemajo med seboj, nekaj prekrasnega. Ti moraš pa do tja skozi ogenj, močvirje, premagati zmaje, dajmo, kar vprežimo domišljijo! Veš pa, da lahko malo manj medu in mleka malo manj lepe deklice, in malo manj prijazne ljudi najdeš tudi bliže, predvsem pa brez tako velikih žrtev, kot bi jih imel, če se napotiš v Prekmurje. Moral bi biti nor, če bi šel. In žal ali razumljivo, je norih ljudi vendarle manj, kot bi si jih turistični delavci Pomurja želeli.

Evo! Zdaj sem že vse napisal, pa sploh nisem omenil štorkele, tega simbola prekmurstva. In zdomstva. In nisem omenil lončarjev. Pa izvrstnega domačega goriškega žganja. Ja pa še nekaj! Letošnjega, torej 1990. leta, tudi nisem posebej omenjal. Imam že svoje razloge za to.

Zima je bila brez snega, poletje brez gob, turizem brez gostov, kultura brez dosežkov, jaz pa ne sodim med ljudi, ki bi jadikovali. Ko se nič ne zgodi, o tem ne pišem. Leta 1990 torej ni bilo.

Za volitve ste mi ja rekli, da jih ne smem omenjati.

Marjan Dora

Hotel Radin v Radencih

Oleg Križanovskij Igor in Mile Pavlin

Dosleden samemu sebi

Uradno se človeško življenje prične z rojstvom, le Japonci menda štejejo, da se človek rodi devet mesecev prej, ko ga starša spočneta. Zatorej, če bi moje rojstvo zapisali nekje na Japonskem, kjer sem v nekem prejšnjem življenju že bil, bi kot moj rojstni kraj zapisali kako vas nekje na Krimskem polotoku. Tako pa sem pravi Ljubljčan, rojen 10. februarja 1923 v takratni mestni porodnišnici.

Moj oče, polkovnik ruske carske armade Vladimir Vladimirovič Kryžanovskij, in moja mati kneginja Marija Nikolaevna Voroncova, sta v času mojega rojstva skupaj z drugimi »bivšimi« tolkla strahotno revščino v starih vojaških barakah nasproti vojašnice, ki so jo Ljubljčanji krstili za belgijsko. Drugi so si našli streho nad glavo v slavn »Sibiriji« na Barju, ki je do danes ohranila to pomenljivo ime.

Življenje tako enih kot drugih je bilo precej podobno. Enkrat na dan so navadno posrebali željno juho, ki je bila nekakšen klavrn posnetek znamenitega ruskega boršča, drugače pa so si lakoto težili z litri čaja, osladkanega s saharinom.

Vse to so si kupovali z denarjem, ki so ga dobivali kot podporo od raznih dobrotelčnih organizacij, vsote seveda niso bile kaj prida, saj je vso Evropo v tistih prvih letih po svetovni vojni pestilo veliko pomanjkanje. Poleg tega so včasih tudi kaj zaslužili s priložnostnim delom, kar se je zaradi naraščajoče brezposelnosti dogajalo bolj poredkoma. Nekaterim je uspelo prenesti čez vse fronte in mimo carinarnic tudi kako dragocenost, ki so jo zdaj v sili morali prodati.

Kot sem slišal in kasneje tudi sam videl, emigrantom nikoli ni zmanjkalo dobre volje. Če ni bilo drugega dela, so nepretrgoma plesali »kazačok«, tudi »na zob« so ga radi dali, če so le imeli priložnost. Skoraj vsak dan so prijazni in uvideni ljubljanski policiji koga prinesli v barake do onemoglosti nadelanega, včasih pa celo po več naskrat.

Vino je bilo zanje zaradi cene preveliko razkošje, zato so raje posegli po špirtu, v sili so bili dobri celo gorilni špirit, politure, šelaki ali druge tekočine, ki so vsebovale tak ali drugačen alkohol. Če ne drugače, so izpili špirit iz svetilk, nato pa so do zore v temi na ves glas prepevali otožne pesmi in se spominjali domovine.

Moj oče je že prekoračil petdeseto leto življenja. Najbrž je šele v Ljubljani, ko je raztovarjal in natovarjal na železniški postaji vagon, ugotovil kako ima vojaška obrt veljavo le malo pred vojno in med njo. Kakor hitro pa orožje utihne, si njeni mojstri lahko vtaknejo čine za klobuk, seveda če ga sploh imajo. Velja, da je nekdo toliko bolj neboljen kolikor višji čin ima.

Če ima srečo in preživi v miru dvajset let po vojni, lahko za malo bolj spodobno ceno prodaja v kaki starinarnici svoja odlikovanja, sabljo in podobno ropotijo. Morda tudi denar, ki je že zdavnaj izgubil veljavo, še posebno če je propadla država, ki ga je izdala.

V ponazoritev naj služi tudi usoda uniform, ki jo je odsluženi junak prinesel z bojišč. Sprva jo obesi v omaro v upanju, da ga bodo morda še potrebovali in jo bo lahko znova oblekel. Kaj kmalu pa spozna, da jo bodo požrli molji in da jo je moč nositi tudi v civilu. Prišije ji druge gume, služi mu do-

kler je povsem ne strga, ne umre ali si opomore, da lahko kupi spodobno obleko. Toda takih srečnejev je bolj malo.

Moja mati je imela vendarle malo več sreče. Ne vem, kakšno šolo je končala, toda ko je bila v Ljubljani, so jo sprejeli za učiteljico ruščine, francoščine in lepega vedenja v nižji ruski gimnaziji in internatu v gradu Ponoviče pri Litiji.

Ko sem se rodil, je bila šele v dvajsetem letu. Kako se je odločila za poroko z mojim veliko starejšim očetom, povrh pa še delnim invalidom, bo zame za vedno ostala skrivnost. Po pripovedovanju drugih in fotografijah je bila zasanjana lepota z dolgimi kitami.

Kdove pred katerim popom sta z očetom rekla svoj »da« in kje vse ju je vodila življenjska pot, najbrž prepolna ovinkov, čudnih dogodivščin in nenavadnih pustolovščin, kakršnih je bilo na pretek v krvavi revoluciji in državljanski vojni v Rusiji, nato pa v begunstvu prek vse Evrope. Kje sta hodila, kje sta se srečala in kje spočela bodočega slovenskega partizana črnoglednega humorista Igorja. Ona kneginja, on kozaki ataman in polkovnik...

Potem ko me je mati prinesla iz porodnišnice, sem kot dojenček preživel vsaj kakih pet mesecev v tistih zanikrnih barakah, ki so veljale za nepopisno sramoto bele Ljubljane, drugače lepega mesta. V ruski begunski koloniji sem bil menda edini dojenček, zato so me hodili mnogi gledat. Emigranti so pač vedno veliki reveži in si ne morejo dovoljevati tolikšnega razkošja kot je otrok. Mojima staršema pa sem se najbrž nekako ponesrečil...

V okolju, ki bi ga lahko označil kot aristokratsko-beraškega, sem brcajoč v vedno mokrih in onečeenih plenica dočkal pozno pomlad. Tedaj me je morda prišla od daleč pogledat kaka našminkana in parfimirana grofica, ki bi rada videla edinega moškega potomca slavnih atamanov Kryžanovskih. Predstavljam si jo, da se je lepo nosila, drugače pa je bila umazana in zanemarjena, kdo ve, kje se je prej klitala, s kom spala in se poljubljala, saj je nekje staknila pravo pravcato armado bacilov davice, ki je prav takrat po Ljubljani kosila med neboljenimi otroci.

Grofica-beračica me je po stari ruski navadi poljubila, iz njenega zobala so se bacili vsuli v moja otroška usteca, tam pa so se začeli navdušeno deliti, saj se bacili ne parijo kot višje razvita živa bitja. Tako me je nesrečnica okužila.

Zameril bi ji lahko, pa tudi zaprl bi jo povsem upravičeno, toda zdaj lahko trdim, da je bila moja velika dobrotnica, saj mi je rešila življenje. Po njeni zaslugi sem namreč ostal v Ljubljani, drugače bi s starši odpotoval v Ameriko in utonil v Atlantskem oceanu.

Kot sem kasneje slišal in bral, z davico okuženim otrokom začne otekati grlo, vedno teže diha in kuha jih visoka vročina. Zato sklepam, da tudi jaz nisem bil izjemna, starša sta kmalu ugotovila, kaj mi je, in me odnesla v bolnišnico. Tam so otroci umirali kot muhe, le mene se je smrt po nekakšnem čudnem ključu nekako izogibala. Pri tem mi je pomagal znani ljubljanski otroški zdravnik doktor Drč, znan po košatih bradi in hudomušnosti. Čez kak dva meseca sem bil toliko zdrav, da so me lahko iz bolnišnice poslali v domačo oskrbo.

Tedaj pa doma niti v barakah ob belgijski vojašnici nisem imel več, zato tudi domače oskrbe nisem mogel uživati. Mojih staršev namreč ni bilo več tam, pa tudi številnih prijateljev, znancev in sosedov ne. Medtem ko so mene prebadali z injekcijami, krmili z zdravili in mi držali celo svečo, menda da bi sploh videl umreti, je večja skupina emigrantov nenadoma prejela obvestilo iz ZDA, da jim je dovoljena vselitev v to obljubljeno deželo. Med temi srečniki, ki so pogosto po več let pri vseh, ki so jih hoteli poslušati, moledovali za to nepopisno srečo, sta bila tudi moja starša. Če bi v Ljubljani čakala na moje okrevanje ali smrt, bi utegnili zamuditi to zanju življenjsko nadvse pomembno priložnost, morda za vse življenje. Zato sta raje skle-

Oleg Križanovskij-Igor

nila odpotovati kar sama, mene pa naj bi kasneje za njima prinesel kdo drug. Povrh sta tudi upala, da bosta medtem v Ameriki dosegla malo boljše življenjsko raven in da materi ne bo potrebno kopati v oškrobljenem lavorju kot me je v Ljubljani.

V njuni odstotnosti pa naj bi zame skrbel krstni boter carski general Voronov, ki je bil tudi starešina vse ruske emigrantske skupnosti v Sloveniji.

Zato so me iz bolnišnice odnesli kar v »Švicarijo« v Tivoliju k neki ruski emigrantski družini v rejo. Žal pa se je kaj kmalu izkazalo, da ni zame primerno okolje. Rejniki so namreč še veliko bolj kot večina njihovih rojakov ljubili špirit in kvartopirstvo. Posebno ponoči pri hiši ni bilo miru, zato sem se tudi jaz na ves glas drl kot bi hotel postati pevec svetovnega slovesa. Čez dan pa spet ni bilo miru, družbo mi je delal vedno kipeči samovar. Napajali so me s čajem kot bi me že kot dojenčka hoteli napraviti kar najboljšega Rusa. Ta samovar so pripeljali s seboj, pomenil jim je družinsko relikvijo, iz njega pa so pili če so bili lačni ali siti ali če jim je bilo mraz ali vroče. Prepričan sem, da bi preje prodali zakonske prstane in umetno zobovje kot pa tisti samovar, o katerem sem slišal seveda veliko kasneje.

Seveda je moj boter kaj kmalu ugotovil ali zvedel v kakšnih razmerah živim. Ves je bil iz sebe, kar zgrabil me je in me odnesel k neki drugi ruski družini, kjer je tudi potožil, kako so prejšnji rejniki slabo skrbeli zame. Novi so seveda vneta obsojali njihovo ravnanje, toda že čez nekaj dni je boter zgrogan ugotovil, da so še slabši kot so bili prejšnji. Razen vsega

drugega, kar so počeli prejšnji, so še noč in dan igrali na balalajke, ker so bili godbeniki. Podporo, ki so jo prejeli za skrbništvo, pa so navdušeno sproti pognali po grlih.

Tako sem se spet selil, ubogi boter me je za nekaj dni vzel k sebi. Zdaj sem imel za pestunjo nad petdeset let starega generala, drugače zakrknjenega samca s temu primernim načinom življenja in navadami. Kljub temu pa je vendarle z mene postrgal plast umazanih ter me rešil uši, ker me sicer sploh ne bi vzeli niti v sirotišnico. Boter me je namreč moral nekam spraviti, ker me doma ni mogel imeti, saj je moral v službo. V njegovi odsotnosti pa me je varoval njegov »posilnik«, preprost vojak kdove odkod.

predvsem zaradi sladkorčkov, ki jih je vedno prinašal, pa ne le meni. Včasih jih je razdelil prej ko sem prišel na vrsto. Zato nas je nazadnje začel preštevati in nam jih deliti, da ne bi bil kdo prikrajšan. Seveda smo ga otroci vsakič ko se je prikazal kar obkolili, še bolj kot sladkorčkov potrebni pozornosti in prijazne besede.

Kot sem kasneje izračunal, sem bil star nekaj manj kot tri leta, ko me boter, ki me je spet prišel obiskat, ni več našel v sirotišnici. Seveda se je pozanimal, kje sem, zvedel je, da so me dali v rejo k neki kmečki družini v okolici Mirne peči na Dolenjskem. Nemudoma je odpotoval tja, da bi me odpeljal nazaj v Ljubljano oziroma v sirotišnico.

Kot se lahko otrok, mlajši od treh let zapomni, sem si tudi jaz, kako so v sirotišnico prihajali zakonski pari in med nami izbirali koga bi posvojili, ker sami niso imeli otrok. Nekaj o tej zadevi pa sem zvedel kasneje od odraslih.

Predvsem so zakonci med nami izbrali otroke, primerne za posvojitve, nekako tako kot bi bili živali. Pogosto so skušali ugotoviti, kdo je mati, pa tudi oče, kar je bilo navadno nemogoče. Če so koga odpeljali, pa je postal pogosto še večji revež kot če bi ostal v sirotišnici. Niso vsi vzeli otroka k sebi iz plemenitih nagibov, bili so tudi takšni, ki so iskali predvsem sužnja, ta naj bi bil do konca svojega življenja privezan h krušnim staršem z zavestjo, da so ga rešili iz sirotišnice.

Znašel sem se na kmetiji, kjer so imeli dosti zemlje in precejšnje število govedi, otrok pa nič. Kolikor sem bil pri teh ljudeh, sem ves čas jokal, saj sem bil v novem okolju neznanansko preplašen. Krušni starši pa so mi s palico skušali pomagati da bi se prej privadil.

Ti preprosti ljudje iz zakotne vasi seveda niso kaj dosti gledali na snago, povrh pa tudi niso imeli časa, da bi se ukvarjali z menoj, saj jih je klicalo delo od zore do mraka na polju

in v gozdu. Tako sem bil bolj kot ne prepuščen samemu sebi.

Zato me je boter, ko je prišel pome, našel bolj podobnega pujsu, ki rije po blatu, kot pa potomcu kozaskega atamana in kneginje. Krušni starši so se sprva upirali da bi me izročili botru, ta pa jim je mahal pred nosom s pismenim nalogom sirotišnice, da me mu morajo izročiti.

Boter mi je pripovedoval, da so redovnice takšne kot sem bil jaz dajale različnim zakoncem zaradi posvetitve, ti so navadno plačali le nekaj malega v korist sirotišnice oziroma cerkve. Boter je seve vzrotil, ko me je vrnil v sirotišnico in zabičal upravnici, da me ne smejo brez njegovega dovoljenja nikomur izročiti. Završalo je tudi v ruski emigrantski koloniji v Ljubljani, še posebno ko me je boter nekaterim pokazal takšnega kot me je pripeljal od rejnikov. Mnogi so se zgražali, še posebno zaradi mojega aristokratskega porekla, celo pravoslavni duhovnik se me je ogledal. Prišlo je do spora na verski podlagi, ker sem bil pač pravoslavne vere, katoliške redovnice pa so me brez vednosti in dovoljenja skrbnika, krstnega botra, dale v rejo katoliški družini, ki je povrh slabo skrbela zame. Obveščena je bila tudi mestna občina ljubljanska, ki je sklenila da mora imeti nadzorstvo nad sirotišnicami. Liberalci so namreč kot opozicija slutili, da cvete s takimi kot se jaz nekakšna podtalna trgovina, s katero bi nekateri lahko dobro zaslužili.

Morda je prav škandal, ki je izbruhnil ob mojem primeru, povzročil da se je zame začel zanimati Valentin Fortič predstojnik mestnega dohodninskega urada, ta je razen drugega skrbel tudi za verigo mitnic okoli Ljubljane. Bil je invalid iz prve svetovne vojne in zaradi poškodbe ni mogel imeti otrok. Drugače so njegovi predniki izhajali iz Primorske in so bili po poreklu Francozi. Sam je živel v Kropi, kjer je delal v žebjarini, med vojno se je izučil za šoferja tovornjaka, nato pa je ob delu končal gimnazijo. Imel je lastno veliko hišo v Vodmatu, saj je dobro zaslužil. Žena je bila ugledna šivilja z lastnim salonom, v katerem je bilo zaposlenih več pomočnic. Skratka, Fortičevi so bili zelo ugledna družina, tako da je bil boter z njimi več kot zadovoljen.

Tako sem bil rešen morečega vzdušja sirotišnice. Pri Fortičevih sem se tudi dobro počutil, boter me je nadalje redno obiskoval in se zanimal za moj razvoj in počutje. Nazadnje je ugotovil, da sem v dobrih rokah, zato je res privolil, da so me Fortičevi tudi uradno posvojili in iz Kryžanovskega sem postal Oleg Fortič.

Veliko let kasneje sem zvedel, kaj se je zgodilo z mojimi starši, ki niso nikoli niti prišli pome, niti poslali koga drugega ali mi vsaj sporočili, kje so. Laddja, s katero so potovali skupaj z drugimi ruskimi emigranti, je že blizu New Yorka naletela na mino in se potopila, utonila sta razen malega števila rešencev tudi moja oče in mati. Krušna starša sta za njuno smrt vedela, vendar sta mi vse skupaj zamolčala, ker sta želela, da bi mislil, kako sem njun otrok.

Žal sta krušna starša kaj kmalu spoznala, da sta z mojo posvojitvijo dobila v gnezdo kukavičje jajce, saj sta z menoj imela vedno hujše težave...

Avtor o sebi in svojih knjigah

Prvi del mojih spominov je izšel 1982, sledil mu je drugi dve leti kasneje, tema dvema pa 1987 tretji. V njih opisujem doživljanje med vojno in po njej. Pri tem pa ostaja bralcu ugibanje, kaj sem počel pred usodnim letom 1941, zato mu bom skušal po svojih skromnih močeh vsaj deloma pomagati in potešiti njegovo radovednost. Nič zato, če bo knjiga, ki bi morala biti prva, izšla kot četrta. Če sem že črnogledni humorist Oleg Križanovskij-Igor, če sem živel razburkano življenje, v katerem se je kazalo večinoma vse, česar sem se lotil, to ne bo nič posebnega. Človek naj bo dosleden samemu sebi, čemu bi si delal sive lase, če začne hišo zidati pri strehi in šele nazadnje zgradi temelje...

Začnem pa naj vendarle z dogajanjem v letih, ko sem še pil pri materi ali sesal dudke, česar se iz razumljivih razlogov le deloma spominjam, vse drugo pa so mi pripovedovali starejši, ruski emigranti, katerih usodo sem delil.

Ta odlomek (iz 4. knjige) je bil napisan že v zdaj daljnih letih 1968–1982, ko sva s sotrpinom Miletom Pavlinom pisala prvo knjigo. Tisto, ki ji je bilo usojeno, da prebije led nezaupanja do mene kot bivšega arestanta. Toda zakaj takrat odlomek ni bil objavljen?

Ne smemo biti krivični, ni bil kriv izključno le založnik. Že takrat se založba Berec ni kopala v denarju, zato si je prizadevala, da bi svoje knjige pocenila, kar je pomenilo, med drugim tudi skrajševanje njihove vsebine. Res pa je tudi (kar je založnike sram priznati), da ima naprimer general ali minister pravico napisati veliko bolj debelo knjigo spominov kot pa dva nekdanja kapetana 1. razreda, od katerih je eden zaradi obsodbe zaradi kaznivnega dejanja »zoper ljudstvo in državo« povrh še izgubil čin.

Zato sva z Miletom Pavlinom morala prvo knjigo skrajšati za nekaj nad 250 strani.

Pogumna zvesta četa

Nova knjiga iz knjižnice NOV in POS (55/1)

Skupnost bork in borcev zaščitne enote vojaškopoličnega vodstva NOG Slovenije je po daljših začetnih prizadevanjih uspela zbrati gradivo in avtorico, ki je uredila ter ustrezno dopolnila besedila za knjigo o zaščitni enoti VPV NOG v obdobju od ustanovitve, pa do kapitulacije Italije.

Avtorica **Mira Mihečeva** se je morala pregristi skozi celotno zbrano gradivo in se opreti na pričevanja, saj je bilo dokumentacije, o številnih bojih, žrtvah, premikih, kadrih in drugem – le malo. S pomočjo uredniškega odbora je sproti urejala prejeto gradivo in se spoprijela z vsebinsko zasnovano knjigo, ki naj bi bolj pravično, kot je veljalo doslej, ovrednotila dejansko vlogo in naloge omenjene partizanske enote.

Finančno so izid knjige podprli RSNZ Slovenije ter tovarna celuloze in papirja iz Vidma, predsednik uredniškega odbora Franc Mlakar-Nane pa se je v uvodu zahvalil za pomoč tudi številnim strokovnim in znanstvenim institucijam, zlasti MLRS in IZDG.

Izid nove knjige iz knjižnice NOV in POS vam predstavljamo s pričujočim odlomkom, na koncu tega uvajanja pa povejmo le še to, da so knjigo grafično uredili: Darko Bajželj, Ladoslava Hočevnar in Branka Derenčin, da sta bila strokovna recenzenta Lado Ambrožič-Novljan in mag. Vida Deželak, lektor pa prof. Tine Logar. Knjigo je natisnila tiskarna RSNZ in vezala tiskarna Jože Moškrič, izšla pa je v 2000 izvodih. B. Ž. J.

Selitev VPV v Dolomite

Že konec septembra je VPV sklenilo, da svoj sedež preseli iz Podplipoglav v Dolomite. Dogovorjeno je bilo, da bo za nastanitev vseh treh vodstev: CK KPS, IO OF in glavnega poveljstva na novih položajih poskrbel komandant Maček. Zato se je 12. oktobra podal na pot s skupino, v kateri sta bila iz vodstva še predsednik IO OF Jože Rus in član Tone Fajfar. V spremstvu, ki se mu je pridružila še administratorica glavnega poveljstva Alenka Lučinova, je bilo štirinajst borcev zaščitne čete, ki so bili na pohodu razporejeni v predhodnico in zaščitnico. V prvi je bil mitraljezec Alojz Martinc-Nikola s pomočnikom Janom Mehletom, v drugi Milan Zabukovec-Miloš, ki je za ta pohod dobil novega pomočnika Toneta Sotlarja-Slika.

Za Sotlarja so vsi v četi vedeli, da je v II. grupi odredov pomagal v sloviti partizanski Polhovi kuhinji. Zato so ga za pohod v Dolomite določili še za kuharja, ne da bi ga vprašali po njegovih kuharskih veščinah. Želel je razložiti, da je Drakslerju pomagal samo zato, da je po vsakem obroku lahko postrgal kotle, kar je osemnajstletnemu, neprestano lačnemu partizanu veliko pomenilo. Niso ga hoteli poslušati. Poleg mitraljeških nabojev si je moral naložiti še kotel. Sotlar se je v vsakem položaju skušal znajti in tako se je tudi tokrat domislil, da je kotel pravzaprav lahko v boju tudi dober zaklon. Vanj je stlačil dve odeji in živel v veri, da ga krogla ne more prebiti. Ob tem prepričanju je laže nosil.

Potovanje, ki je trajalo do taborišča Dolomitskega odreda teden dni, ni bilo niti hudo naporno niti ni prineslo kakšnih posebnih doživetij. Spremljevalec Janko Mehle se je na začetnem delu poti razveselil, ko se je komandant Maček odločil za postanek na njegovem domu v Babni Gorici, kjer so se pozanimali za varnostni položaj na Barju. Janko je lahko pozdravil svoje domače in zvedel za novice okoli doma, vsem

pa je teknila latvica mleka s kosom koruznega kruha, s katerim je postregla njegova mama. Borci – zaščitniki so bili veseli, da se je skupina ustavila spotoma v taborišču Krimskega odreda na Krimu, potem še na Srobotniku v taborišču Šerčerjeve brigade. Prijetno je bilo pokramljati z borci iz rednih bojnih enot in od njih zvedeti, kako je bilo po ofenzivi v bojih z Italijani. Mnogo so borcem zaščitne čete pomenila tudi srečanja z znanimi partizanskimi voditelji. Na Krimu so spoznali odrednega komandanta, resnega in zadržanega dr. Evgena Ravniharja-Gregorja, od katerega so zvedeli, da Italijani poskušajo z manjšimi ofenzivnimi operacijami med Krimom in Ljubljanskim vrhom. V taborišču so se seznanili tudi s pesnikom Ivanom Robom, ki so ga nekaj mesecev zatem Italijani zajeli in ustrelili. V Šerčerjevi brigadi je bilo živahneje kot v odredu. Šerčerjevci so namreč ravno dan pred tem, 13. oktobra, imeli hude boje nad bližnjim Padežem, kjer so Italijani pustili na bojišču 19 svojih padlih vojakov in šest belogardistov. Šerčerjevci so zaplenili veliko orožja. Vsi so bili še pod vtisom zmage. Tudi njihov komandant, stari znanec zaščitne čete iz ofenzive na Rogu, Bojan Polak-Stjenka, ni skrival ponosa, da so se njegovi fantje v prvem resnejšem spopadu s sovražnikom po ustanovitvi brigade, tako dobro odrezali. Pripovedovanju o podrobnostih iz boja ni bilo konca, saj je bil zanos po zmagi še preveč živ. Spremljevalci komandanta Maksa so vse nadrobnosti o bitki pozorno poslušali. Ko bi jim tisti večer komandant dal na izbiro, ali gredo z njim ali ostanejo v brigadi, bi prav gotovo ostal sam.

Tone Sotlar-Slika je bil postankov v partizanskih taboriščih še posebno vesel. V enotah so namreč poskrbeli tudi za prehrano skupine in tako mu ni bilo treba velikokrat razkazovati svojih kulinarčnih sposobnosti. Ob skromni zalogi živeža, ko bi bil 'umetnik' Draksler še vedno uspel pripraviti nekaj zapeljivo

diščega, je Sotlarju fantazija povsem odpovedala. Na svoje veliko zadovoljstvo in navsezadnje tudi na zadovoljstvo skupine je kotel predal drugemu kuharskemu kandidatu še pred prehodom tržaške proge. Za kuharsko funkcijo mu ni bilo žal in za težo kotla je bil na pohodu olajšan. Ni pa mu bilo vseeno, ker na poti ni imel priložnosti preizkusiti kotla z odejami kot obrambnega sredstva.

Dolžnosti so zahtevale svoje. Nadaljevati je bilo treba pot v Dolomite. Nad Borovnico, po obronkih Ljubljanskega vrha proti Verdu. Patrola borcev Šerčerjeve brigade je pomagala komandantovi zaščiti zavarovati prehod prek tržaške proge in nato še prek ceste pod Vrhniko. Odtod dalje so bili člani zaščite spet sami odgovorni za varnost prehoda. Kljub bližini postojank je vse potekalo brez zapletov. Samo še en dan hoje in dospeli so tako

rekoč do cilja – na Ključ. Tu bi se morali sestati z Dolomitskim odredom, ki pa se je medtem premaknil na nove položaje. Nikoli utrujeni komandant ni pomišljal. Z nekaj borci zaščitne patrole je odšel naprej in poiskal štab odreda.

Izvršnika Rus in Fajfar sta ostala na Ključu in njima na razpolago preostali člani patrole. Komandant je poslal ponje šele tretji dan, po temeljitih posvetih s komandantom in političnim komisarjem odreda o nastanitvi osrednjega vodstva in po ogledu terena. Z izvršnikom se je komandant sešel na Ravniku in ju usmeril na novi začasni sedež IO OF, v gozdni bunker pod Toškim Celom, blizu samotne kmetije pri Krašču. Skrb za njuno varnost, obveščanje in prehrano je začasno prevzel partizan Tone Kovač-Tonček, ki je sicer delal v Centralni tehniki.

Preostali člani VPV Leskošek, Lubej, Kocbek in Vidmar so se od Podplipoglav poslovi 17. oktobra 1942. Odšli so domala po isti poti kot pred petimi dnevi skupina komandanta Mačka. Spremljali so jih borci zaščitne čete z dvema mitraljezoma. S skupino je potoval tudi intendant Jože Draksler-Polh, ki pa mu na pohodu ni bilo treba skrbeti za hrano, saj se je v kotlih enot, pri katerih so se spotoma ustavljali, vselej našlo nekaj zajemalk za potujoče. Tudi Leskošek je svoje sopotnike pripeljal v Dolomite brez nezgod, če izvajamo viharo noč, ki so jo preždeli v taborišču Šerčerjeve brigade. Kot

Mačkovi skupini je tudi njim pomagala zavarovati prehod prek tržaške proge in ceste skupina šerčerjevcev in 24. oktobra, po sedmih dneh torej, so se že javili na Ključu. Naslednji dan so se na Ravniku sestali s komandantom Mačkom in njegovimi spremljevalci. Lubej, Kocbek in Vidmar so se še isti večer pridružili Rusu in Fajfarju v bunkerju pod Kraščevo kmetijo: Leskošek in Maček pa sta se naselila na novem sedežu CK v bunkerju blizu kmeta Omejca, nedaleč od vasi Gabrje, vendar sta še večji del dneva zadrževala kar v vasi na Kelnačevi kmetiji-javki, kamor so se odslej stekale partizanske poti iz vse Slovenije.

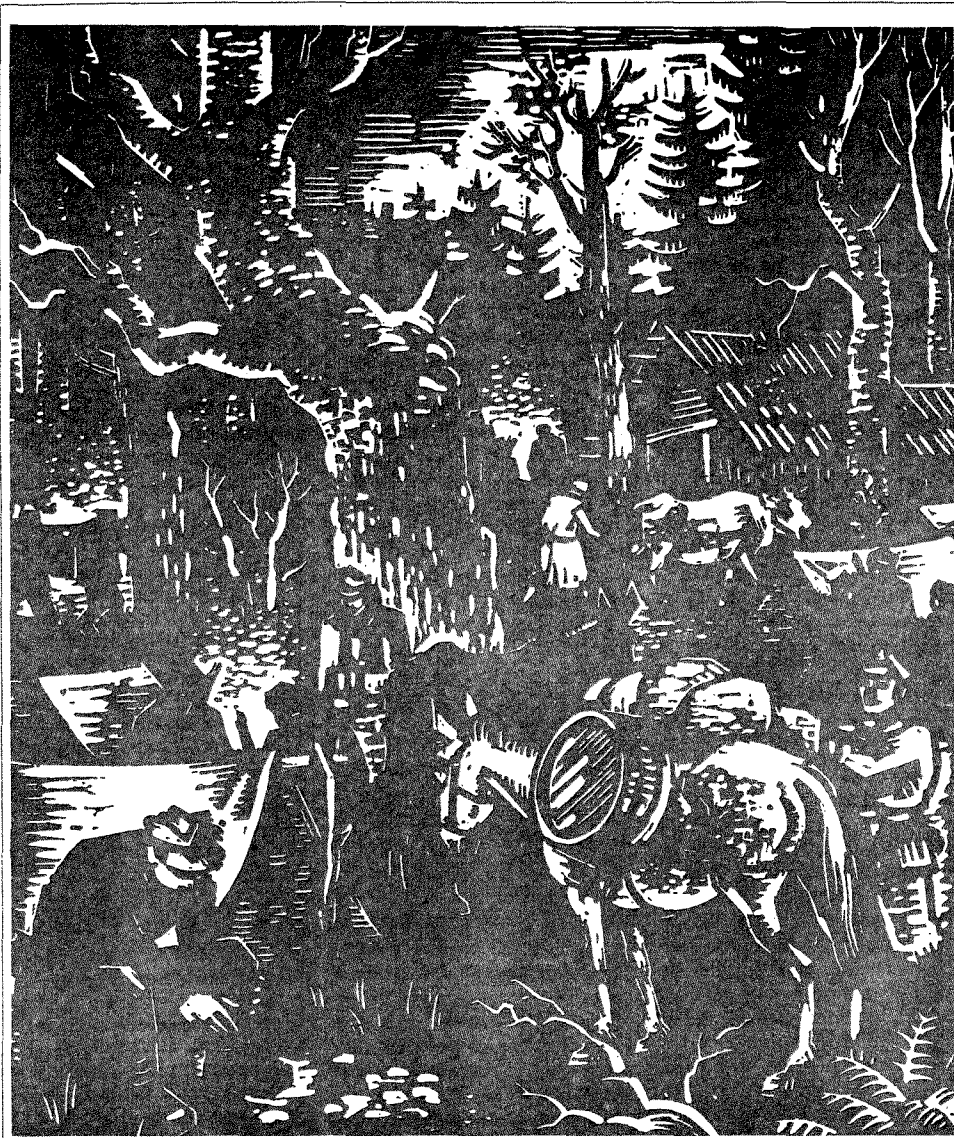
Spet zbrani

S prihodom drugega dela članov VPV iz Podplipoglav v Dolomite se je v vasi Gabrje zbrala tudi zaščitna četa v polni sestavi. Njeno številčno stanje se je pred selitvijo za desetino zmanjšalo. Joško Dimnik, Ferdinand Kompare in Franc Kocjančič so bili premeščeni v enote Zapadnodolenjskega odreda; dotedanji politični komisar čete Aleš Vidregar je prevzel kurirsko zvezo Podplipoglav – Krim; v začetku leta 1943 je zbolel in je bil poslan na zdravljenje v Ljubljano. Rastko Bradašnja je ostal v Podplipoglavu za prevzemanje in usmerjanje pošte iz Ljubljane po slovenskih pokrajinah in obratno. Jovan Ljubo-Saša in Vinko Cimerman-Cenko sta 9. oktobra 1942 prevzela skrb

za zveze na prvi kurirski postaji TV-1 Krimu. Nastopilo je namreč obdobje, ko je VPV potrebovalo poleg občasnih, neposrednih kurirskih zvez tudi stalne zveze za čim hitrejše stike z enotami in organizacijami. Pomembnosti dobrih zvez se je še posebej zavedal komandant glavnega poveljstva, ki je organiziral prve kurirske postaje; za službo na teh je določil borce iz zaščitne enote, ker se je zavedal, da morajo biti kurirji dobri, izkušeni, vzdržljivi, podjetni in sposobni za lastno presojo v kritičnem položaju. Kmalu po prihodu v Dolomite je komandant osnoval še kurirsko postajo TV-2 in za komandirja določil borca zaščitne čete Ferdinanda Rudolfa-Nandeta.

Zaščitna četa je šela po prihodu v Dolomite, ob nastanitvi v Gabrju okoli 30 hrabrih borcev, samih mladih fantov, starih partizanov, ki so si nabrali izkušenj v bojih, še posebej v veliki italijanski ofenzivi. Prekaljeni v ognju niso nikoli pomišljali, kadar je bilo zaradi varnostnih dolžnosti, ki so jim bile naložene, tvegati lastna življenja. Četa je bila dobro oborožena: šest fantov je nosilo mitraljeze, ostali so imeli puške – jugoslovanske, češke, belgijske in nemške, skoraj vsi pištole. Vsak borec je nosil dve do tri ročne bombe. Najbolj cenjene so bile kragujevčanke, ker so bile zanesljive, izredno učinkovite in pripravne za nošenje za pasom. Četa je bila dobro oskrbljena s obleko in obutvijo, odejami in šotor-skimi krili.

V Gabrju se je enota znašla v malce čudnem položaju: do bližnje italijanske postojanke v Dobrovi je bilo komaj dva kilometra. Z vzpetine nad Dobrovo pri Glinarju je bilo moč videti na partizansko ozemlje in razločevati se je dalo celo gibanje ljudi. Iz postojanke bi prav lahko s topništvom udarili po Gabrju, imeli pa so pomemben zaščitek. Iz Gabrja je bil doma eden od prvih belogardistov, kasnejši komandant belogradistične posadke Franc Suhadolc, po domače Zelov in nekaj njegovih sobojevnikov. Italijani očitno niso hoteli prizadeti domačij svojih pristašev. Kljub temu se je zaščitna četa dobro varovala s podvojenimi stražami, zasedami in obhodnimi patrolami, še posebej ponoči in v zgodnjih jutranjih urah. Podnevi so morale biti partizanske patrole zelo previdne, kajti, takoj ko so iz postojanke opazili partizane izven vasi, so jih začeli obstreljevati. Borci zaščitne čete so se hitro vživeli v novo okolje. Vzpostavili so dobre stike s prebivalstvom, z odrednimi enotami in še posebej s skupino varnostnoobveščevalne službe zunanega ljubljanskega okrožja, ki je delovala na obrobju Ljubljane.

France Mihelič: Logor, linorez, 1944

Vaclav Havel o svojem življenju

Moj prapraded je bil mlinar

Iz knjige o predsednikovem življenju

Havel pisatelj, Havel dramatik, pa humanist, borec za svobodo in človekove pravice, Havel arestant in Havel predsednik. Vse to je Vaclav Havel v eni osebi. Ko se je začela razcvetati praška pomlad v drugo, smo začutili bližino čehoslovaške prestolnice tudi malce drugače. V spominu nam je ostalo še prav živo dogajanje iz leta 1968 in polne ljubljanske ulice objokanih Čehov ter Slovkov. Zato nam zadnje spremembe na Češkem in Slovaškem niso pomenile le »še ene novosti« za bivšo železno zaveso, ampak so pomenile takorekoč dobro znamenje za nas same in za našo pravo pomlad. Seveda je vprašanje, kako sploh lahko in kako dolgo lahko v svetu ostre politike in še oostrejših neusmiljenih političnih kombinacij vztraja kot predsednik države na primer pisatelj Havlovega kova. V zadnjem času se že oglašajo njegovi ostri kritiki, zlasti iz vrst slovaške inteligence, ki mu očitajo, da postaja enostranski, da sežejo njegovi revolucionarni politični posegi le do »prvih plank« češke državnosti (in egoizma), skratka, da zapostavlja Slovake in ne obvladuje več položaja. Kdo bi ta hip vedel, kako se bo še vse to razpletlo? Vsekakor bo ostal Havel zapisan v evropskih leksikonih kot dober češki dramatik in kot prvi predsednik te države po padcu komunističnega režima. Nekoč mu je na vse pretega škodovalo, da so bili njegovi predniki kapitalisti, danes je to pozabljeno. Sicer pa preberite, kako se spominja različnih obdobij svojega življenja.

Kako se danes, iz oči v oči z bližajočo se petdesetletnico, spominjate svojega otroštva, ko ste pripadali znani in tako imenovani buržoazni Havlovi rodbini? Če je takrat kdo na Češkem izgovoril Havel, je v isti sapi izrekel še imeni Lucerna ter Barando in je imel pri tem v mislih zabavni center in filmske ateljeje.

Res, izhajam resnično iz »buržoazne rodbine«, morda celo iz »velikoburžoazne«. Najprej torej dejstvo: moj prapraded po očetovi strani je bil sloveč praški mlinar. Imel pa je devet hčera in razdrobil je vse svoje imetje za njih dote tako, da mojemu pradedu, njegovemu edinemu sinu, ni ostalo nič. Opravljal je delo tehničarja, kar je bil očitno napol delavski in napol uradniški poklic; s tem je padel — če prav domnevam — v višin tretjega stanu v proletarske nižine. Vendar se je že njegov sin, moj dedek po očetovi strani, z delom postavil: doštudiral je arhitekturo, si nekje izposodil denar, nekje uspešno tlakoval trg in tako postal stavbeni podjetnik. Postavil je potem še marsikaj — razne lepe secesijske hiše v Pragi, predvsem pa palačo Lucerno, prvo železobetonsko hišo v Pragi. Sam je opravljal delo, ki ga danes opravlja po deset ljudi: od arhitektonskih projektov in računov do vodenja zidave, pa do ekonomskega vodenja firme in ne vem še česa. Spada torej k tisti prvi generaciji resničnih kapitalistov ali buržujev, h generaciji selfmade utemeljiteljev rodbinske firme, ki so začeli iz nič in dosegli veliko. Njemu dolgujemo hvalo za svoje buržoazno poreklo, on je bil očitno tisti, ki je našo rodbino šele zares spravil v »buržoazni razred«. Moj oče je nadaljeval njegovo

delo, kupil je zapuščen grič pri Pragi in tam sezidal vilinsko četrto Barrandov, kjer je postavil tiste terase, ki so skupaj z Lucerno pripravljale naši rodbini »Restavracijsko podjetje Lucerne in Barrandova«. Moj stric, očetov brat, se je že od mladih let posvečal filmu; na Barrandovu je postavil ateljeje in bil v času prve republike ter za časa protektorata glavni »filmski magnat«. Koliko bi utegnili biti po poreku iz buržoazne rodbine tudi moja mati, je težko presoditi. Njen oče Hugo Vavrička je bil sicer iz revne šlezijske rodbine, vendar je postal mož deveterih poklicev: narodno-gospodarski redaktor Lidovich novih, češkoslovaški poslanik v raznih deželah (nekaj dni celo minister) eden od ravnateljev Bat'ovih tovarn, priložnostni pisatelj (napisal je na primer tistega »Le-lička«, ki ga je v filmski verziji proslavil Vlastov Burian). Podrobnosti o našem rodu, o stricu in o mnogih drugih rečeh si lahko preberete — če vas bo to zanimalo — v šestdesetih spominih mojega očeta, (ki so izšli v samizdatu). Ob koncu sedemdesetih let smo z ženo in bratom prisilili očeta, naj jih napiše. Vodili so nas predvsem »terapevtski« motivi. Vedeli smo, da mora delati, če naj se dolgo obrani pri življenju in ostane duševno svež. Tako smo ga pri skoraj osemdesetih letih s tem zaposlili. Iz tega je nastala knjižica, ki je v mnogih pogledih pomembna in poučna. (Eva Kantourkova je o njem napisala prav lep esej) in skratka, v vsakem njenem stavku čutiš, da motor očetovega dela, (kakor tudi sicer dedovega), ni bila želja po dobičku in veljavnosti, ampak preprosto gola podjetnost, volja do tega, da bi nekaj

ustvarjala. (Oče se je — poleg drugega — z zidavo Barrandova za vse življenje zadolžil. Najbrž nikakor ni bil milijonar, če sodimo vsaj po tem, da po vojni ni bil podvržen znanemu »milijonarskemu davku«.) Prav ganljivo je, kako se v teh spominih na široko zagovarja pred svetom za to, ker mu je v eri zasebnega podjetništva preostajalo le zasebno podjetje. Toda tega ne bom zajemal preveč na široko; oče je bil z eno besedo sijajen in dober mož, čeprav je bil kapitalist in buržuj. To seveda še zdavnaj ne pomeni, da bi se bil jaz sam — kot buržoazni otrok — preprosto identificiral z našo buržoaznostjo, si jo brez pomislekov prisvojil in si še sam prisvojil kapitalizem, takšnega, kakršen pač je. To je bilo vse veliko bolj zapleteno. V otroških letih sem užival, posebno kadar smo živeli v našem bivališču na deželi in sem hodil v vaško šolo. Bile so različne posebnosti in prednosti: bil sem, za razliko od vseh svojih sošolcev in tovarišev — »gospodski sinek«, izhajal sem iz bogate in zato vplivne rodbine, ki je zaposlovala — kakor je bilo v takem okolju takrat v navadi — tudi »služabništvo« — hišne posle. Imel sem vzgojiteljico, imeli smo kuharico, vrtnarja in šoferja. Vse to je postavljalo med menoj in mojim neposrednim okoljem, (oziroma pomembnim delom tega okolja, to je tam, ki so ga predstavljali moji revnejši sošolci in naše »služabništvo«), razumljivo socialno pregrado, ki sem jo jaz — čeprav otročaj — za čudo prav krepko občutil in prav težko prenašal; v njej sem videl svoj handicap: sramoval sem se svojih predprav, prosil, da bi jih ukinili, hrepenel sem po enakosti z ostalimi. Morda ne zato, ker bi bil že od otroških let nekakšen socialni revolucionar, ampak preprosto zato, ker sem se čutil izključenega in izločenega, ker sem okoli sebe čutil neko nezaupanje, nek odpor, (tega si ne bi upal imenovati razredno sovraštvo), ker sem preprosto vedel, da je med mano in mojim okoljem nek viden zid; utegne se zdeti paradokso — vendar sem se za tem zidom počutil nekako osamljen, manjvreden, izgubljen, zasmehovan. Kakor da bi podzvestno čutil ali se bal, da so se vsi — in to po pravici — zarotili proti meni ali pa se vsaj potihem med seboj sporazumeli o nezaščenosti mojih prednosti in o smešnosti moje osebe kot njihovega malega nosilca. Skratka, čutil sem, da sem »zunaj«, izrinjen, v svojem povišanju ponižan. K temu prištejte, da sem bil rejen debelušček in, da so se mi vsi — kakor je med otroci navada — zaradi moje debelosti posmehova-

li, še toliko bolj, ker jim je utegnili nuditi izredno priljubljenost za dejanje nekakšnega »socialnega maščevanja«. V enem svojih pisem iz ječe med drugim o vsem tem pišem in skušam označiti, kako je vse to vplivalo name. Res si danes mislim, da je ta otroška izkušnja vplivala na vse moje prihodnje življenje s pisanjem vred. Moj otroški občutek izključenosti iz celote ali labilnosti mojega zakorenjenja v njej, (ki se je razvil pozneje, po zmagi komunizma, z izkušnjami trajne tarče v takimenovanem razrednem boju, torej spet izkušnje izključenosti, ki je nisem bil kriv), ni mogel ostati brez vpliva na zorni kot mojega pogleda na svet — pogleda, ki je pravzaprav tudi ključ k mojim igram. To je pogled »od zgoraj«, pogled »od zunaj«. To je pogled, ki je pogljal iz izkušnje absurdnosti. Kaj drugega kakor globok občutek izključenosti omogoča človeku, da bolje vidi ab-

poreklo bodisi v času, ko sem od njega imel zunanje prednosti, kakor tudi v času, ko mi je od njega ostajalo le preganjanje, na koncu le produktivno ovrednotil. Včasih si nazadnje pravim, ali se nisem od vsega začetka lotil pisanja in si sploh za nekaj prizadeval pravzaprav le zato, da bi nekako premagal svoje temeljno doživetje neprivlačnosti, neugodnosti, neuvrstitve, skratka absurdnosti, oziroma da bi z njim uspel živeti. Svojim staršem, razumljivo, ničesar ne zamerim in ničesar ne očitam; bila sta dobra človeka in prizadevala sta si v moj prid. (Bila pa sta ujeta v socialne navade svoje dobe in družbenega reda prav toliko, kolikor je vanje ujet vsakdo.) In ničesar jima ne bi očital tudi, če bi se bila njuna nenamerno poskušajoča skrb ne obrnila na koncu v moj prid. Družinskemu okolju sem za marsikaj hvaležen in to prav odkrito: odraščal sem v idejnem okolju masarykovskega humanizma, (oče je bil prijatelj Rádlja, Peroutke, J. L. Fischerja, Eduarda Bassa itd.), obdan s primernimi knjigami, imel sem — kar zadeva duhovno orientacijo — dobre startne pogoje. V puberteti sem tudi jaz, kakor se to pač doga-

je odpor do nezaslužnih prednosti, do nepravilnih socialnih pregrad, do kakršnihkoli rodbinskih ali drugih vnaprejšnjih odločitev na »višje položaje«, do vsakršnega ponižanja človekovega dostojanstva. Mislim, da bi morali imeti vsi, kolikor je to mogoče, enake možnosti. Kako jih kdo uporabi — to je seveda že drugo vprašanje.

Ali se vam ne zdi, da ste pravzaprav nekako prestopili v pravila sistema, ki na Češkoslovaškem vlada od leta 1948, ko o svojem poreklu premišljate tako diferencirano?

Moja žena izhaja iz podobne rodbine, njen rod je postavil mrežo trgovskih hiš po Češkoslovaškem, ustanovil Belega laboda, prvo moderno trgovsko hišo v Pragi in meni se nasprotov, zdi prima, če se človek rodi kot sin ali hči v rodbini, ki je nekaj postavila in bila bogata. Ali ni že čas, da navsezadnje te stvari glasno priznamo?

Ne vem, v kolikšni meri moje doživetje in razmišljanje o mojem buržoaznem poreklu izdajata, da sem pristopil k pravilom sistema in koliko sta od njega neodvisna. Naj bo tako ali drugače, tako te stvari preprosto čutim, tako jih vidim, drugače jih čutiti in videti ne morem. Ni ni mar, če je to nekakšna adaptacija na vladajoči sistem ali ne. Sploh pa: nihče se nikoli ne razvija in se ne osvešča nekje v praznini, zunaj vseh dob in sistemov; doba, v kateri človek dorašča in zori, vedno vpliva na njegovo mišljenje. Samo po sebi to še ni nič takega, kar bi terjalo samokritiko. Bolj pomembno je to, kako je človek sprejel ta vpliv, v dobrem ali slabem.

Strinjam se, a prav zato bi se še vrnil k temu vprašanju. Se vam ne zdi, da bi se morali po vsem, kar se je zgodilo, teh socialnih zablod o socializmu in enakosti že enkrat otresti?

Očitno me hočete prisiliti, da bi govoril o svojih političnih nazorih. S politiko, politologijo ali ekonomijo se nikdar nisem ukvarjal sistematično, nikoli nisem imel ustaljenega političnega nazora in še manj sem ga javno manifestiral. Pisatelj sem in svoje poslanstvo sem imel vedno za dolžnost: govoriti resnico o svetu, v katerem živim, izpovedovati njegove groze in revščino, torej prej svariti, kot pa dati navodila. Predlagati nekaj boljšega in uvajati to v življenje, je prej politiko-vega naloga — jaz pa nikdar nisem bil politik in tudi nikdar to nisem hotel biti. Tudi kot avtor dram sem vedno izhajal iz tega, da si mora rešitev najti vsak gledalec sam, v sebi, da pa je lahko res, da ni moja naloga, kaj takega mu ponuditi. Za politiko sem se resda vselej zanimal, toda le kot njen opazovalec in kritik, nikdar pa kot njen tvorec. Pri tem opušcam dejstvo, ki je v tej zvezi irrelevantna resnica, da je tudi kritika politike po svoje — politika.

(iz češčine poslovenila dr. Vlasta Čermelj)

surdnost sveta in svoje lastne eksistence ali — treznejše — njenih absurdnih dimenzij. O mojih igrah so zapisali, da je to češko »absurdno gledališče«. Ne morem presoditi, v kolikšni meri me je absurdno gledališče kot umetniška smer poučilo ali vplivalo name, (kar precej, čeprav mislim, da je imel še večji vpliv name Kafka), vendar bi gotovo prav težko močnejše dojemal absurdne oblike sveta, če bi v meni ne bila dremala ta izhodna eksistencialna izkušnost, o kateri tu govorim. Tako bi moral biti pravzaprav še dodatno hvaležen svojemu buržoaznemu poreklu. Kakor vidite, se mi je občutek izključenosti brez krivde, ki ga je v meni ustvarjalo moje

ja, preživel obdobje protistarševskega gneva. Čeprav se nikdar nisem duhovno zapletel s komunizmom (ta stvar mi je bila, nikakor izključno po lastni zaslugi, od vselej jasna), sem bil vendarle svoj čas nekaj bojevit »antiburžoazni« in staršem sem, (po sreči le z neumnimi besedami), prav v tej, za njiju najhujši dobi (pisala so se petdeseta leta), v marsičem prizadejal krivico. To pa je hitro minilo. Vendar mi je od teh dob prvega samoosveščanja nekaj ostalo: moje buržoazno poreklo — (kar je morda nekaj posebnega in vas ne bom silil tega verjeti, če nimate) — je v meni prebudilo (ali točneje: okrepilo) nekaj takega kot je socialni čut; to

Politkomisar Sime zbira in komentira

»Pa zdravi ostanite...«

Spoštovana prof. dr. Mirjana Marković je bila vse donedavna glavna ideologinja bivše srbske partije, ki se je uspešno prepletkala v Socialistično stranko Srbije, ki jo vodi njen soproj Slobodan Milošević, stari in novoizvoljeni predsednik Republike Srbije. Ne vem, ali je Prva dama Srbije članica moževne stranke, zagotovo pa vem, da je sodelovala pri ustanovitvi nove ZKJ – Gibanja za Jugoslavijo, za katero so dali pobudo generali in admirali, tako aktivni kot upokojeni.

Gospa predsednica (Nušičev stil po vzoru Gospe ministrice), ki stalno vzbuja pozornost z velikim cvetom v temnih laseh, navzlic temu, da bo vsak čas postala babica, me je kot Slovenca dodobra stresla s svojo izjavo, ki jo navajam kar v izvirniku: »Doživljam nas vse zajedno kao pripadnike jednog, budućeg, jugoslovenskog naroda. Ne znam kada ćemo do tog jugoslovenskog naroda doći – u skoroj i daljoj budućnosti!«

In še: »Svi jugoslovenski narodi a pogotovo mali, ako bi se našli izvan Jugoslavije, bili bi izloženi opasnosti da budu ekonomski tlačeni, politički manipulirani, kulturno hendikepirani i u celini istorijski ugroženi!«

Zato bom kot Slovenec 23. decembra na plebiscitu odločno glasoval z »DA«, da me (in mojih potomcev seveda) ne prehitijo Markovič s svojimi generalskimi sotrudniki. Nisem namreč za hlapca rojen in za hlapca vzgojen (prosto po Cankarju), zaradi česar sem šel tudi v partizane...

V veri, da moram na plebiscitu brezpogojno glasovati »ZA«, sta me samo še utrdila Milan Nikolić in Milan Lakešić, ki sta kar na treh straneh beograjskega lista Intervju 7. decembra izlila ves svoj žolč na mojo Slovenijo. V uvodniku sta namreč zapisala (in ostala živa): »Zbogom Jugo! Zbogom Janez! Po 70-tih letih uspešno izvajane sistema »pritožuj se nad Jugoslavijo, hkrati pa jo čim bolj molzi« se je končno le približal čas slovesa »deželašev«, ki dežele nikoli niso imele. »Deželo« jim je ustvarila Jugoslavija. Samo ortodoksi titostišče »avnojske Jugoslavije« in srbski narkomani, drogirani z jugoslovanstvom, verjamejo, da se ta promiskuitetni zakon lahko še reši. Pragmatičnim realistom pa je že vse jasno...«

»Pa zdravi ostanite!« sem si dejal z Martinom Krpanom, ko se je le-ta odpravljal domov s cesarskega Dunaja.

Minister Gregor (dr. Borisav Jović) pa nič...

Potrebovali bi Trumana

General s petimi zvezdicami Douglas MacArthur je v drugi svetovni vojni porazil Japonce in jih prisilil na brezpogojno kapitulacijo. S tem je postal poleg Eisenhowerja najbolj priljubljen ameriški vojskovodja.

V korejski vojni je MacArthur poveljeval enotam Združenih narodov. Po intervenciji Kitajske je javno zahteval bombardiranje kitajskih baz v Mandžuriji tudi za ceno razširitve vojne!

Zaradi te javne zahteve ga je predsednik Truman spomlad 1951 kratkoma odstavil! Ameriška javnost je ploskala Trumanu, ki je tudi proti tako uglednemu generalu uveljavil stalnico ameriške demokracije, da se generali ne smejo vmešavati v politiko!

Pri nas pa je vse drugače. General (s štirimi zvezdicami) Veljko Kadijević pa si je v zdaj že proslulem intervjuju v zagrebškem tedniku DANAS kratkoma samovoljno prisvojil kar vlogo, ki gre samo predsedstvu SFRJ. Ta najvišji organ SFRJ pa je to politično potezo mirno požrl, kot da se ni ničesar zgodilo!

Ob tem moram žal ugotoviti, da jugoslovanski državni vrh ne zmore poteze, ki bi bila vsaj od daleč podobna Trumanovi...

Zmaga nacionalsocializma

Na nedavnih prvih povojnih demokratičnih večstrankarskih volitvah v Srbiji sta premočno zmagala Slobodan Milošević in njegova bivša Zveza komunistov Srbije oziroma prepletkana Socialistična stranka Srbije. Ker slednja po moji oceni izpolnjuje vse pogoje, bi bilo pošteno, da se čimprej preimenuje v to, kar dejansko je, v Nacionalsocialistično stranko Srbije, pri čemer ji ne bi bilo potrebno menjati vožda...

Zmaga Miloševića in njegove stranke je povsem legitimna, kar je treba brezpogojno spoštovati, kljub temu da še dodatno zapleta že tako sila zapleten položaj v balkanski krčmi, imenovani še Jugoslavija...

Miloševićeva zmaga me ni niti najmanj presenetila. V komentarju Milošević – velik heretik (TV-15 25. oktobra) sem namreč med drugim zapisal: »...Protibirokratska revolucija je vrgla na površje Slobodana Miloševića. Ta je po moji oceni najbolj zaslužen, da je Jugoslavija v pičlih treh letih ponovno postala zloglasna balkanska krčma, ki ogroža mir v Evropi.

Vendar je čista iluzija pričakovati, da bo na bližnjih srbskih volitvah padel Milošević in da bo zmagal nekdo, ki bi vrnili civilizacijski šarm srbski politiki. Da se to ne bo primerilo, bo med drugimi poskrbel tudi dr. Jović, predsednik predsedstva SFRJ, ki je ta najvišji jugoslovanski forum sila uspešno spremenil v razširjeno predsedstvo Republike Srbije...«

Edino česar takrat nisem predvidel je bila odkrita podpora vrha JLA na čelu s Kadijevićem Slobodanu Miloševiću tik pred volitvami, kar je tudi močno pripomoglo njegovi gladki zmagi...

Trije preroki

Prečastiti Tomislav Duka, član vodstva vladajoče HDZ, zasebno frater, javno pa pomočnik ministra za delo in socialno skrbstvo hrvaške vlade, takole tolmači vloga posameznih »genijev« sodobnega sveta: »Menim, da je Bog v zgodovini vedno znal izbrati ljudi kot svoje preroke. Tako imamo danes – pravi izvedeniško frater Tomislav Duka – tri sodobne

preroke, ki dokazujejo, da Bog ni nikoli prenehal prerokovati v zgodovini. Prvi je Janez Pavel drugi, naš papež, ki je na svoji koži okusil vse totalitarne režime in s svojo moralno močjo prispeval k zrušitvi enoumja in brezumja v prid vsega sveta.

Drugi prerok, ki ga je Bog poslal, je Mihail Gorbačov, ki je s svojim dalekovidnim delovanjem prispeval k vzpostavitvi miru na svetu.

Tretji prerok sodobnega sveta je dr. Franjo Tuđman, ki ni pomemben samo za Hrvaško, temveč veliko širše. To mu danes priznava ves svet, ker se Hrvaška pod njegovim vodstvom obrača k demokraciji, to pa je tudi prispevek ostalim narodom Jugoslavije in seveda enotni Evropi, katere nedeljivi del smo.«

Amen. Bradati frater Tomislav Duka kot »zastupnik« nastopa tudi v hrvaškem saboru, vendar v »civilu« in ne v kuti. Bradac mi je postal všeč, ko je v saboru junaško glasoval proti predlogu vlade, da bi božič – v soglasju s Cerkvijo – praznovali kar dva dni! Ker so bili proti številni poslanci je morala vlada pristati, da bo božič praznik samo en dan.

Sicer pa se Cerkev na Hrvaškem že kar odkrito vmešava v politiko. To žalostno dejstvo, neprimerno laični državi, je spodbudilo uglednega prof. Slavka Meštrovića, člana predsedstva Hrvatske narodne stranke, ki jo je ustanovila Savka Dapčević-Kučar, da je javno protestiral: »Povezava med HDZ, Cerkvijo in državo nam ni všeč. Sam sem katolik, toda, kar je preveč, ni dobro. Človek nikoli ne ve, s kakšnim namenom kdo nastopa, to pa lahko škoduje HDZ in še zlasti Cerkvi...«

Vendar ne gre prezreti, da imata ta čas na Hrvaškem nesporno vodilno vlogo dva Franja: dr. Franjo Tuđman, bivši Titov general, predsednik Republike Hrvaške in obenem šef vladajoče HDZ ter »uzoriti« (tako ga danes na Hrvaškem oslavljajo) dr. Franjo Kuharić, kardinal, zagrebški nadškof in predsednik Jugoslovanske škofске konference, kateri je podrejena tudi slovenske škofska konferenca.

Ker oba delujeta skladno z roko v roki, na Hrvaškem že krožijo govorice, da bodo Zagreb kmalu prekrstili v San Francisco...

Nekulturno dejanje

Preimenovanje zagrebškega Trga žrtv fašizma v Trg hrvaških velikanov je »nekulturno, nemoralno in nezakonito dejanje«. V nasprotju je tudi z obljubo republiške in mestne vlade, da se to ne bo zgodilo, dokler kaka druga zagrebška ulica ali trg ne bo poimenovana po žrtvah fašizma.

To je bilo rečeno 10. decembra na tiskovni konferenci pred Muzejem revolucije, ki so jo organizirali podpisniki peticije za vrnitev prejšnjega imena. Javno zahtevo po spremembi sklepa o preimenovanju je podpisalo nad sto znanih intelektualcev in pripadnikov različnih političnih strank, objavljena pa je bila kot plačan oglas v zagrebškem tisku.

Vse podpisnike peticije združujeta protifašistična kultura in tradicija je dejal prvoborec Zvonko Ivanković-Vonta, Šime Balent pa je vprašal, kateri hrvaški velikan bi pristal, da pride na trg, ki je nosil ime žrtv fašizma. Zagreb je dal okoli 50.000 borcev NOB, padlo jih je okoli 20.000, zato je nerazumljivo in nečastno, da vse te žrtve nimajo svojega mesta.

Sam znameniti kipar Ivan Meštrović, avtor džamije, je bil v ustaškem zaporu, proti spremembi imena trga pa je odločno tudi njegov sin Mate Meštrović, profesor Fairleigh Dickinson University v ameriški državi New Jersey.

Dr. Siniša Maričić ocenjuje, da je preimenovanje trga žrtv fašizma enako skrunjenju grobov in dodaja, da so številni podpisniki peticije dali svoj podpis za demokracijo na Hrvaškem, česar pa niso storili nekateri današnji oblastniki!

Pet tisoč zbranih na protestu je sklenilo, da bodo protestirali vse dotlej, dokler zagrebška mestna skupščina ne bo preklala nezakonitega, zlasti pa nekulturnega in nečastnega sklepa in dokler trgu ne bodo vrnili

starega imena – Trg žrtv fašizma!

Še pred tem pa je protestiral proti nameri hrvaških oblasti Simon Wiesenthal, znani lovec nacističnih zločincev in direktor židovskega centra na Dunaju. Povzemam del intervjuja iz Sobotne priloge Dela 24. novembra:

»Ko sem zvedel za namero, da se preimenuje zagrebški Trg žrtv fašizma v Trg hrvaških vladarjev (kasneje so sklenili, da se bo trg imenoval Trg hrvaških velikanov, op. Sime), sem hrvaškemu vodstvu pisno izrazil svoje začudenje in napisal, da je to žalitev žrtv fašizma. Najprej so mi odgovorili, da bodo žrtve fašizma dobile svoj trg, zadnje kar sem dobil iz Zagreba pa je bilo pismo Tuđma-

nove vlade, da nameravajo trg imenovati po žrtvah fašizma in komunizma... Na to nisem niti odgovoril. Ali mislijo, da sem idiot, ki bi privolil v skupno ploščo za žrtve in morilce?

V očeh mnogih Hrvatov so ustaši, ki so bili usmrčeni zaradi svojih zločinov, žrtve komunizma. Tudi Maks Luburić (medvojni poveljnik koncentracijskega taborišča Jasenovac), ki je imel v svojem uradu posodo, v kateri so plavale iztaknjene oči žrtv, in ki je bil ubit z vednostjo Udbe, je za njegove prijatelje žrtve komunizma. Vendar svet takšne godlje ne bo dovolil, proti temu se bo povsod protestiralo...«

Videz je, da je dr. Franjo Tuđman, nesporni šef vladajoče HDZ, spet popustil vse agresivnejši hrvaški desnici...

Vaš Sime

Pometamo pred svojim pragom

Novoletna metla

Pometati smo začeli spomladi, ko je jemala v Sloveniji slovo zadnja enobarvna skupščina. Ko smo zapisali, naj bi bil merilo »prijaznosti«, ki so jo mnogi napovedovali, zakon. Ko smo se spraševali, ali bo ob koncu leta delo in ali bo za kruh: bodimo dostojanstveni in vedimo, kaj lahko namažemo na kruh.

Potem so delegati slovenske skupščine dobili imena. Ena stranka je morala spoznati, da je tudi politika prišla na tržišče in da je ideja blago, ki ga volilec kupi ali pa ne. Kako uspešni bodo tisti, ki jo širijo, je odvisno od njih samih. Kaj kmalu, maja, je bilo moč spoznati, da je nova, demokratična vlada, pa čeprav s krščansko prizanesljivostjo, le preveč obljubljala v predvolilnem boju. Delovnih mest je bilo vse manj, republika se je znašla na robu nelikvidnosti in je začela odrekati podporo, ki jo je vse do tedaj dajala zveznemu ministrskemu predsedniku. Vprašali smo se torej: če bodo mačke pazile na koze, kdo bo lovil miši...

Oblast se je na severu dotedanje Jugoslavije zamenjala in pričakovati je bilo, da bodo politične spremembe začele drseti proti jugu. Pa že takrat je bilo pričakovati, da bo tudi na jugu zmagala tista demokratična večina, ki bo znala v srcih ljudi razpihati najprej nacionalni in verski, potem pa šele ustvarjalni zanos. Prav bi bilo, ko bi se povsod zavedali, da sla po oblasti in prevladi nima korenine v moči, ampak v slabosti. Da vsaka prepoved siromaši ljudi.

Junija smo pospremili prvo uresničeno vladno obljubo: slovenska vlada je rekla odločen ne za dotedanje pomoč manj razvitim. Suvar, tisti, ki je previharil vse viharje, je skočil v lase Joviću, a mu ni kaj prida pomagalo. Zamenjali so ga; v zveznem predsedstvu je Mesić. Partiji se je pri sestopanju z oblasti zlomilo nekaj klinov in je z večino svojega aparata pristala na zavodu za zaposlovanje. Opozicija pa je le spoznala, da je, kar je in ne, kar je bila.

Sam ministrski predsednik republiške vlade je konec junija v pisarni snel s stene Titovo sliko. Človek na sliki je pač svoje opravil, si je mislil Lojz, ki še ni našel svojega prostorčka v muzeju madame Tussaud. Sam pravosodni minister je oznanjal, da v slovenskem parlamentu ni mogoče govoriti v tujem jeziku, pa čeprav se je izkazalo, ustavno in drugače, da je mogoče. Nemogoče je mogoče.

Snovalce novih grbov, zastav in gumbov, ki naj bi policajem hlače gor držali, je bilo opozoriti, da panter nikoli ni živel na Slovenskem, pa tudi, da je izgubljanje časa, če znanilci nove demokratične pomladi snujejo gube in grbe in ob tem pozabljajo na kaotične razmere v gospodarstvu. V Sloveniji so se tiste dni najprej sesule dovčerajske »vojaške« tovarne.

Demokracija, časopis, je že julija vedela, katere »predsednikove može«, direktorje, pomembneže iz gospodarstva in javnih služb je treba odstreliti po preizkušeni receptih prejšnje oblasti. Mnenjski konsenz je bilo mogoče hitro pridobiti, če si le omenil strah pred rdečkarji in komunističnim blokom.

V Rogu so se šli spravo. Nihče še ni preštel vseh tistih kosti, saj so se zapisi »izgubili«, pričevanja so bolj mrmranja, junaki in žrtve so že pomrli.

Neučakani ali ne, ljudje so že pred pretekotom tistih znanih vladnih sto dni opazili predvsem, kaj se je drazilo in šele potem, kaj je vlada spreminjala dobronamerno in premišljeno. Ljudje še imajo energijo in tudi v prihodnje je bodo imeli dovolj za razglabljanje, kako vzeti v roke medije in njihovo naklonjenost pretopiti v podporo namenom. Imajo zagon »da bi gore premikal«, a čez čas bodo merili le uspehi, rezultati in presoje, kaj se je spremenilo na bolje.

Za jugoslovansko gospodarstvo je, kljub demokratičnim vetričem, ostajala značilna »hladna generalna stavka«. Hladna, ker ni bila nikoli javno napovedana, generalna, ker se je vsi udeležujejo, stavka zato, ker vsi izgubljajo, ni zmagovalca. Politiki so v drugi polovici leta znamenita nacionalna čustva vrlih naseljencev Zaevroplja uporabili kot samostrele, meče, pištole in puške medsebojnih obračunov. Spremembe ustave so v Srbiji pospremili z ustrezno patetično retoriko, v Sloveniji pa je bilo na dlani, da ustave tako kmalu ne bo in da bo oblast za podporo in samozavest potrebovala manifest, ki so mu rekli plebiscit. Narod bo odločil. Najbrže se bo še kdaj pozneje »zgodil« narod. Ko bo ljudem in narodom, na katere se zdaj sklicujejo politiki vseh barv, prekipelo, ko jim bo dovolj praznih puhlic in še bolj praznih želodcev.

Objavljeni drobci iz »možnih elementov« za konfederalno pogodbo o bodoči ureditvi Jugoslavije, ki so zašli v javnost in med ljudi, ki naj bi o usodi Jugoslavije odločali, pričajo tudi o znani resnici, da je demokracija za bogate in ne za revne, smo dokazovali septembra. Gospoda ministra Janšo so hvalili, ker je slovenske fante pošiljal v domače loge in »kvečjemu na peto armadno območje«. Mi smo ga pograjali in zdaj lahko zatrdimo, da smo imeli prav. Kajne, Janez?

Danilo S., ki smo ga tri mesece pred zvezno vlado opozorili, da se v gospodarstvo pač ne spozna in kaj zato, je te dni napredoval v službi in ga v strahu ne smem imenovati s polnim imenom.

Težko se je znebiti občutka, da se na cvetno nedeljo izvoljeni demokraciji na Slovenskem močno mudi in da so argumenti, ki bi govorili z glasom razuma, postranska reč. Narod naj bi dal demokratično izvoljeni oblasti še zaupnico na plebiscitu. Kaj kmalu se bo izkazalo, čemu je oblasti potrebno to trkanje na vest. Še kaj bo treba pomesti. Tudi pod tujim pragom.

Ivan Vidic

Opravičilo

Pri tisku 24. številke TV-15 z dne 6. decembra 1990, je prišlo do grobe tiskarske napake v članku »Politkomisar Sime zbira in komentira«. Na 7. strani je bilo pod naslovom »Neprevidni Wiesenthal« natisnjeno napako besedilo, ki bi se moralo pravilno glasiti takole:

»Po vsem svetu znani lovec na nacistične zločince Simon Wiesenthal je kot direktor...«

Do napake je prišlo pri prenosu pravega rokopiša v stavni sistem in v korekturi.

Za nenamerno grobo napako se bralcem opravičujemo.

Direktor DP Delo-TČR

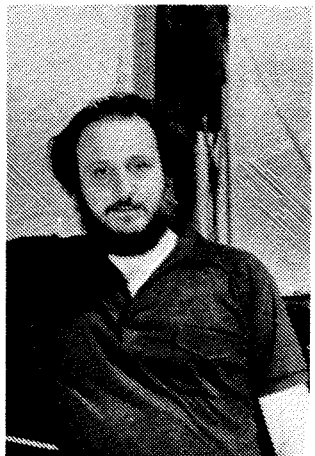
Alojz Zibelnik

Jesensko potepanje sredi Jadrana

Otok Vis – pozabljeni biser

Na otoku Visu sredi Jadrana je v tem času še vedno toplo. Na Visu mrzle zime sploh ne poznajo. Marsikdo gre prav zato tja iskat zapozneli košček poletja ali kanček mehke jeseni. Slovenci pa imamo otok Vis nasploh radi. Nekaterim se je tako priljubil, da imajo, kar šeststo kilometrov od doma, tam tudi počitniško hišico, še več pa je takih, ki so Vis doživeli iz viškega ali komiškega hotela. Pravi Vis pa človek občuti, če stopi med ljudi. Vsi zapovrstjo so odprti, prijazni,

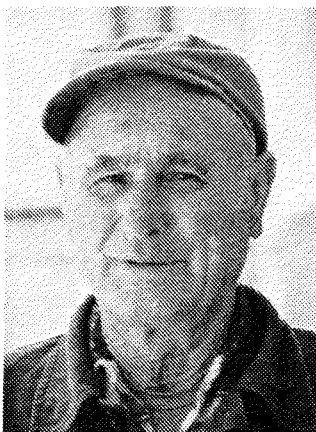
dr. Joško Božanić – prvi človek na otoku

so veslali od petnajst do šestnajst ur, nepretrgoma, tam pa so potem po dvanajset dni na mesc lovili sardele, jih solili in spravljali v sodčke, potem pa prodajali tujim trgovcem. Od teh sardel in vina pa je bilo tudi sestavljeno nekdanje viško blagostanje.

O tem vam lahko ure in ure pripoveduje prvi človek otoka Visa – dr. Joško Božanić. Je tudi pesnik in pisatelj, predvsem pa zapisovalec starih ribiških zgodb. Najboljše je zbral v knjižici Komiška ribiška epopeja. Je tudi tisti človek, ki je pred štirimi leti poskrbel za ribiški muzej v Komiži, kjer lahko od blizu vidite vse, kar so potrebovali nekdanji ribiči na morju. Najbolj zanimiv pa je vsekakor top na vrhu komiške trdnjave, ki je dal znak za odhod ribiške regate na oddaljeno Palagružo. Startali so vsi nankrat in kdor je prišel prej na Palagružo, je dobil lepše mesto, s tem pa je navadno prišel tudi do bogatejšega ulova.

Potopljene ladje

Vis je prav zaradi prisotnosti vojske še vedno ena najbolj neraziskanih področij. Domačini vam iz ustnega izročila radi pripovedujejo o potopljenih la-

Nikola Roki, nekdanji največji vinogradnik

zgovorni, tako rekoč kar preveč domači, zato si je treba zanje vzeti samo dovolj časa, pa zveš o Visu vse. V javnosti si velikokrat napačno predstavljamo ta lepi in starodavni biser sredi Jadrana kot vojaško utrdbo, toda Vis je že stoletja veliko več. Nemogoče je spregledati tudi njihovo ribiško tradicijo, vinogradniške uspehe, turistične začetke, predvsem pa je Vis otok miru, tišine, pravega sredozemskega podnebja, in vseh tistih preprostih ljudi, ki si radi vzamejo čas za vsakega tujca. Ali povedano drugače: Kdor stopi na otok Vis, dobi občutek, kot bi stopil v čas takoj po vojni, v najboljšem pomenu besede.

Komiška ribiška epopeja

Na otoku Visu je bilo pred prvo svetovno vojno tudi po 18 tisoč prebivalcev. Danes jih je samo še tri tisoč. Nekdanji so tistim, ki so se pripeljali s parnikom z Visa, odkrivali in jim pravili gospodje. Vis so zaradi blagostanja imenovali celo Mala Amerika. Med vojnami pa se je v Ameriko izselilo toliko Višanov, da jih je samo v Kaliforniji menda čez sedem tisoč. Vis že poldrugo stoletje propada, kljub svoji bogati zgodovini, in kljub ponovnemu odprtju za turiste. Otok Vis je bil namreč tudi po drugi svetovni vojni več let zaprt za tujce, po vztrajnem prizadevanju pa je bil lani vendarle odprt za vse turiste.

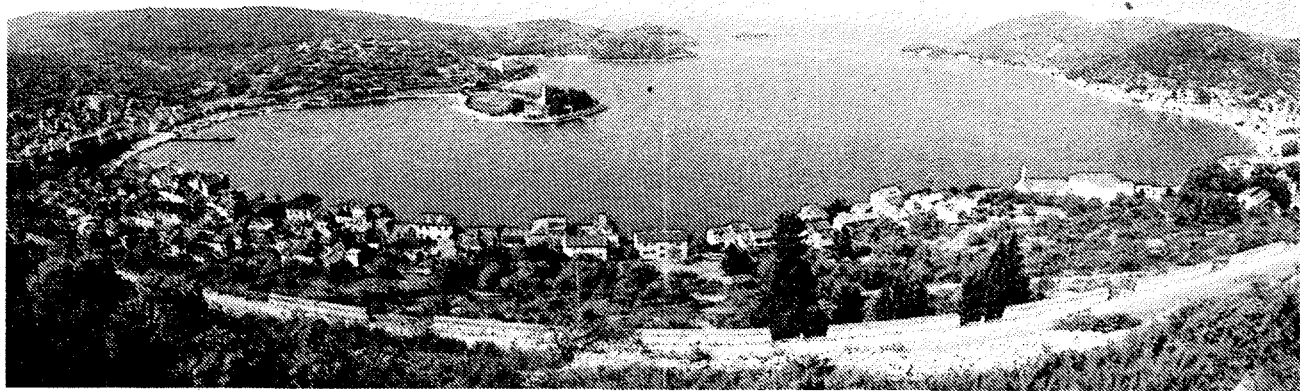
Na otoku Visu sta dve večji mesti: Vis in Komiža. Vis je upravno središče in tudi glavno pristanišče, Komiža pa je pravo ribiško mesto, ki se že od daleč lahko pobaha s pravo mediteransko lepoto. Vis je bolj vojaško, sivovoljno mesto, Komiža je raj za turiste. Na Visu stoji pod palmami spomenik s Titovimi besedami: Tujega nočemo, svojega ne damo, v Komiži je na obali kamen, kjer je »v svit zore« spomladni 1944 stopil na tla Tito, ko se je sem preselil kot vrhovnik komandant.

O nekdanjem življenju Višanov se da na hitro največ izvedeti v komiškem muzeju, kjer imajo restavrirano tudi takšno barko, s katero so nekdanji viški ribiči hodili na ribolov na Sušec in na Palagružo. Do Palagruže je celih 42 morskih milj, do tja

– otok Svetac, Svetnik, domačini pa mu pravijo otok sv. Andreja. Tam živita še dve starki popolnoma prvobitno življenja, radi pa tudi povesta kakšno zgodbo o ladji, ki se je v neurju razbila ob otoku, vrtinec pa je vrgel dele ladje prav na vrh otočka, to pa je skoraj dvesto metrov nadmorske višine. Sliši se neverjetno, pa je vendarle resnično.

Tudi prenekateri ribič rad pripoveduje, da je na ribolovu

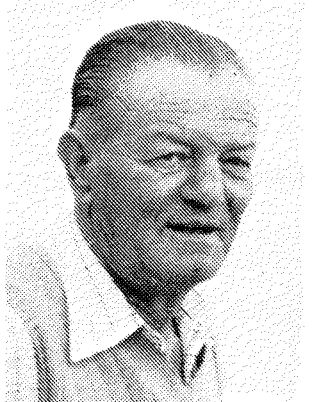
manjših kamnitih naselij, kjer živijo predvsem starčki in starke. Mladi so jo popihali v Split ali v tujino. Do Splita je poltretjo uro vožnje s trajektom, trajekt vozi vsak dan v obe smeri, poleti pa tudi po dvakrat ali celo trikrat, tako da je zveza s kopnim dobra. Iz tujine pa se domačini vračajo predvsem za Veliki šmaren, ko je glavni viški praznik, pod Marijino sliko v Velem selu pa imajo celo posušeno sardelo, v spomin, ko

Mesteca Vis s pomolom, kjer pristaja trajekt

zadel z mrežo ob kakšen predmet v morju – ta predmet je navadno kajpada ladijska blagajna – pa mu sreča pač ni bila naklonjena in zaklad z razbite potopljene ladje je ponovno izginil na dno Jadrana.

Na Visu in okoli njega živi na ducate legend, resničnih in izmišljenih zgodb, pripovedi o preteklem in polpreteklem življenju, vse pa se iztekajo v eno: Vis je bil nekdanje središče Jadrana in velikokrat tudi Sredozemlja, danes pa je preveč pozabljen biser. Celotno znamenito Titovo špiljo na otoku obiskujejo turisti vse manj, kot bi jih vedno manj zanimala bližnja zgodovina, v spominski knjigi pa je najti v zadnjem ča-

Ivanka Vojković, ribič in vsestranski aktivist

su dokaj nenavadne zapise, kot na primer: Tito, zbudi se, razkosali ti bodo Jugoslavijo! Tito, počivaj v miru, bolje je, da ne vidiš, kaj delajo s tvojo državo! Tito, po tvoji smrti so začeli z delom mrhovinarji...

Domačini spremljajo nove čase z rahlim nezaupanjem, niso povsem prepričani v pravo usmeritev hrvaške evforistične vlade, na vojsko na otoku gledajo s tradicionalno naklonjenostjo, na polpreteklo zgodovino pa tudi nočejo vsipavati žvepla. Popolnoma nemočni pa so se počutili ob letošnjih številnih požarih na otokih, saj je gorelo na povsem nedostopnih krajih, navadno v bližini vojašnic, kar je nakazovalo, da so bili požari najbrž podtaknjeni.

Vino v kozjih mehovich

Poleg dveh večjih mest je raztresenih po otoku Visu več

so po dolgih sušnih letih ob otoku sv. Andreja ujel prvo sardelo. Tako je sardela postala pravzaprav rezervna svetnica. Temu na rob je treba povedati tudi to, da obratuje v Komiži že več kot stodvajset let tovarnna ribjih konzerv, kaj preveč dobro pa ne stoji, pa čeprav je to edini industrijski obrat na otoku, vse druge poskuse je pobral vrag.

Višan pa je v svojem bistvu dvoje: ribič in vinogradnik. Posebno kralji v notranjosti otoka so se od nekdanji ukvarjali predvsem z vinogradništvom. Otok Vis se od otokov Brač, Hvar, Lastovo in drugih manjših otokov razlikuje namreč po tem, da je tu tudi precej dobre rodovitne zemlje, na zemlji pa so gojili že stoletja dobro trto.

Vino so še pred prvo svetovno vojno prodajali samo v kozjih mehovich. O tem rad pripoveduje Nikola Roki, ki je te čase še občutil na lastni koži. Po mehove pa so hodili predvsem na bližnja otoka Brač in Hvar, kjer so imeli več koz. Nikola Roki pravi, da so pri njih doma letno pridelali tudi po deset, petnajst vagonov vina, lahko pa si predstavljamo, koliko je bilo to kozjih mehov. Po vino na Vis je vsak teden prihajal parnik iz Splita, ta pa je odlično in močno viško vino potem razvažal po vsej Dalmaciji, posebno pa so ga radi srkali v Dubrovniku.

Vinogradov je danes na otoku malo, posebno v zasebni lasti bi jih lahko prešli na prste. Mladim se pridelovanje vina ni izplačalo, starejši pa so vedno bolj nemočni. Nekaj boljših vinogradov je prevzelo zadružno podjetje, ki pa tudi bolj ali manj životari na robu preživetja. Vsem moškim, ki imajo radi dobro kapljico, priporočam viško vugavo, s skromnim opozorilom, da je – kot pravijo na otoku – vino treba »ubiti«, ker je samo premočno, treba ga je torej piti skupaj z vodo kot bevando. Do solz so se namreč lahko že nasmejali nekaterim Slovencem, ki so zvrnili prav znamenite vugave kozarček preveč in to seveda čiste, potem pa so pol dneva ali še več iskali svoj hotel ali počitniško hišico.

Turizem prihaja počasi

Naj se sliši še tako nenavadno, a vendar je res: za razvoj Visa smo v zadnjih desetletjih največ poskrbeli prav Slovenci. Tu je Kompas postavil dva hotela, tu se je ustavilo največ miru potrebnih Slovencev, tu si je marsikdo zgradil celo vikend. Sožitje z domačini je na Visu popolno – nisem še srečal človeka, ki ne bi maral Slovenca – res pa je tudi, da je treba na Visu stopiti korak naprej. Toda kako?

Odprtje otoka za tuje turiste ni prineslo kaj dosti. Turistov je bilo lani in predlani prav toliko kot prej, morda le peščica več. Otok je slabo preskrbljen z živili in z vsem ostalim, kar

nekaj rib da sosedom, nekaj drugim vaščanom, nekaj prijateljem, tako rekoč vsem. Morje je last nas vseh in prav tako vse tisto, kar je v morju. Ko so nekoč k njemu prišli Slovenci in mu hoteli ribe plačati, se je hudo razjezil. Še nikdar ni nikomur dal rib za denar in je tudi nikoli ne bo. Slovenci pa so ga debelo gledali, češ ali ni malo čez les.

Glede vojske na otoku Ivanke meni, da mora obstajati, kajti tu je vendarle zadnji branik Jugoslavije, dokler pa bodo na svetu slabi ljudje, bo tudi vojska potrebna. Popušcanje med bloki in nasplošno razmišljanje o času brez vojske se mu zdi nesmiselno, kajti čez noč se lahko marsikaj obrne. To po

potrebuje sodobni nomad, zabaviš tako rekoč ni, vse je potopljeno v mir in nekdanjo tišino. Slovencem to očitno prija, zato pa jih tudi je toliko tu, večini sodobnih turistov pa je takšen odnos do turizma premalo. Prav zato se ni bati, da bi se otok razvil prehitro.

Dr. Joško Božanić je ob tem citiral Kocbekov verz, ki pravi, da smo toliko zaostali, da so nas drugi prehiteli že za skoraj cel krog in smo tako v bistvu – pred drugimi. Otok Vis bi moral iz svoje zaostalosti potegniti kaj dobrega, ustvariti bi moral drugačen turizem, ponuditi bi moral tisto, kar drugi ne morejo več. Eden od predlogov je posebna strokovna šola za morske biologe na Biševu, drugi predlogi pa se dotikajo predvsem takšnega turizma, ki bi človeku ponudil pravi stik z naravo, brez betona in živžava.

Letos so viške oblasti že oblegali ameriški in italijanski denarni mogotci, ki bi radi otok dobesedno kupili in iz njega naredili turistični biser sredi Jadrana. Toda vsi načrti so bili takšni, da domačinom niso bili všeč. Tujci bi hoteli na hitro pozidati vso obalo z velikimi hoteli, želeli bi preprečiti otok s cestami po dolgem in počez, radi bi postavili betonski raj za petičneže. Nak, pravijo Višani, Visa ne damo. Kaj se bo na koncu izcimilo iz vseh programov in načrtov, se še ne ve, res pa je, da je bojazen upravičena, kajti takšnega mirnega in preprostega otočka ni nikjer več pri nas.

Ribe za sosede

Da bi bolje razumeli domačine, se je treba vsaj eno popolno pogovarjati z Ivanka Vojkovićem iz Rukavca. Ivanka je bil še med tistimi ribiči, ki so hodili na ribolov na otok Sušec na sardele, več kot petintrideset let je že predsednik ene od krajevnih skupnosti na otoku, prav tako pa je močno vpet tudi v vrhovno viško oblast.

Vse pove pravzaprav že z enim samim primerom. Ko gre viški ribič na ribolov, tudi danes, ne misli samo nase, ampak je vse, kar ulovi, za njegovo družino in tudi za njegove vaščane. Ko se vrne z ribolova,

svoje izpričuje tudi kuvajtska kriza.

Ivanka pa veliko bolj skrbi nadaljnja usoda otoka. Cestna povezava je zdaj za silo urejena, vsaj med Visom in Komižo in večjimi vasm, slabo pa stojijo s telefoni in vodovodom. Prav v njegovi krajevni skupnosti Podstražje so letos napolnili tako rekoč na svoje stroške vodo do zadnje hiše oz. vikenda, telefon pa imajo v vseh treh vaseh še vedno samo le eden, tako da so po tej plati odrezani od sveta. Kar jim je dala, jim je dala vojska, preveč pa vendarle ni bila radodarna do njih. Zato bo treba še presneto krepko poprijeti za delo. Številni letošnji požari pa so marsikaj še dodatno postavili na glavo.

Ivanka se s svojim sosedom Tončijem najraje pogovarja o starih časih. Čez zimo so po vaseh nabirali dračje in ga nosili v mesto Vis, da so si lahko kupili kilogram sladkorja. Ali pa so nabirali sivko in rožmarin za splitske kuppe. Prelepi so bili plesi v mestecu Visu, kjer je med vojnami igrala vsako soboto domača viška desetčlanska godba. Rada se spominjajo tudi fantovskih let, ki so minili po vsem napornem ribolovu in trdem delu v vinogradu ob petju dalmatinskih pesmi in klapah. Vsaka vas je imela vsaj eno klapo, vanjo si bil sprejet s sedemnajstim letom, prepevali pa so tako ob veselih kot žalostnih trenutkih. Višani so vsi do zadnjega pevci, to je treba vedeti.

Zanimiv običaj pa imajo tudi ob tem času, ob Miklavžu. Glavna cerkev v Komiži je posvečena sv. Nikoli, torej Nikolaju. Ob tem času so spodaj na morju, pod cerkvijo, vedno zažgali po eno staro barko, žrtvovali so jo v čast nadnaravnih sil, da bi jim bile prihodnje leto ponovno naklonjene pri ribolovu in v vinogradu. Običaj je star več stoletij in se ga še vedno držijo. Če pa ni pri roki barke, zakurijo na posebnem splavu butare v ta namen. Sv. Nikola jim drugače kar lepo stoji ob strani, slabo pa skrbi za vračanje domačinov na otok. Število prebivalcev na tem pozabljenem biseru Jadrana še vedno ne raste.

Ivan Sivec
Vse foto: Vido Repanšek

Odgovor na proteste in poslansko vprašanje

Nestrinjanje z načinom odločitve

Ob odstranitvi kipa Josipa Broza Tita iz preddverja Skupščine Republike Slovenije je RO ZZB NOV pisno protestiral pri republiški skupščini, protestirali so upokojenci s Primorske, v skupščini pa je v zvezi s tem zastavil delegatsko vprašanje delegat DPZ Jože Smole. O vseh teh protestih je konec oktobra razpravljala odbor republiške skupščine za kulturo in varstvo kulturne dediščine. Člani so se najprej seznanili z vsebino protestov in delegatskega vprašanja nato pa so se v razpravi strinjali, da ni mogoče sprejeti dejstva, da

o nameravani odstranitvi ni bila obveščena skupščina oziroma vsi delegati. Za odstranitev se je na podlagi mnogih takšnih pobud namreč odločilo predsedstvo skupščine. Odbor je bil mnenja, da ne more soglašati s takšno obliko sprejemanja odločitev, čeprav je bil po njegovem mnenju sam način odstranitve korekten. Kip je bil izročen v hrambo Mestnemu muzeju v Ljubljani, tehnično pa ga je strokovno odstranilo podjetje Mineral pod nadzorstvom pooblaščenih delavcev služb republiške skupščine. Sicer pa je bila sama razprava na od-

boru zelo obširna in poglobljena, v njej pa so se pokazale tudi zelo različna in nasprotujoča si stališča, ki jih bomo poskušali v nadaljevanju na kratko povzeti.

Tone Partljič se je strinjal z vsemi propombami in protesti v zvezi s tem dejanjem, za konec pa je dejal: Ker slišim vse preveč predlogov, naj se odstranijo tudi drugi kipi, se vendar sprašujem, ali ne želimo filzificirati svoje petinširidesetletne zgodovine, katere posledice so vidne tudi v podobi teh kipov. Z njihovo odstranitvijo pa ne bomo preslepili zgodovine. Šele ta pa

bo presodila, ali je bilo res vse zanič. Lepo bo, če si nova oblast ne bo postajala kipov ali če jih ne bo postavljala doslej zamolčanim, lepo pa gotovo ni, če hoče zbrisati tisto, kar ji ni povšeči. Kajti kaj, če ji jutri ne bodo več nekatere knjige, slike, filmi... In ker imamo vsi grenak spomin na preteklo oblast, ki je s svojo boljševishtično pametno odstranjevala kipe, arhitekturo, knjige, film o, bomo hudo razočarani, če bomo v času tako pričakovane demokracije kaj podobnega počeli sami na pobudo »posameznih poslancev ali

strank«. Sicer pa bi bilo treba bolj misliti na ustvarjanje novega v kulturi in življenju, ne pa predvsem na odstranjevanje...

Tudi Bogo Vaupotič je menil, da prestavitev spomenika v mestni muzej ni sporna, da pa ga moti, ker je tudi v tem primeru šlo za le eno od zadev, ko so »posamezni poslanci ali poslanski klubi oziroma stranke, najbrž pa le iz vladajoče koalicije, odločali ali poskušali odločiti v imenu vse skupščine.

Franček Rudolf je poudaril, da je Josip Broz Tito edini znani slovenski vojskovodja, ki je zmagal v kakšni veliki vojni. Ker pa je bil njegov svetovni nazor glede večstrankarskega sistema in demokracije zahodnega tipa drugačen, pač ne bi bilo pri-

merno, če bi njegov kip stal v skupščini. Pač pa je treba zanj najti častno in ugledno mesto, kjer bo lahko delovala poleg umetniške tudi njegova simbolna vrednost.

Tomaž Pavšič je menil, da je bila razprava o sem tem doslej dovolj kulturna, zato se mu tudi ni zdelo preveč pomembno, če skupščina o tem ni razpravljala, saj bi bil po njegovem izid v vsakem primeru enak.

Rudi Šeligo se je strinjal z odstranitvijo kipa, menil, da je bilo samo dejanje opravljeno dovolj dostojno in korektno, glede same odločitve pa je dejal, da bi vodstvo skupščine ravnalo modro, če bi potem, ko se je odločilo za odstranitev, o tem povprašalo za mnenje še vse poslance.

Kaj je naredila naša generacija?

Že nekaj mesecev poslušamo, gledamo in čitamo v vseh javnih medijih izjave in tožbe novih oblastnikov, češ, da so prevzeli oblast v katastrofalnem položaju. Katastrofalno stanje je po teh ugotovitvah povsod, od šolstva do kulture, od zdravstva do socialne politike, od morale do gospodarstva. Skratka, vse kar je bilo narejeno in ustvarjeno je zanič, vse kar je obljubljeno – narejeno je bolj malo – pa je vzor svetosti. Ta izraz sem si isposodil iz osnutka nove ustave Republike Slovenije. Če pa kdo v to obljubljeno »svetost« ne verjame, pa naj gre za novinarje, rektorje ali direktorje, če je ne spozna in propagira bo po demokratičnih principih zamenjan. Pravna fasada, zavarovanje prave in edine vere se že zagotavlja, saj smo priča novemu urejanju RTV. Časopisi in druge javne ustanove pa še pridejo na vrsto.

Starejši državljani Slovenije in mednje sodijo tudi borci, se ob očitkih, da nismo naredili nič dobrega – pač pa mnogo slabega – čutimo nekako krive. Nekaj smo vendarle počeli teh štirideset ali

petinširideset let. Trdo smo delali, danes pa nimamo ne delnic, ne kapitala in obljubljajo nam še zamrznitev pokojnin. Pravijo, da prispevkov ne kaže povečevati, plače izgleda, da lahko, posojil pa za pokojnine ni mogoče najemati, ker bi bilo to protizakonito. Tukaj zvezni zakon pride kar prav, saj smo pravna država.

Spomnimo se malo v kakšno življenje in kakšno gospodarstvo smo vstopali mi, naša generacija, ki ima šestdeset let ali več. Porušena in požgana domovina, pobiti ljudje, 750 prebivalstva živi od kmetijstva, skratka vse urejeno in lepo, kot se to spodobi za dediščino demokracije, ki jo je nasledil boljševizem kot se danes temu reče. Dodajmo temu še vse neumnosti, ki jih je počela prejšnja oblast, od poskusov kolektivizacije kmetijstva v petdesetih letih, pa do totalnega samoupravljanja, ki je uničilo najprej gospodarstvo potem pa posledično vso infrastrukturo. V tem tiči glavni vzrok kolapsa jugosocializma, ki je bil le bistveno drugačen od tistega na Vzhodu. Ustava SFRJ iz

leta 1974 in njen otrok, zakon o združenem delu sta usposobila čistilko v bolnici, da je ocenjevala delo in s tem plačo zdravnika, specialista, vratarja v tovarni pa, da je opravljal isto za svojega direktorja. Samoupravljanje ni utopija dokler je subjekt, ki samoupravlja usposobljen, da upravlja z objektom, ki mu je dan v (samo)upravljanje, postane pa utopija takrat ko zahteva, da vsak obvlada vse, ker v tem trenutku nihče ne obvlada nič. Jugoslovanska pot je imela šanse, da se izvije iz spon boljševizma z reformo leta 1965. V takratnem samoupravljanju v gospodarstvu so upravni odbori v podjetju, ob delavskem svetu, strokovno predstavljali lastnika – državo ali družbo. Ukinitev upravnih odborov je onemogočila strokovnost v upravljanju in spremenila obetajoči razvoj v razsulo gospodarstva. Na vedno bolj vidnih razvalinah gospodarstva pa je pričela propadati vsa infrastruktura družbe. Tu sta stara Marx in Engels imela prav – na materialnih temeljih družbe se gradi vsa družbena nadstavba in s krizo materialne osnove tudi pro-

pada. Izjeme, ki so v zgodovini znane samo potrjujejo to pravilo. Reforma iz leta 1965 pa je ob svojem polomu rodila tudi pluralistična razmišljanja v edini in vladajoči partiji. Stane Kavčič, Mika Tripalo in Marko Nikežić so samo po-

membni posamezniki, ki so hoteli drugače. Če jih ne bi odstranili, bi v partiji nastale frakcije in pozneje stranke, ker so morali oditi se je partija vrnila v uradno enoumje. Ponovno je prevladala negativna selekcija ubogljivih namesto sposobnih. Ta selekcija je segala zelo, zelo globoko v vse pore takratne družbe, sploh ni bila nasilna in nekateri kritični in neubogljivi so šli formalno tudi na vije položaje, vendar nikdar na odločujoče.

Uvodoma sem zapisal, da je večina ljudi v vsem tem obdobju trdo delala, zato bi neke morale ostati sledovi tega dela, saj ustvarjalno delo priča za seboj tudi materialne dobrine. In te lahko vidimo, če jih seveda hočemo videti. Poglejmo najprej stanovanjsko gradnjo. Veliko sem potoval po svetu in upam si reči, da je bilo v Sloveniji od recimo leta 1960 do leta 1980 zgrajene ali obnovljene več stanovanjske površine in več individualnih hiš kot kjerkoli v Evropi na takšno število prebivalstva in takšen nacionalni dohodek kot ga je imela Slovenija. Tudi večina vikendov spada po standardu v kategorijo stanovanj. Zakaj? Ker smo zaslužili nekaj več kot smo pojedli, delnic nismo kupovali, ker to ni bilo mogoče in ob pridnosti naših ljudi so denar in napor usmerili tam, kamor so smeli. Ob tem so uživali tudi zelo ugodne kredite, saj je šlo v stanovanjsko gradnjo okrog 60 bruto osebnih dohodkov poleg dodatnih sredstev padjetij in usmerjenega varčevanja. In kaj naj bi sedaj s tem? Ob slovenski nataliteti in zmanjšanemu zaposlovanju prišlekov lahko nova oblast s pravnimi, ekonomskimi ukrepi vsaj za deset let ustavi vsako beneficirano vlaganje v stanovanjski fond, pa zato noben Slovenec ne bo brez strehe nad glavo. Da je naša država v stanovanjskem fondu bogata lahko vidi vsak in tega najbrž ni treba posebej dokazovati.

Druga sfera kamor vsaj deset let ni treba vlagati nič so tovarniški zidovi, upravne stavbe, bolnišnice in še kaj podobnega. Zidovi in infrastruktura tovarn, ki so zaprte ali delajo v eni izmed naših vložek države, banke, razvojne agencije za lastninjenje

Ive Šubic: Kolona v snegu, linorez, 1944

v nove programe. Več, mnogo več pa bi bilo potrebno vlagati v znanje in sodobno opremo. In vendar prvi del – zidovi in infrastruktura – pomeni vsaj 25 do 30% potrebnih investicij.

In še tretje področje, kjer je bilo nekaj narejenega. Leta 1945 smo imeli Univerzo v Ljubljani, ki je imela 5 fakultet, 4 akademije in 6 vjih šol v okrog 20.400 vpisanih študentov. Vmes je nastala še Univerza v Mariboru, ki ima v tem šolskem letu okrog 6000 vpisanih študentov. Mnogo kadrov se je izšlo na teh drugih viskih šolah, na žalost so mnogi odšli na tuje, ker je bila doma stroka podcenjena. So pač vsi znali vse. Tudi večina današnjih naših oblastnikov se je šolala na teh visokih šolah in so večinoma brez preganjanja ob štipendijah ali dobro stoječih starših tudi diplomirali in doktorirali. Upam, da ob tem ne mislijo, da so študirali na slabih visokih šolah in da niso usposobljeni za zahtevno strokovno delo. Glede na izjave in položaje na katerih so se v tem upanju najbrž ne varam.

Omenil sem tri sfere vlaganj, kjer je v bližnji preteklosti zgrajeno veliko, najbrž več kot bi dovoljeval narodni dohodek Slovenije v tem obdobju. Družbena stanovanja, hiše, bolnice, šole, otroški vrtci, tovarne, fakultete, Cankarjev doma, RTV Ljubljana so zidani iz naših žuljev in na standardu nas, starejših, v delovnem obdobju našega

življenja. Ali nismo morda mi »nacionalizirani« lastniki tega premoženja? Ali ne bi bilo prav, da bodočemu pokojninskemu skladu namenijo vlogo vsaj delnega lastnika tega premoženja? Očitno si skupščinska večina razbija glave kdo naj bi bil lastnik družbenega premoženja. Najbrž tisti, ki ga je ustvaril, če to velja celo za dediče tistih, ki jim je bilo premoženje nacionalizirano po vojni. Ali ne bi tako popravili precej več krivic 350.000 upokojencem kot pa bo dosežno s predvidenim vračanjem nekdanj cerkvenih gozdov?

O tem bom morda še kaj napisal. Predvsem pa o tem kako naj bi se postavili mi, nekdanji borci, upokojenci in starejši nasplohi. Osnutek nove ustave Republike Slovenije nas starejših skoraj ne omenja ravno tako ne solidarnosti, socialnega sistema itd. Na prihodnjem referendumu o ustavi in volitvah bodo spet rabili naše glasove. Treba se bo organizirati, sicer bomo šli še enkrat žejni čez vodo. Skupaj nas je 350.000, ki naj bi skupaj z drugimi uzakonili novo oblast, temelječo na novi ustavi za nadaljnja 4 leta. Na zadnjih volitvah smo bili slepi če smo verjeli, da bo Demos zadovoljivo reševal socialna vprašanja neproduktivne generacije. To pa mi starejši smo vsaj platformi zgodnjega kapitalizma na kateri slonijo razvojne perspektive večine Demosovih članic. No, pa o tem prihodnjič.

Anton Stipančič

Javni poziv Spomenki Hribar

Na razširjeni seji skupščine ZZB NOV Ljubljana-Vič-Rudnik so delegati in gostje razpravljali o aktualno političnih in družbenih razmerah v Sloveniji in Jugoslaviji. Podprli so vse, kar udejanja slovensko gospodarsko, kulturno in narodno suverenost, saj so to cilji za katere so se borili med NOB, čeprav je vsakemu partizanu, med njimi pa je bila ogromna večina kristjanov, tudi zelo vernih, borba proti okupatorju, za osvoboditev svoje domovine bil prvi in glavni cilj. Od izhoda te borbe je bila odvisna usoda vseh ostalih ciljev in osebnih želja. Borci se zavedajo, da so v tej borbi bile storjene posameznikom tudi krivice, da so v ciljih bile tudi zablode. Za vse krivice storjene med NOB so borci že izrekli obžalovanje. Za to so tudi pristali na idejo pomiritve, sprave. Odločno pa nasprotujejo praksi, v katero se je sprava izrodila. Več kot očitno je, da cilj ni sprava, temveč izenačevanje tistih, ki so vodili boj proti okupatorju, s tistimi, ki so z okupatorjem sodelovali. Tak poizkus blatenja NOB so tudi besede, ki jih je v svojem govoru izrekla g. Spomenka Hribar 23. septembra 1990. ob Krimski jami. Zato je skupščina soglasno sklenila, da g. Hribarjevo pozove, naj dokaže oz. dokumentira identiteto in število žrtev, ki so

življenje končali v Krimski jami in identiteto njihovih likvidatorjev. Vsi imajo ali so imeli priimke in imena. Seveda pa nedolžne žrtve niso tisti, ki so organizirali kvistništvo, denuncirali zavedne Slovence okupatorju, se z orožjem v roki borili na strani tujih zavojevalcev. Bili so del fašistično-nacističnega vojnega stroja, kateremu je velika zavezniška koalicija napovedala neizprosni boj. Partizani so bili del te zavezniške vojske in kot taki priznani od vsega svobodoljubnega sveta.

Objavljeno je bilo že naše število žrtev proti okupatorju in to 16.000 padlih v borbi in umrlih za ranami, 9000 umrlih v internacijskih in koncentracijskih taboriščih, 1600 je umrlo zaradi bombardiranja, 19.600 obešenih, ustreljenih ali sežganih (od tega 2.500 talcev). Izza vseh teh števil stojijo imena in priimki in za večino mrtvih tudi na spominskih ploščah in spomenikih, ki so posvečeni njihovim žrtvi, ostalih pa v spiskih, ki so dostopni vsem. Pustimo zgodovinarjem, da oni na osnovi dokumentov ugotovijo morda še nova dejstva, preštejejo mrtve in si neodgovorno ne izmišljajo števil in dejstev za nizke politične cilje.

ZZB NOV LJUBLJANA-VIČ-RUDNIK

Resnica o Urhu je že dolgo znana

Zadnje čase se je pojavilo v časopisu več člankov o Urhu. O njem je bila polemika tudi na zadnji seji mošćanske občinske skupščine. Namen vseh člankov je bil, sicer sramežljivo prikrit, dokazati, kako na Urhu niso domobranci nikogar ubili, ampak je vse samo komunistična propaganda in prevara, ki že skoraj pol stoletja uspešno zavaja Slovence.

To trdijo neimenovane priče, na katere se sklicuje v svojih pogovorih sostrški župnik. Iz Buenos Airesa se je v »Mladini« oglasil domobranec Ivan Korošec (»podkomandant« postojanke na Urhu?), od katerega smo pričakovali, da bomo slišali resnico. Toda o času, ko je bil na Urhu, nismo zvedeli niti črke, zato pa »vse ve«, kaj se je dogajalo na Urhu po osvoboditvi, ko je bil na begu. Iz namigovanj v časopisnih član-

kih smo lahko izvedeli, da so domobranci pridno hodili k maši, komunisti in »nemška tajna policija« pa so medtem pobijali nedolžne žrtve in jih zakopavali v gozdu za postojanko. Na številne namige, trditve in zmote se žal ne da na kratko odgovoriti. Razjasnijo in razložijo naj jih zgodovinarji.

Resnica je žal drugačna. Tistih 78 trupel, ki so bila izkopana v gozdu za cerkvijo, so pobili od jeseni 1943 do spomladi 1944 domobranci 13. čete. K njihovim žrtvam moramo prišteti še vse tiste, ki so jih domobranci 13. čete aretirali, a so za njimi izginile vse sledi. Nikoli ni nihče več slišal o njih, med trupli, izkopanimi na Urhu, jih pa tudi ni bilo. Za tiste aretirance (ne »ujetnike«), ki so jih »samo predajali v roke rednih italijanskih in nemških sodišč« pa so ostali sledovi in so se našli

v zaporih ter internacijah.

Nihče nikoli ni trdil, da so v grobnici na Urhu pokopane samo žrtve z Urha. V grobnici so poleg njih shranjeni tudi ostanki okupatorjevih in belogardističnih ter domobranskih žrtev, ki so bile pokopane na neprimernih mestih in po vojni prekopane. Tako kot na primer Jože Moškrič, ki je bil ustreljen (ne »padel« kot pravi novinar Mladine v svojem članku) na Polici skupaj s Francem Habičem in sta bila pokopana na neprimernem mestu za pokopališkim obzidjem. Poleg tega so v grobnici pokopani tudi borci Cankarjeve brigade, ki so padli septembra 1943. pri napadu na postojanko in borci te brigade, ki so padli na Javorovici.

Sostrški župnik poziva in kliče priče, ki bi lahko kaj avtentičnega povedale o Urhu. Menimo, da je Štefanija

Podbevšek-Ravnikar po trdopalnem zbiranju in poslušanju prizadetih ljudi verno zapisala vse, kar so ji povedali, ko so bili spomini še sveži in ni kaj dodati. To seveda danes ne bo vsem všeč in bi hoteli marsikaj spremeniti ali zatajiti. Mogoče bi bilo dobro vprašati tudi tiste, ki so na protikomunističnem zborovanju poleti 1944 pred Šentlenartske cerkvice ob naštevaniu krivcev za »komunistično zlo« v sostrški fari kričali (tudi z zvonika): »Smrt jim!!! in »Na Urha z njimi!«, kar je seveda pomenilo eno in isto.

Nekulturni izpadi navzočih na zaslišanju nekaterih krivcev na Urhu julija 1945 so bili samo repriza omenjenega protikomunističnega zborovanja. Med udeleženci so bili tudi taki, ki so kričali na obeh straneh.

Občinski odbor ZZB NOV Ljubljana Moste-Polje

Zakaj preimenovanja?

Zbor skupnosti borcev 15. divizije, osvoboditeljice Ljubljane, in odbor skupnosti borcev 4. SNOUB Matija Gubec, ki je v borbah za osvoboditev Ljubljane pretrpela največje žrtve, najostreje protestirata in obenem obsojata namere organov mesta Ljubljane o preimenovanju ulic in trgov v glavnem mestu naše republike.

Pri vsem tem poudarjata zgodovinsko resnico, da NOV ni bila nobeno ideolo-

ško dejanje, temveč je bil to vsestranski boj slovenskega naroda za svobodo, neodvisnost, državnost in samobitnost.

Borci, osvoboditelji mesta Ljubljane in pripadniki NOV v celoti želijo ob tem spomniti vse vprebivalce našega glavnega mesta in obenem vse državljane Slovenije, da so že v času NOV dosledno spoštovali kulturne, politične in druge pridobitve iz naše preteklosti. »Vzgojeni smo

v duhu kmečkih uporov, so zapisali v svoj protest, upora v Judenburgu in se napajali s herojstvom slovenskih vojakov pod vodstvom generala Maistra in v duhu osvobodilnih tradicij našega in drugih narodov Jugoslavije in vsega sveta. Poimenovali smo naše enote z imeni Matija Gubec, Ivan Gradnik, France Prešeren, Fran Levstik, Ivan Cankar itd. To smo napravili zato, ker smo bili pravi Slovenci, ideološko neobremenjeni in kot takšnim nam ni »škodovalo«, da smo se borili in jurišali nadahnjeni idejam in imenom Simona Gregorčiča, tolminskega duhovnika, ki z NOV in nekakšno ideološko revolucijo (kot nekateri pojmujejo NOV) ni imel, oziroma niso imeli nobene poveze. To in druga dejstva sedanja ljubljanska oblast noče sprejeti in to predvsem zaradi svoje ideološke zagnanosti, fundamentalizma in opredeljenosti, predvsem proti nosilcem NOV in NOV kot celote, v kateri so Ljubljanci množično sodelovali.

Spremenila naj bi se pred-

vsem imena ulic in trgov, ki se nanašajo na NOV in posamezne nosilce tega osvobodilnega boja, so zapisali borci omenjenih enot in nadaljevali. Pri tem želimo poudariti, da se precejšnje število Francozov ni strinjalo s politiko De Gola, vendar nobenemu ne pride na misel, da bi zaradi tega spreminjali imena ulic, trgov in institucij, ki se imenujejo po temu generalu: zdi se, da bomo Ljubljanci prvi v svetu, ki bomo »pozabili« na boj proti fašizmu.

Poimenovali naj bi tudi ulice, katerih imena tako ali drugače spominjajo na zgodovinsko preteklost, oziroma identiteto drugih narodov Jugoslavije, kar je svojevrsten napad tudi na več desetisoč delavcev in njihove družine iz drugih krajev Jugoslavije, ki v Ljubljani pošteno delajo in s tem tudi prispevajo k razvoju mesta. Pri tem se sprašujemo, kako bi sami reagirali na podobne nacionalistične tendence ali pa sklepe, če bi na primer v Zagrebu, Beogradu itd. preimenovali imena ulic, trgov, šol itd., ki manifestirajo identiteto slovenskega naroda.

Smo pa tudi prepričani, da so v Ljubljani res posamezne

Res samo »neokusno in neprimerno«?

Opravičilo v pismu še, v »Pisma bralcev« pa že ne...

Nada Jakovljevič-Midofer, ena izmed najstarejših novomeških aktivistk OF in dolgoletna članica ZB, je s kratkim pismom 5. novembra protestirala proti objavi sestavka »Pa še to« v Delu z dne 5. 11. 1990. Med drugim je glavnemu in odgovornemu uredniku Dela napisala:

»... Globoko sem ogorčena nad vami in vašim novinarjem, ki si je drznil objaviti tak nečloveški, nesramen in cinizma poln članek »Pa še to«. Vas ni nič sram? Mene je za vaju. Nisem bila izseljena, vem pa, kaj je v tistih časih pod germanskim škornjem predstavljalo tako gostoljubje srbskega ljudstva za naše izseljene Slovence.

Predvsem pa me zanima, kaj vaju je vodilo, da istovetita politiko (bolje bi bilo, da bi jih postavila v narekovaj) s srbskim narodom, pa tudi slovenskim, če hočete. Fej in Fuj!

Zahtevam objavo v pismih bralcev.

Že 6. novembra ji je glavni in odgovorni urednik Dela Tit Doberšek poslal takle odgovor:

»Spoštovana Jakovljevičeva, zahvaljujemo se Vam za poslani dopis, v katerem kritizirate objavljeni Pa še to dne 5. 11. 1990. Ta tekst je objavil dežurni urednik v nedeljo, Danilo Slivnik, in sodeč po Vašem in nekaterih drugih odmevih naših bralcev pri tem vsekakor ni imel srečne roke. Tudi v uredništvu smo ocenili, da je šlo za spodrselaj, za katerega nam je resnično žal, prosimo pa za razumevanje, saj do tega prihaja iz razumljivih razlogov časovne stiske oziroma pomanjkanje časa, da bi se bolj poglobili v vsebinsko plat pisanja. To se nam je že velikokrat zgodilo in čeprav vsakič nato zelo odgovorno analiziramo vso zadevo, je nemogoče vnaprej predvideti nove situacije. Tako je bilo tudi tokrat in strinjamo se z Vami, da je bilo neokusno in neprimerno. Zato se Vam osebno še enkrat opravičujem.«

Nada Jakovljevič-Midofer je gornje opravičilo Dela dobila, v »Pismih bralcev« pa njenega protesta do danes ni bilo. Gre res samo za »spodrselaj«, za »časovno stisko« in še kaj drugega, kar si je dežurni urednik Danilo Slivnik (dolgoletni, izkušen novinar!) lahko privoščil 5. novembra? Gre res le za »nesrečno roko«?

N. J.

Vito Globočnik: V pregnanstvo, linorez, 1944

ulice, ki se imenujejo po osebnostih, ki niso nič prispevale k samobitnosti Slovenije, kot je npr. Hošiminova. Vendar poudarjamo, da v vseh državah na svetu (tudi zahodno-demokratskih) obstojajo ulice, trgi in institucije, ki so poimenovane z imeni politikov, kulturnikov, vojskovodij itd. iz vrst tujih narodov. To dejstvo je odraz kulture, demokracije in spoštovanja teh osebnosti in obenem tudi izraz velike moralnosti vsakega naroda.

Skupnost borcev 15. divizije
Skupnost borcev 18. divizije

Proti razvrednotenju NOB

Na Goreljku na Pokljuki so se v nedeljo borci in drugi zbrali na tradicionalni slovesnosti v spomin na 15. december 1943, ko je v boju s premočnim sovražnikom padlo 79 borcev 3. bataljona Prešernove brigade. Slavnostni govornik je bil udeleženec takratne bitke Marjan Malc iz Kopra. Med drugim je opozoril, da se borci zavedajo nepravilnosti, ki so se zgodile po vojni, za katere pa takrat niso vedeli. Ko so zanje zvedeli, so podprli zahteve po pojasnjevanju in tudi po spravi. Vendar pa jih skrbijo primeri razvrednotenja hotenj in dosežkov v času NOB. Znova se pojavlja nevarnost ideoloških razprtij, zato borci tudi zahtevajo, naj zgodovina čimprej in čimbolj izčrpno pojasni resnico o krutih letih 1941–1945. Partizani so bili slovenska vojska. Tako so jih v tistih časih ljudje tudi sprejeli. Proti okupatorjem so se bojevali skupaj z zavezniki. Zato bo huda krivica, če narodno-osvobodilni boj ne bo zajet z novo slovensko ustavo, je dejal Marjan Malc.

Spoštovani,

ENCIKLOPEDIJA SLOVENIJE bo tudi v Vašem domu najbogatejša zakladnica podatkov in znanja o Sloveniji in Slovencih doma in po svetu.

Zaupanje zbujajo okoli tisoč strokovnih sodelavcev, ki bodo v trinajstih knjigah pregledno predstavili vse, kar smo Slovenci preživljali skozi viharje zgodovine, in vse naše današnje življenje in ustvarjanje. Zato je vsaka knjiga ENCIKLOPEDIJE SLOVENIJE nadvse uporaben priročnik, v pomoč pri učenju, poklicnem delu ali razvedrilu.

Branje ENCIKLOPEDIJE Vam ne bo povzročalo težav, ker boste na začetku vsake knjige lahko prebrali vsa ustrezna navodila za uporabo. Vsebinska knjig je razvrščena tako, da boste po abecednem redu v obširnih geslih najprej prebrali informacije o določenem področju v svetu v nadaljnjem besedilu pa boste zvedeli vse o njem v slovenskih okvirih.

Kot naročnik celotne ENCIKLOPEDIJE SLOVENIJE, boste vsako knjigo kupili 25% ceneje, kot če bi knjige kupovali posamezno.

Knjige ENCIKLOPEDIJE SLOVENIJE izhajajo letno; vsako jesen izide nova knjiga, ki pa jo lahko plačate v treh zaporednih mesečnih obrokih brez obresti že spomladi istega leta.

Z naročilom te temeljne slovenske knjižne zbirke se boste uvrstili v izbrano družbo več deset tisoč zvestih naročnikov, ki že redno prejemajo knjige ENCIKLOPEDIJE SLOVENIJE in jih z zadovoljstvom uporabljajo. Tudi Vi se boste kmalu prepričali, da je ENCIKLOPEDIJA SLOVENIJE zbirka imenitnih knjig trajne vrednosti, za katere Vam nikoli ne bo žal denarja.

Knjige ENCIKLOPEDIJE SLOVENIJE so torej tudi knjige za prihodnost!

ZALOŽBA MLADINSKA KNJIGA

Božično-novoletna nagradna uganka

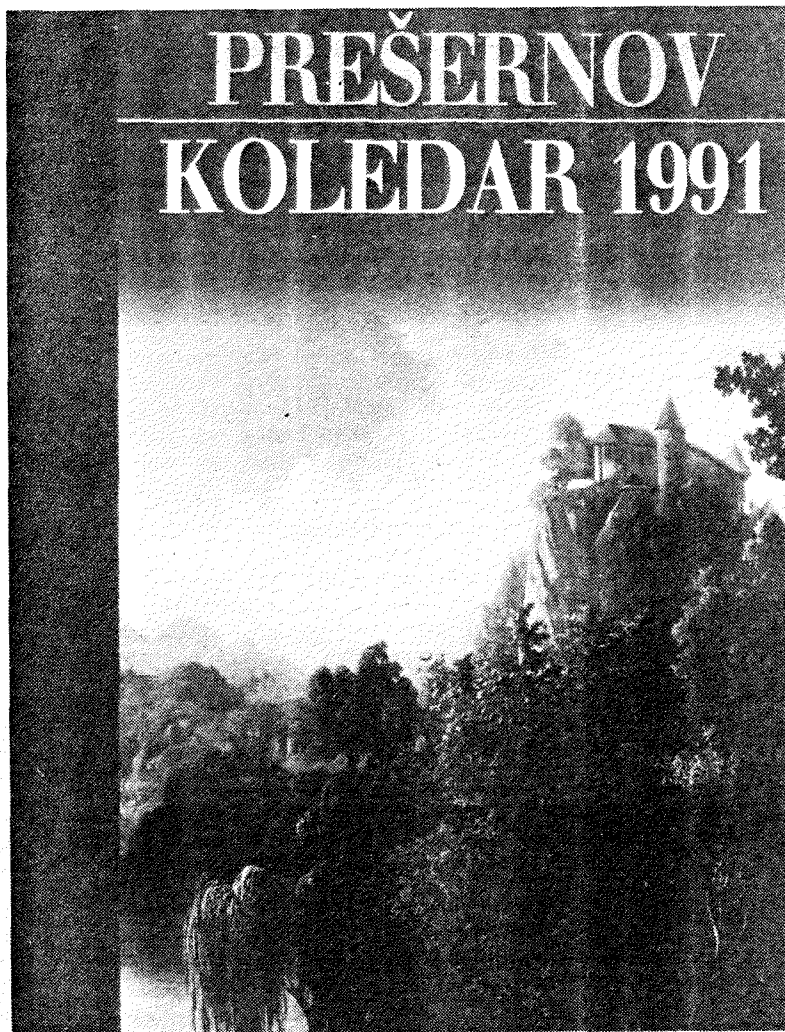
Skozi čas

Ne moremo vam ponuditi koščka torte ali smrekove vejice, tudi vam ne moremo ponuditi ličnega novoletnega koledarja. Zato pa vam v tej božično-novoletni številki Teveja ponujamo poleg zanimivega branja tudi malo ugankarske zabave. Ker pa je znano, da pri tekmovalstvu nikoli ne moremo biti zmagovalci prav vsi, bomo tokrat spet uporabil telefon in **nagradili tiste tri naše redne bralce**, ki se bodo prvi oglasili z vsemi pravilnimi odgovori na ducat kratkih vprašanj. Od antike bomo prepotovali srednji vek, renesanso in se posprehodili po novem veku. Vprašanja niso težka, toda včasih bo treba morda vzeti v roko kakšen priročnik ali enciklopedijo. Pa srečno rešujte in se dobro zabavajte!

Pozdrav,
Bojana
(061) 327-780

P.S.: Res lepe knjižne nagrade prihajajo tokrat s polic Prešernove družbe. Imena nagradencev bomo objavili v naslednji številki časopisa, hkrati z njimi pa tudi pravilne odgovore.

1. Kdo je bil močni mož, ki je očistil zasvinjane Avgijeve hleve in kako je to storil?
2. Kdo je bil čudoviti humanist, utiralec poti moderni filozofiji, ki je v svojem, v marsičem še mrakobnem času, napisal briljantno besedilo Hvalnica norosti?
3. Kdo je napisal prvo slovensko slovnico in kakšno ime ji je dal?
4. Kdo je napisal prvi slovenski »erotični priročnik« (puritanski) Fantom in dekletem?
5. Kateri avstroogrski državnik je imel največ »zaslug« za to, da je bila zatrtta pomlad narodov?
6. Kdo je naslikal impresionistično sliko Sežalec in od kod je bil doma?
7. Navedite ime slovenskega pisatelja in njegovega romana iz časa med obema vojnama, ki se ukvarja s tematiko islamskega fundamentalizma.
8. Navedite partizansko ime znamenite partizanske plesalke iz Kajuhove kulturniške skupine.
9. Kdo je bil literat, ki je bil najprej (junija 42) na poti v internacijo srečno osvobojen s transporta, nato pa je tragično padel v Roški ofenzivi?
10. Kateri ameriški predsednik je ukazal vreči atomski bombi na japonski mesti Hirošimo in Nagasaki?
11. Kje je imel sedež Informbiro, preden se je preselil v Bukarešto?
12. Katerega leta je začel izhajati TV 15?

Na sliki je naslovnica ene od knjig, ki jih bodo prejeli nagrajenci

0 slovenskih pragozdovih in ekologiji

Ob razstavi na to tematiko v ljubljanskem Kulturno-informacijskem centru

Čeravno se je od časa, ko so slovenski Zeleni stopili v vlada-jočo koalicijo, največ govorijo o zaprtju krške jedrske elektrarne in morda še o polnjenju jezera za HE Golica, se tudi druge ekološke teme iz dneva v dan sučejo okrog številnih najedanj našega majhnega življenjskega okolja, ki ga mimo atomske centrale in omenjene akumulacije mučijo neštete skrbi in bolezn. Za vdihavanje zraka bodo v nekaterih naših industrijsko onesnaženih dolinah že prav kmalu potrebovali maske, prenekateri tekoče vode pa so postale zavoljo prehude onesnaženosti že kloake brez življenja: kako pa je s »pljuči« Slovenije, z njenimi gozdovi? Nekaj o tem nam je nakazala razstava o slovenskih pragozdovih, ki jo je pripravil sodelavec Slovenskega tehniškega muzeja Vladimir Vilman, ki je skušal z nekaterimi primeri iz Amerike ter drugih delov sveta primerjalno pokazati gledalcu, kaj naredijo nekontrolirani ali preradikalni posegi v naravo.

»Pragozd« kot gozdna združba je enkratna in neponovljiva

dinamična tvorba, katere rast, sestavo in spremembe usmerja-jo zgolj talni in podnebni dejavniki, brez vpliva človeka. »Tako je avtor definiral pragozd kot našo naravno biološko dediščino, ki pa se ji ne piše nič lepega, če vemo za podatke, da so se do dandanes ohranili pragozdovi zvečine v najbolj nedostopnih in tudi podnebno neugodnih razmerah vlažnega tropskega sveta. Stokovnjaki ocenjujejo, da je teh površin še 5 milijonov kvadratnih kilometrov. Seveda odpade od tega prav neznaten del na dežele razvitega sveta, kjer je tisočletno človekovo poseganje vanje – za potrebe obdelovalne zemlje, energije, rudnin in lesa – pustilo nepopravljive posledice.

Pospešeno nasilje nad tropskimi pragozdovi v zadnjih desetletjih pa tudi že kaže svoje zastrašujoče posledice v obliki številnih erozijskih procesov, poostritve vplivov lokalnega podnebja, nenazadnje pa tudi dodatne učinke pri pojavu efektov »tople grede«.

Stokovnjaki ocenjujejo, da znaša letno uničenje tropskega

pragozda med 15 in 20 milijonov hektarji in je osemkrat večje kot obseg na novo pogozdenih površin.

Pri nas v Evropi so majhni ostanki pragozdov v Skandinaviji, Poljski, Češki in Slovaški, v Avstriji, Švici, Sovjetski zvezi, Romuniji, Bolgariji in Jugoslaviji. V naši državi ocenjujejo pragozdne površine na 5.560 ha in od tega odpade na Slovenijo komaj ubogih 354 ha. Kljub temu ali pa še posebej zato, moramo vedeti, da je to naša biološka dediščina visoke, najvišje vrednosti. Slovenski gozdarji so začeli leta 1972 z izločanjem 173 gozdnih rezervatov s skupno površino 9.040 ha, v katerih bo mogoč postopen prehod že eksploatiranih goz-

dov v pragozdu soroden ekosistem.

Le kdo bi vedel bolje kot gozdarji, da ljudje v svoji pogosto enostransko usmerjeni razvojnosti govorijo o gozdovih kot o »tovarni narave« v prvi vrsti o tovarni lesa. Manj pogosto pa nam je v zavesti podatek, da na primer iz enega samega odraslega listavca izhlapi dnevno (!) poleti po 100 litrov vode, da je en sam hektar listnatega gozda baldahin, ki ga tvori cca 65 milijonov listov, da ima gozd v delujočem vodnem krogotoku izjemen pomen prav zaradi odpadnih listnih plasti in korenin, ki z izhlapevanjem vrnejo v ozračje 44% padavin in poskrbe, da je odtekanje v vodotoke 12 krat počasnejše kot na golih tleh. V Sloveniji, kjer je na leto od 100 do 170 padavinskih dni, v katerih napada cca 30.400 m³ padavin (1500 mm na m²), v nalivih pa 240 l/s ha, pomeni to hud pritisk na naravno okolje. Imamo na primer kar 1700 vodotokov hudo-urniškega značaja in po zadnjih katastrofalnih poplavih menda

ni treba nikogar več prepričevati, kaj bi se zgodilo, če bi naše gozdne površine še naprej nemilostno krčili.

Poleg omenjenega pogosto pozabljamo, da so gozdovi tudi odlična protihrupna zaščita, saj že 250 m širok, strnjen gozdni pas do desetkrat zniža hrupnost v primerjavi z enakim go-lim ozemljem.

Našim, vsega hudega polnim pljučem lahko prijazen pomaga k zdravemu vdihu le še gozdni zrak, saj je strnjen sloj drevesnih krošenj kot 20-plastni filter, ki zadrži od 90 do 99 odstotkov vseh mehanskih delcev iz zraka. In končno je gozd tudi naravna protivetrovna pregrada, ki se v Sloveniji najočitneje kaže prav na Krasu, kjer so z borovimi gozdovi poraščene površine v marsičem spremenile nekdanje sloveče burjaste ledene zime.

Ob vsem tem nam lahko postane bolj jasno, zakaj pomeni varovanje ostankov slovenskih pragozdov varovanje primarne naravne dediščine in zakaj imamo za varovanje gozdov poseben zakon ter poleg tega še številne izvedbene podzakonske akte.

In kako so izbrani gozdni rezervati? Po vrsti takole: po naravni ohranjenosti, po lastništvu (praviloma jih v privatni lasti ni), po velikosti (praviloma večji od 20 ha), po gozdnih združbah, po višinskih vegetacijskih pasovih, po fitogeografskih območjih, po porečjih in končno po ekspoziciji. Na zčetku omenjenih 9040 ha rezervatnih površin slovenskega pragozda pomeni 1 (en) odstotek vseh slovenskih gozdov. Varujmo jih!

B. Ž. J.

Temeljna gozdna listina

Zveza društev inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesarstva Slovenije je sprejela temeljno gozdno listino. V njej ponovno opozarjajo na ekološko bistvo naravnega gozda, gozd kot naravno dobro, na vse večjo ogroženost gozda.

V tej listini so tudi zapisali, da želijo sonaraven, večnamenski in trajen gozd. Samo tako bodo lahko povsem enakovredno upoštevali skupni interesi gozda, skupnosti in lastnika. V štirih točkah opozarjajo javnost, da je gozd zapleten sistem medsebojnih povezovanj med živo in neživo naravo, v katerem ima vsak člen svojo pomembno in nepogrešljivo vlogo za delovanje celotnega ekosistema. Pravzaprav so vsa njihova opozorila že dolgo znana, kot strokovna institucija **ponovno opozarjajo, da trajni obstoj gozda in njegovo ekološko bistvo ogrožajo številni človekovi rušilni vplivi, ki imajo svoj izvor v neusklajenosti kratkoročnih interesov posameznih dejavnosti z dolgoročnimi interesi skupnosti.** Temeljna gozdna listina še enkrat poudarja, da je gozd nepogrešljiva sestavina kakovosti okolja in bivanja.

V izjavi za javnost gozdarji razgrinjajo svoje prihodnje ravnanje s slovenskimi gozdovi in menijo, da je to osnova slovenskega gozdarstva. Ekološka stabilnost in kakovost življenjskega okolja sta neprecenljivi vrednoti in bogastvo vsakega naroda, torej vitalni skupni interes, zato **gozdarska stroka v zadnjem času odločno nasprotuje vsem poskusom, da bi neopravičeno razvrednotili in omejevali strokovno delo v gozdovih, saj bi s tem izničili vse dosedanje dosežke.**

Temeljno gozdno listino sprejemajo tudi Zeleni Slovenije, ki predlagajo, naj njen pomen prenesemo na celotno krajino. Gozd je kot najbolj naraven ekosistem bistven element slovenske krajine, zato Zeleni tudi vztrajajo na tem, da je treba čim prej odpraviti glavne vire onesnaževanja.

Aljana Jocič

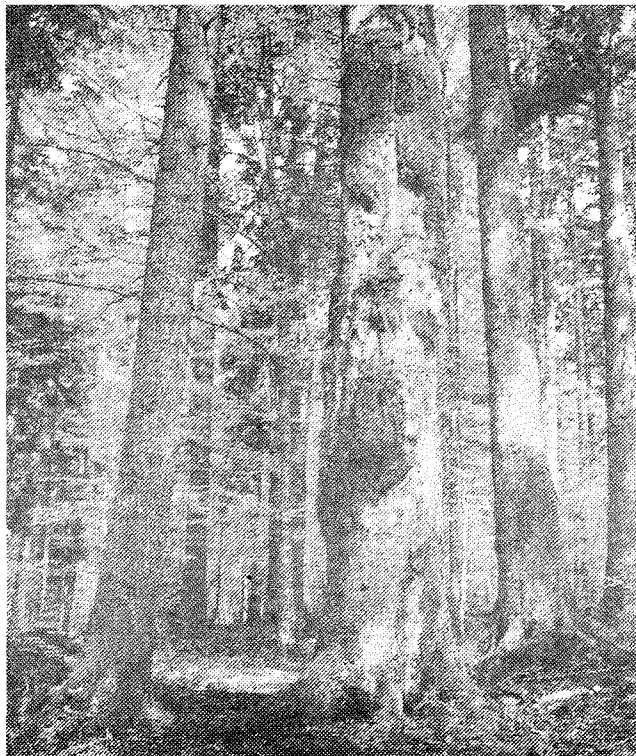
Najstarejša in najmogočnejša gozdna drevesa v Sloveniji

Med častitljivimi drevesi je precej lip, od katerih najstarejše pominjajo turške vpade. Pripisujejo jim starost med 500 in 700 leti. Ena takšnih je Najevska lipa na Koroškem, ki je najdebelejša na Slovenskem, saj meri v prsni višini kar 351 cm.

Med hrasti, ki tudi dosegajo precej visoke starosti, jih je nekaj, ki so stari do 500 let.

Najstarejše drevo v Sloveniji pa je solčavska tisa, katere starost so ocenili na 125 let!

Kejžarjev kostanj pri Škofji Loki meri v prsni višini 320 cm, v Smrečni na Pohorju pa raste jelka, ki je debela 193 cm. Smreka v Potočah pri Predvoru ima v premeru 180 cm, na pokopališču v Stranah pri Postojni pa raste najdebelejša tisa s 144 cm premera. In še najdebelejša bukev: ta raste v Stari Pavšni pri Kranju in ima v premeru 174 cm.

NAGRADNA KRIŽANKA

Razpis praznične nagradne križanke

Rešitve praznične nagradne križanke pošljite najpozneje do 7. januarja 1991 na naslov: Uredništvo TV-15, Dvoržakova 12, 61000 Ljubljana s pripisom »nagradna križanka.« Tri reševalce s pravilno rešenimi križankami čakajo tri knjižne nagrade iz programa založbe Borec

Nagradni kupon

Ime in priimek _____

Naslov .....

[illegible]

Vesoljno Slovenstvo se združuje

Nabito polna velika dvorana Cankarjevega doma v Ljubljani je bila zgovoren dokaz, da ideja in priprave na ustanovitev Svetovnega Slovenskega kongresa tudi med Slovenci v matični državi niso padle na neplodna tla. V svetovnem babilonu narodov, v ureditvi, ki nič kaj materinsko ne ravna z majhnimi in najmanjšimi, smo se torej tudi Slovenci končno »zmigali« in prelomili še tiste zadnje pečate desetletnih zagred, ki so nam branile, da se nismo povsod po svetu, koder hodi in biva slovenska duša, navezovali tako, kakor to počno drugi narodi od zdavnaj. Mi

majhni, k sektašenju nagnjeni pa moramo v novoustanovljenem delu Svetovnega kongresa šele dokazovati, da se znamo držati strpno, da znamo stati poleg drugače mislečega Slovenca in mu tudi prisluhniti. Pustimo ob strani ganljivo slovensko pesem, s katero je Slovenski oktet uvedel kongresno občestvo v tek in tudi nekatere misli govorcev, ki so se nagibali sicer »na srčno stran«, pa s tem niso za stvar storili kaj prida novega. Raje pritrdimo misli dr. Franceta Bučarja, ki je v pozdravnem govoru kongresu (slovenskemu delu, konferenci torej) na

pot izrekel tudi tole misel: Da je vendarle bistvo tega časa drugačna ureditev sveta, v katerem bo dovolj prostora tudi za majhne narode in še, da moramo za to, da bomo lahko s tem svetom funkcionirali soodvisno, najprej postati – neodvisni. Za nas Slovence, je potem pritaknil še Dušan Plut, ne more veljati delitev na velike in male narode – gre preprosto za svoj prostor pod soncem, na tem planetu, tukaj in zdaj.

O tistem delu Slovencev, ki začasno ali za vselej živijo po širnem svetu raztepeni pa so v Cankarjevem domu dejali, da jih pogosto jemljemo, kot

da so šli »in se bodo kmalu vrnili«, pri čemer pa je treba upoštevati realnost in se zavdati, da bodo morali mnogi živeti za vselej svoje »dvojno življenje« dveh domovin. To pa jim bo olajšano in celo prijetno, če bo naše slovensko ljudstvo zapopadlo širjave tega planeta brez strahov in zavrtosti, pa tudi zdravo povezanost domovine z izseljenstvom in zamejstvom, ki ne bo solzavo avsenikovsko ampak bo imelo večje in resnejše ambicije, ki bodo segale v višja kulturna, znanstvena in nenazadnje tudi gospodarska hotenja.

B. Ž. J.

Vrsta prireditev

Od 5. do 7. decembra letos se je v Mariboru zvrstila vrsta prireditev 28. festivala umetniškega ustvarjanja za mlade »Kurirček«. Mariborska županja Magda Tovornikova je na otvoritvi prireditve na Pedagoški fakulteti v Mariboru pozdravila vse udeležence letošnjih prireditev festivala. V kulturnem programu so sodelovali učenci 3. gimnazije z glasbo in plesom in študentje Pedagoške fakultete Maribor, ki so uprizorili M. Jesihove »grenke sadeže pravice«. Rektor Univerze v Mariboru dr. Alojz Krizman je poudaril, da je mariborska univerza pripravljena sodelovati s tem festivalom umetnosti za mlade. Na literarnih srečanjih so se književniki srečali z učenci mariborskih osnovnih šol, osnovnih šol v Lenartu, Gradišču v Slovenskih goricah, Ptuj, Laporju, pedagoške šole Celje, 3. gimnazije Maribor in Matične knjižnice Slovenska Bistrica. S književniki po šolah prvič ni bilo takšnih literarnih nastopov. V Mariborski knjižnici so pripravili knjižno razstavo na temo »Sodobna mladinska dramatika«, na Pedagoški fakulteti v Mariboru in na osnovnih šolah pa likovne razstave na temo »Kako zelena je bila moja dolina.«

V okviru prireditev festivala so izročili najvišje priznanje festivala Kurirček, ki ga je letos prejela revija Kurirček. Nagrado za književna dela sta dobila Žarko Petan iz Ljubljane in Djordje Radešić iz Beograda.

Posebna priznanja za sodelovanje na razpisu za likovna in literarna dela so dobile osnovne šole iz Rogaske Slatine, Vrhnike, Bleda, Ljubljane in šola Ivan Cankar iz Maribora.

Pripravili so tudi strokovno posvetovanje, ki je bilo posvečeno sodobni mladinski dramatiki. Devet referentov je obdelalo to visoko razvito literarno vrsto pri nas. Dekan Pedagoške fakultete Maribor Jože Vauhnik je poudaril, da je simpozij že nekaj let lociran na tej šoli in ostaja spodbujevalec umetnosti za mlade in ustvarjanje mladih. Na izvršnem odboru Festivala Kurirček so ugotovili, da je to prireditve, ki je posvečena izključno otroški književnosti in spodbujanju mlade ustvarjalnosti. Zaradi tega jo je potrebno tudi v prihodnje obdržati. Razmišljajo pa tudi o novem imenu in simbolu prireditve. Predlagali so, naj bi to bilo »Otrok in umetnost«, medtem ko bi naj bil simbol kipec, ki bi prikazoval ta odnos. Festival pa se obrača k sodobnim temam in zapušča zgodovinsko patriotične in socialne teme. Še bolj kot doslej se bodo navezali na strokovno revijo »Otrok in knjiga«, medtem ko se bo s svojim strokovnim in simpozijem delom vezala na Univerzo v Mariboru in zlasti na Pedagoško fakulteto.

M. K.

Obvestilo naročnikom

Naslednja številka TV-15 bo izšla 10. januarja 1991

NAROČILNICA

Naročam TV-15

Ime in priimek _____

Ulica in hišna št. _____

Pošta _____

Podpis _____

Spoštovani!

Še nekaj dni nas loči od novega leta, za katerega pravijo, da mora biti prelomno. Tudi v našem uredništvu smo se odločili za akcijo za povečanje števila naročnikov TV-15. Zato bomo vsakemu novemu naročniku, ki se bo od 1. do 31. januarja 1991 naročil na TV-15 pripravili majhno presenečenje.

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov: TV-15, Dvoržakova 12, 61000 Ljubljana.

Vse tiste, ki so že naši naročniki pa vabimo in prosimo, da našo naročilnico dajo svojim znancem, prijateljem in sorodnikom, ki še niso naročniki TV-15. Naši naročniki pa se lahko v akcijo zbiranja novih naročnikov TV-15 vključijo tudi tako, da nam pošiljajo naslove le-teh, za njih pa bomo pripravili presenečenje prihodnjo jesen.

Uredništvo TV-15

Čestitka

»REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA BORCE IN VOJAŠKE INVALIDE ŽELI VSEM AKTIVNIM BORCEM IN DRUGIM UDELEŽENCEM NARODNOOSVOBODILNE VOJNE, VOJAŠKIM INVALIDOM IN CIVILNIM INVALIDOM VOJNE, SREČNO IN ZADOVOLJNO NOVO LETO 1991 V SAMOSTOJNI IN NEODVISNI DRŽAVI REPUBLIKI SLOVENIJI, ZA KATERO SO SE BORILI IN ZANJO ŽRTVOVALI TUDI SVOJE ZDRAVJE.«

Republiški sekretar
Franc Godeša

Obvestilo bralcem

Z novim letom smo se v uredištvu TV 15 znova nekoliko drugače organizirali. Poslovno smo se povezali z Republiškim odborom ZZB NOV Slovenije, kamor kot časnik borcev NOB v Sloveniji tudi sodimo. Zato pa imamo spremenjen žiro račun za nakazilo naročnine (po novem je to račun štev. 50100-678-45473 s pripisom »za

TV-15«, prejemnik pa je RO ZZB NOV Slovenije, Vrtača 11, 61000 Ljubljana), uredništvo in naročninska služba pa sta še vedno na Dvoržakovi 12 v Ljubljani. Tisti, ki bi naročnino radi poravnali osebno, naj to store na tem naslovu. Po telefonu pa nas lahko pokličete na številko (061) 327-780.

Uredništvo

Višje pokojnine

Predsedstvo skupščine SPIZ je na torkovi seji sklenilo, da se bodo glede na rast osebnih dohodkov s 1. novembrom pokojnine povečale za 7 odstotkov. Razliko za meseca november in december bodo upokojenci prejeli s posebnim nakazilom 18. januarja 1991. Poleg pokojnin so se s 1. novembrom prav tako za 7 odstotkov povečali dodatki za pomoč in postrežbo, zneski denarnih nadomestil za telesno okvaro, prežvinnine po zakonu o prežvinnem varstvu kmetov, medtem ko so se kmečke starostne pokojnine povečale s 1. decembrom prav tako za 7 odstotkov.

Decembrske pokojnine bo začel SPIZ predvidoma izplačevati 28. decembra, od njih pa bodo odšteli solidarnostni prispevek za poplavljenice.

Vabila – obvestila

Skupnost borcev XI. SNOUB Miloša Zidanška bo imela svojo redno letno skupščino v **torek, 8. januarja 1991 ob 11. uri** v Domu JLA Maribor, Ulica kneza Koclja 9.

Po skupščini bo tovariško srečanje borcev. Vabljeni!
Odbor XI. SNOUB Miloša Zidanška

★

Odbor skupnosti borcev Prešernove brigade vabi borce brigade k udeležbi na proslavi dneva JLA, ki jo organizira enota JLA, nadaljevala tradicij Prešernove brigade. Proslava bo v **soboto, 22. decembra 1990 v vojašnici Staneta Žagarja v Kranju, ob 11. uri.**

Odbor skupnosti borcev
Prešernove brigade

★

Tradicionalno spominsko srečanje na Kostanjski planini bo v **nedeljo, 23. decembra 1990 ob 10. uri** pri spomeniku padlih borcev na Slevcu s kulturnim programom.

Prireditev bo ob vsakem vremenu.

SDP Tuhinj

★

Krajevno združenje borcev NOV Medvode in odbor Skupnosti borcev Prešernove brigade vabita na žalno svečanost ob 47. obletnici streljanja talcev v Svetju pri Medvodah. Med talci so bili tudi na Pokljuki ujeti ranjeni borci 3. bataljona Prešernove brigade. Komemoracija bo pri spomeniku v **nedeljo, 30. decembra ob 16. uri.**

ZB NOV Medvode in
Odbor skupnosti Prešernove brigade

★

Tekaški smučarski trening na Pokljuki za BORCE NOV – POS bo 17., 18., 19. in 20. januarja 1991. Informacije so na voljo pri Bobek tel. 062 35-717 in pri Gorjancu Sava Kranj tel. 064 25-461 interno 612.

Zbirališče v četrtek okoli 16. ure na blejski avtobusni postaji, predplačilo 300,00 din, celotna oskrbnina pa 900 din. Zaključek treninga bo v nedeljo, 20. januarja 1991. Trening bo strokovno voden. Prijave potrebujemo zaradi rezervacije nočnin in določitve ustreznih vaditeljev. Rok za prijavo 10. jan. 91

Stanc Bobek-Miha

Zahvala

Ob moji 80-letnici sem prejel pisne čestitke od Področnega odbora koroških partizanov, Republiškega odbora ZZB NOV, odbora druge SNOUB Ljuba Šercerja, za katere se iskreno zahvaljujem. Zahvaljujem se tudi borcem, ki so me obiskali na domu: Hermanu Lausergergerju-Juretu, Lojzetu Maku, Hermanu Rescnerju, tovarišici Tilki-Olgi in Raisi Mihelič za obisk v bolnišnici. Zahvala tudi Lojzi Cvetek za požrtvovalno delo v odboru koroških partizanov. V letu 1991 želim vsem srečno, zdravo in mirno.

Jože Smrekar
Tlirska 4, Ljubljana

Povabilo na smuč

Spoštovani borci-smučarji in dolgoletni udeleženci spominskih smučarskih tekmovanj! Ne dovolite, da bi nas številne neprijetne okoliščine, kot so ostarelost, zime brez snega, težki dnevi za nas borce, ponižujoči očitki in izničevanje dosežkov NOB, demoralizirale tako, da bi postavili tudi smuč v kot. To prav ta trenutek ne smemo storiti. Z našo aktivno udeležbo na spominskih smučarskih tekmovanjih bomo dali velik prispevek k naporom za ohranjanje tradicij NOB in prenašanje le-teh na mlade. Naša napoved in seveda aktivni nastop bo dragocen prispevek k naporom organizatorjem, da s tradicijo prirejanja tekmovanj v spomin na dogodke iz NOB nadaljujemo.

Za začetek imamo v mislih vsaj najbolj pomembna in v javnosti odmevna ter tudi množična smučarska spominska tekmovanja in na katerih bomo v svoji kategoriji nastopili tudi borci, kot so:

– Dražgoška bitka – tek za borce v Dražgošah ali na Rudnem v okviru proslave 12. ali 13. 1. 1991,

– »Patruljni tek Stane Žagar« na Srednji Dobravi pri Kropi bo 27. 1. 1991,

– »Smuk Karavanških kurirjev« v Javorniškem rovtu bo za borce v veleslalomu in tekih 10. 2. 1991,

– »Tek in veleslalom TV-15« za borce naj bi bil na smučiščih Gače – Kočevski rog v februarju. Vabimo uredništvo TV-15 in borčevsko organizacijo v Novem mestu, da se dogovorijo glede organizacije, – petnajste jubilejne »Parti-

zanske smučine Cerkno« bodo na smučišču Črni vrh 10. 3. 1991.

Kako bo z ostalimi spominskimi tekmovanji, katerih smo se udeleževali (predvsem teki Duplje, Cerklje in dr.), nam še ni znano. Ko se bo vedelo kaj več, vas bomo na te opozorili z informacijami v TV-15.

Spoštovani soborci, smučarji, tekmovalci!

Prepričani smo, da v tem, za nas usodnem trenutku, ne boste »kiksili«. Še več, povabite, da se nam pridružijo še drugi – novi borci, vsaj malo večji smučanja. Prepričajte jih, da se nam je vredno pridružiti.

Franc Šmit

TV-15

Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZB NOV Slovenije in RK ZRVS Slovenije

Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvoržakova 12, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: **Roman Zupan** (glavni in odgovorni urednik), **Živa Drole**, **Bojana Žokali-Jesih**, **Bojan Kuntarič**, **Milenko Strašek** (novinarji – uredniki rubrik), **Iztok Tinta** (lektor-redaktor), **Janez Herle** (tehnični urednik) in **Mara Okorn** (tlačnica uredništva).

Predsednica časopisnega sveta: **Ela Ulrih-Atena**

Žiro račun: 50100-678-46241 RK ZRVS Slovenije (za TV-15).

Tiskarna: DP »Delo« – Tisk časopisov in revij, p. o.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.